

ΑΚΤΙΝΕΣ

ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΗΣ «ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ»

ΕΤΟΣ ΙΘ'.

ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 1956

ΑΡΙΘ. 168.

ΕΝΑΣ ΙΣΟΛΟΓΙΣΜΟΣ

Α'.

Ἐζητήσαμε στὸ προηγούμενο ἄρθρο, ἀπὸ τὸν Χριστιανισμό, νὰ καταθέσῃ αὐτὸς πρῶτος τὸν ἰσολογισμό του, γιὰ νὰ δοῦμε τί εἰσέφερε στὸν πολιτισμό, τί ἐνεργητικὸ καὶ τί παθητικὸ, πόσο ἄρα μπορεῖ νὰ θεωρηθῆ ὑπεύθυνος γιὰ τὴ σημερινὴ κρίσι, καὶ πόσο μπορεῖ νὰ μᾶς δώσῃ ἐλπίδα γιὰ ἓνα αὔριο στ' ἀλήθεια καλύτερο ἀπὸ τὸ σήμερο. Ἀπέραντο, εἶπαμε, τὸ θέμα: «Οὐδὲ αὐτὸν οἶμαι τὸν κόσμον χωρῆσαι τὰ γραφόμενα βιβλία». Ναι, ἀλλὰ καὶ ἀπλοῦς ὁ μῦθος τῆς ἀληθείας ἔφιν». Δὲν χρειάζεται νὰ καταφύγωμε σ' ἐκεῖνα, πού θέλουν ἔρευνα γιὰ ν' ἀνακαλυφθοῦν ἄς μείνωμε σ' ὅ,τι εἶναι κοινὸς τόπος. Δὲν χρειάζονται πολλὰ βιβλία. Πολλὴ εἰλικρίνεια χρειάζεται. Ἄλλως τε τέτοιον ἰσολογισμό, σὰν αὐτὸν πού ἐζητήσαμε, πού τὸν ζητᾷ ὁ σημερινὸς ἀπελπισμένος ἄνθρωπος, τέτοιον ἰσολογισμό τὸν ἔχει ὁ καθένας μᾶς καμωμένο μέσα του. Ἄς ἀφήσωμε λοιπὸν τὴν συνείδησί μας ἐλεύθερη νὰ ἐκδηλώσῃ ὅ,τι τῆς ἔχει ὡς τώρα ἐντυπωθῆ.

Β'.

Ἄς ἀρχίσωμε—λένε πὼς αὐτὸ θὰ ἦταν τὸ λογιστικὰ σωστότερο—ἀπὸ τὰ κονδύλια τοῦ παθητικοῦ. Καὶ τὸ «παθητικὸ» αὐτό, ὅπως τὸ καταλογίζει ὁ σημερινὸς μέσος ἄνθρωπος στὸν Χριστιανισμό—τὸν Χριστιανισμό, εἶπαμε, ὄχι σὰν διδασκαλία μὰ σὰν ἀνθρώπινη ἐνέργεια, σὰν ἱστορία, σὰν κοινωνικὸ γεγονός—μπορεῖ νὰ συμπτυχθῆ σὲ λίγα κεφάλαια, τὰ πιὸ χαρακτηριστικά. Γιὰ τὴν ἔρευνά μας αὐτὰ ἀρκοῦν· κι' ἄλλωστε μποροῦμε νὰ ἀναφεροῦμε ἐδῶ στὴν

χριστιανικὴ αὐτοκριτικὴ πού ἔχει τόσο ἀπασχολήσει, κι' ἴσως μὲ τὸ παραπάνω, τὴ στήλη μας⁽¹⁾.

Καὶ τὸ πρῶτο κεφάλαιο εἶναι ἐκεῖνο πού ἀνάγεται στὴν κορυφῶσι τῆς χριστιανικῆς ἠθικῆς διδασκαλίας, τὴν ἀγάπη: «Τὸ δὲ τέλος τῆς παραγγελίας ἐστὶν ἀγάπη». «Νυνὶ δὲ μένει πίστις, ἐλπίς, ἀγάπη, τὰ τρία ταῦτα· μείζων δὲ τούτων ἡ ἀγάπη». «Ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεὸν σου... καὶ τὸν πλησίον σου ὡς ἑαυτὸν»· «ὁ μὴ ἀγαπῶν τὸν ἀδελφόν, ὃν ἐώρακε, τὸν Θεὸν ὃν οὐκ ἐώρακεν πῶς δύναται ἀγαπᾶν;»

—Τί ὥραια, λέει τὸ παράπονο, τὸ κονδύλι τοῦ παθητικοῦ, τί ὥραια λόγια. Ὅμως στὴν πρᾶξι; Στὰ 1400 χρόνια, πού, ὅπως εἶδαμε στὸ προηγούμενο ἄρθρο, ὁ Χριστιανισμὸς ἐκυβέρνησε τὸν πολιτισμό, τί ἔγινε στὸ πρωταρχικὸ αὐτὸ κεφάλαιο;

Τὴν ἀπάντησι θὰ τὴν πάρωμε ὄχι ἀπὸ τὴν ἀντιχριστιανικὴ προκατάληψι, μὰ ἀπὸ τὴν πηγὴ χριστιανικῆς. Στὸ βιβλίον του «ἐπιστροφὴ στὴν πίστι» ὁ Joad ὁ ἴδιος ἰσχυρίζεται πὼς ἡ ἀπανθρωπία τοῦ ἐνὸς ἀνθρώπου ἀπέναντι στὸν ἄλλον ἄνθρωπο δὲν ἐφθασε ποτὲ ἄλλοτε στὸ σημεῖο πού ἐφθασε μεταξὺ χριστιανῶν⁽²⁾—ἡ ἐποχὴ μας φυσικὰ ἔδωσε τὸ θλιβερό ρεκόρ σ' ἄλλες ἰδεολογίες—καὶ φοβερό δείγμα εἶναι οἱ πόλεμοι, δῆθεν γιὰ τὴν ἐπικράτησι ἐνὸς χρι-

(1) Βλ. τὰ ἄρθρα μᾶς στὶς «Ἀκτίνες»: Πρὸς χριστιανούς, μιά κριτικὴ (1946, σ. 66 ἑπ.). Κατηγορῶ τοὺς χριστιανούς (1947, σελ. 241 ἑπ. 289 ἑπ.). Ἡ εὐκαιρία πού χάθηκε (1954, σελ. 433 ἑπ.).

(2) C. E. M. Joad: The Recovery of Belief (1952), σελ. 244.

στιανικοῦ δόγματος ἐπάνω στοῦ ἄλλο. Ἐκείνοι οἱ θρησκευτικοὶ πόλεμοι! Ἀκόμα ὑποφέρομε ἀπὸ τῆς τρομερῆς πληγῆς πού ἀνοίξε στὸν πολιτισμὸ ὁ τριακονταετής πόλεμος ἀνάμεσα καθολικοὺς καὶ διαμαρτυρομένους... Γιά τὸ μὴν ἀναρωτηθοῦμε, ἂν ἡ ἄλωση τῆς Κωνσταντινουπόλεως θὰ εἶχε γίνεαι χωρὶς τὸ φοβερὸ ἐνδοχριστιανικὸ μῖσος πού ἐπάνω σ' αὐτὸ ἔπαιξε, κ' ἀποδείχθηκε πὼς ὀρθὰ ἔπαιξε, ὁ Μωάμεθ ὁ Β' (3). Καὶ ἀκόμα ὑποστηρίζεται(4) πὼς ὁ μοαμεθανισμὸς τῶν Ἀράβων κατώρθωσε νὰ ἀπλωθῆ στὴν Ἀνατολὴ ἀκριβῶς ἐξ αἰτίας τοῦ ἐνδοχριστιανικοῦ μίσους, τῶν μονοφυσιτικῶν ἐρίδων, πού ἔκαμαν ἕνα μέρος ἀπὸ τοὺς πληθυσμοὺς τῆς Ἀνατολῆς νὰ δεχθοῦν τὸ μοαμεθανικὸ κήρυγμα. Κι' ἂς μὴν ἀντείπῃ κανεὶς, ὅτι ὅλοι αὐτοὶ οἱ πόλεμοι καὶ τὰ μῖση εἶχαν στὴν πραγματικότητα πολιτικὸ νόημα καὶ ἀποτελοῦσαν κοσμικὰς ἐπιδιώξεις. Καὶ αὐτὸ, βέβαια, εἶναι ἀλήθεια. Ὅμως αὐτὲς οἱ πολιτικὲς ἐπιδιώξεις, ὅλες αὐτὲς οἱ φοβερὲς πυρκαϊῆς εὐρήκαν στὸν «Χριστιανισμὸ» τῶν ἀνθρώπων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ὄχι φραγμὸ παρὰ ἔνασμα. Μπορεῖ ἡ πολιτικὴ νὰ ἐξυτηρετοῦσε τὴ δουλειά της. Ἀπὸ τὸν Χριστιανισμὸ ὅμως ἔκλεβε τὰ συνθήματα πού ἀναβαν τὴ φωτιά.

Ἄς μὴν ἔδῳ καὶ τὸ κονδύλι πού λέγεται ἡ βία ὡς μέσο γιὰ νὰ ἔχωμε ὁπαδούς. Τὸ «ὅστις θέλει ὀπίσω μου ἔλθειν» πάει, ξεχάσθηκε. Βάπτισμα λαῶν ὁλοκλήρων ἀναγκαστικὸ, μὲ στρατιωτικὸ πρόσταγμα, κατὰντιξίς κάθε ἐλευθερίας συνειδήσεως, μισαλλοδοξία, ἐκεῖνο τὸ ἀπαίσιο odium theologicum, «τὸ θεολογικὸ μῖσος». Κι' ἀλήθεια, ἂν ἀφήσωμε πάλι τὴν ἐποχὴ μας, πού ἔσπασε κάθε ρεκόρ, πουθενά δὲν ἐβλεπε τόση ἐμπάθεια ὅσο στὶς συζητήσεις πού βᾶσι εἶχαν, λέει, τὴν... διδασκαλία τῆς Ἀγάπης!

(3) Παρὰ τὴν ἀντίθετη γνώμη τοῦ Βεζύρη του δὲν ἐφοβήθηκε μήπως ἐμπρὸς στὸν κίνδυνον τῶν Τούρκων, Ὁρθόδοξοι καὶ Δυτικοὶ ἔνωθουν σ' ἀλήθεια γιὰ νὰ ἀμυνθοῦν σὲ κοινὸ μέτωπο.

(4) Βλ. Will Durant: The Age of Faith (1950), σελ. 49.

Γ'.

Πᾶμε στὸ δεύτερο κεφάλαιο τοῦ παθητικοῦ, τῆς δευτέρας κατηγορίας, τὸ δεύτερο παράπονο τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου. Ὁ Χριστιανισμὸς—ὄχι σὰν διδασκαλία, εἶπαμε, μὰ σὰν πολιτιστικὴ ἐφαρμογή—δὲν ἐπρόσεξε καὶ ἄρα δὲν ἔδωσε στὸν πολιτισμὸ πού ἐκυβέρνησε, τὸ στοιχεῖο τῆς δικαιοσύνης. Ἐπαιξε βέβαια κ' ἔδῳ τὸ μέρος τῆς ἡ ἀνθρώπινη ἀδυναμία (πολλὲς φορὲς ἔχομε μιλήσει γι' αὐτήν) νὰ κνηγάμε τὰ ἀνώτερα χωρὶς νὰ ἔχομε πρὶν ἐξασφαλίσαι τὰ στοιχειώδη. Ἐτσι κνηγώντας τὴν «ἀνώτερη πνευματικότητα» ξεχνοῦμε πὼς, πρὶν ἀπ' αὐτὲς τὶς πτήσεις, πρέπει τουλάχιστον νὰ εἶσαι δίκαιος. Μὰ δὲν εἶναι μόνον αὐτὸ! Ἀπερροφημένους ἀπὸ δογματικὲς ἔριδες καὶ ἀπὸ τὴν τυπολατρεία ὁ Χριστιανισμὸς—λέει τὸ παράπονο—ἔθεσε σὲ ὀλότελα δευτέρη μοῖρα τὴ δικαιοσύνη.

Ἐτσι, ἂς ἀρχίσουμε μ' αὐτὸ, ἂν καὶ στὴν ἀρχὴ καὶ σὰν διδασκαλία ὑπενόμουμε, ὅμως στὴ συνέχεια διετήρησε τὸν θεσμὸ τῆς δουλείας. Ὅσο, βέβαια, ὁ Χριστιανισμὸς δὲν ἦταν ἀκόμα καθεστῶς, ἀλλὰ κατακόμβες, δὲν μπορούσε κανεὶς νὰ τὸν κατηγορήσει γιατί δὲν κατήργησε τὴν δουλειά, καὶ ὅ,τι ἔγινε πρὸς τὴν κατεύθυνσι τῆς ἰσότητος καὶ ἐλευθερίας καὶ ἀδελφότητος τῶν ἀνθρώπων ἦταν ὑπέροχο· ἢ πρὸς Φιλήμονα ἐπιστολὴ τοῦ Παύλου ἀποτελεῖ ἕνα κόσμημα τοῦ πολιτισμοῦ. Ὅμως, κατόπιν, ὁ Χριστιανισμὸς ἔγινε καθεστῶς καὶ ἡ δουλειά ἐξηκολούθησε κ' αὐτὴ νὰ εἶναι καθεστῶς. Καὶ μικρὴ παρηγοριά ἦταν πὼς οἱ δοῦλοι τῆς ἀρχαιότητος, τοῦ Λυκούργου οἱ εἴλωτες, τῆς Ρώμης οἱ servi publici περνοῦσαν ἀκόμα χειρότερα παρὰ οἱ δοῦλοι στοὺς αἰῶνες τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ἐπειτα ἦλθε ἡ δουλοπαροικία, πού πρέπει νὰ κάμης ὀλόκληρες ἔρευνες γιὰ νὰ βρῆς τί διέφερε ἀπ' τὴ δουλειά. Τὸ φοβερότερο ἀπ' ὅλα ὅμως εἶναι ὅτι, ὄχι στοὺς «σκοτεινοὺς» πιά χρόνους παρὰ ὡς τὸν ἸΘ' αἰῶνα συνεχίσθηκε, μὲ ὅλη τὴν ἀνοχὴ τοῦ Χριστιανισμοῦ, τὸ δουλεμπόριο τῶν μαύρων. Βέβαια ἡ καλύβα τοῦ Μπάριμα-Θωμά, τί ὠραῖο βιβλίον... νὰ τὸ διαβάξῃς! Τί φρικτὸ ὅμως νὰ τὸ ζῆς! Κι' ἡ ἀπαίσια αὐτὴ δουλειά, ὠπλισμένη μὲ κηρύγματα «χρι-

στιανών» ιεροκηρύκων, ότι η δουλεία είναι θέλημα θείο, ότι είναι τάχα θεία βουλή να έχουμε τους μαύρους δούλους στις φυτείες μας. Κι' έτσι άφριναν τους μαύρους να σκοτώνονται στη δουλειά επί τη βάσει «προδιαγεγραμμένου σχεδίου», που υπελόγιζε σε πόσα ακριβώς χρόνια συμφέρει οικονομικώς να εξαντληθῆ ἀπὸ τὴ δουλειά ὁ ἀδελφός μας «δι' ὃν Χριστὸς ἀπέθανε». Κι' ἡ ἀπελευθέρωσις τῶν δούλων, στὸν «ἐμφύλιον πόλεμον» τοῦ 1861, ἔγινε ἀπὸ ἀνθρώπους τῶν «νέων ιδεῶν» ποὺ αὐτοὶ ἐθύμισαν στοὺς «πιστοὺς χριστιανούς» τοῦ Ἐθαγγελίου τὴ διδασκαλία γιὰ τὴν ἐλευθερία καὶ τὴν ἰσότητα τῶν ἀνθρώπων.

Μαζὺ μ' αὐτὸ ἔρχεται κι' ἡ κατηγορία πὼς ὁ Χριστιανισμὸς δὲν ἐννοιάστηκε γιὰ τὸν ἀγρότη. Βέβαια, στὸ Βυζάντιο κάτι εἶχε ἀρχίσει νὰ γίνεται μὲ τοὺς «γεωργικούς νόμους» τῶν Ἰσαύρων, ὅμως ἡ καταπολέμησις τῆς εἰκονοκλαστικῆς αἵρέσεως παρέσυρε καὶ τὴν ἀγροτικὴ μεταρρύθμισι. Πάει κι' αὐτὴ μαζὺ μὲ τὰ ἄλλα χὰς τῶν Ἰσαύρων φληναφίας» κατὰ τὸν χαρακτηρισμὸ τῆς «Ἐπαναγωγῆς».

Κι' ἀφίνομε τελευταῖο τὸ σοβαρώτερο ἀπὸ ὅλα. Τὸ θέμα ποὺ λέγεται «κοινωνικὴ δικαιοσύνη». Βέβαια στὸ θέμα αὐτὸ τὰ πράγματα δὲν εἶναι ὅπως τὰ λέει ἡ προκατειλημμένη, ἡ ἀντιχριστιανικὴ, ἄρνησις. Ὁ καπιταλισμὸς μὲ τὸ «ὄριο λιμοκτονίας»⁽⁵⁾ τοῦ ἡμερομισθίου εἶναι τοῦ ὕλισμου, ὄχι τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἔστω καὶ παρεξηγημένου, παιδί, εἶναι τῶν νέων ιδεῶν, τῆς φιλελευθέρου οικονομικῆς σχολῆς γέννημα. Ὁ Χριστιανισμὸς δὲν ἤξερε ποτὲ ὄριο λιμοκτονίας» ζητοῦσε «δίκαιο μισθός»⁽⁶⁾. Ὅμως, τί ἐμπρακτο ἐνδιαφέρον ἔδειξε καὶ τί ἀγῶνα ἔκανε γιὰ τὸ «δίκαιο τίμημα», γιὰ τὴν «κοινωνικὴ δικαιοσύνη», ὁ Χριστιανισμὸς ποὺ γιὰ ἄλλα θέματα, γιὰ τὰ ἐνζυμα ἢ τὰ ἄζυμα, ἐχώριζε τὴν Εὐρώπη κι' ἀνοίγε τις πόρτες τῆς στὸν Μωά-

μεθ; Αὐτὸ εἶναι τὸ ἐρώτημα-παράπονο, ποὺ μᾶς διατυπώνει ὁ σημερινὸς ἄνθρωπος.

Γενικώτερα, ἡ κατηγορία εἶναι, ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς ἔδειξε μιὰ τάσι συμβίβασι μὲ τοὺς ἰσχυροὺς, γιὰ νὰ παίρῃ παραχωρήσεις ἐκκλησιαστικῆς καὶ τυπικῆς. Μὲ τὶς παραχωρήσεις αὐτὲς οἱ ἐκάστοτε ἰσχυροὶ ἐξησφάλιζαν τοῦ «Χριστιανισμοῦ» τὴν ἀνοχὴ στὴν ἀδικία, ποὺ ἐβοοῦσε ὡς τὸν οὐρανό. Καὶ ὄχι μόνον τοῦτο, μὰ κατάρθωναν νὰ διαδώσουν καὶ τὴν ἰδέα, πὼς εἶναι ἀσέβεια στὸν οὐρανὸ νὰ ζητῆ κανεὶς ἀλλαγὴ, νὰ πηγαῖν ἀντίθετα στὴν «καθεστηκυῖαν τάξιν». Ἔτσι, ὁ Χριστιανισμὸς παρουσιάσθηκε σὰν ἕνα συντηρητικὸ τάχα σύστημα, ποὺ κάθε τύραννος τὸ χρησιμοποιοῦσε σὰν φίμωτρο, σὰν ὄπλο κατὰ τῶν φιλελευθέρων ιδεῶν, σὰν ἀσφάλεια κατὰ τοῦ κινδύνου νὰ ξυτηήσουν οἱ κοιμισμένοι, σὰν «κόπιον τῶν λαῶν». Κι' ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά ὁ Χριστιανισμὸς παρουσιάσθηκε σὰν ἐχθρὸς κάθε προόδου. «Συντηρητικὸς» καὶ «χριστιανὸς» ἔγιναν στὴν συνείδησι πολλῶν ὄροι ταυτόσημοι, πράγμα ποὺ ὠδηγοῦσε στὴν ἀναπόφευκτη λογικὴ συνέπεια πὼς, ὅποιος ἀποζητᾷ τὴν πρόοδο, πρέπει νὰ βγῆ ἔξω ἀπὸ τὸν Χριστιανισμὸ γιὰ νὰ τὴν ἐπιδιώξῃ.

Δ'.

Ἔρχεται, ἄλλο κεφάλαιο αὐτό, ἡ κατηγορία ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς, σὰν πολιτιστικὸ καθεστὼς πάντα, διετήρησε τὴν τυπολατρεία, ποὺ κυριολεκτικὰ σκοτώνει τὸ πνεῦμα. Σ' ὅτι ἀφορᾷ τὴν τήρησι τῶν τύπων, ἀμείλικτη αὐστηρότης, ἀντίθετα κάθε ἐλαστικότης γιὰ τὴν οὐσιαστικὴ δικαιοσύνη. Ἡ τυπολατρεία ποὺ ἐνδιαφέρεται μόνον γιὰ τὸ «ἡδύοσμον καὶ τὸ ἄνηθον καὶ τὸ κύμινον» καὶ ἀφίνει τὰ βαρύτερα τοῦ νόμου, «τὴν κρίσιν καὶ τὸν ἔλεον καὶ τὴν πίστιν», ἡ τυπολατρεία αὐτὴ ἔχει, λέει τὸ παράπονο, πλημμυρίσει τὴν ἱστορία τοῦ χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ.

Στὸ περίφημον «πνεῦμα τῶν νόμων» λέει ὁ Μοντεσκιέ⁽⁷⁾, πὼς ἕνας σουλτάνος

(5) Βλ. Π. Μελίτη: Ὁ Καπιταλισμός: Θεμελίωσις κι' ἀποτελέσματα. «Ἀκτίνες» 1949, σελ. 119 ἔπ.

(6) Ἡ βιβλιογραφία εἶναι πολὺ μεγάλη. Θά παραπέμψω ἐδῶ στὸ βιβλίον τοῦ Guittou, Le Catholicisme social (1945), σελ. 119 ἔπ.

(7) Montesquieu: De l'esprit des lois, livre IV. chap. X.

μπορεί να διατάξη και να σκοτώσης άκόμα τόν πατέρα σου. Μά δέν μπορεί να σέ διατάξη να πιης κρασί! Και νάταν μόνο μέ τόν σουλτάνο αυτό!

Και προχωρούμε, στο παθητικό του ισολογισμού μας. Τέταρτο κεφάλαιο, ότι ο Χριστιανισμός, άφωσιωμένος αποκλειστικά στην «πέραν του τάφου ζωή» δέν έδειξε κατανόηση για τούτη τη ζωή, την εφήμερη, που την περιφρονούσε, ενώ από την άλλη μεριά ζητούσε να την κυβερνήσει. Πώς να κυβερνήσης όμως εκείνο που δέν θέλεις να τό νοιώσης, άφου τό θεωρείς της σπουδής σου και της στοργής σου άνάξιο;

Έτσι ή χριστιανική πνευματική ήγεςία, λέει τό παράπονο, δέν μπόρεσε να συμβάλη στη θεμελίωση της νέας κοινωνίας, στη διαμόρφωση της κοινωνικής ζωής, γιατί δέν είχε κοινωνική νοοτροπία και κατεύθυνσι. Δέν μπόρεσε έτσι να καθοδηγήση τόν άνθρωπο σάν κοινωνικό παράγοντα. Πώς όμως θα θεμελιωθή πολιτισμός χωρίς τόν παράγοντα αυτόν;

Άκόμα ο «Χριστιανισμός» αυτός δέν έδειξε κατανόηση σε «γήινες» αξίες τόσο ζωτικές για τόν πολιτισμό, όπως ή επιστήμη. Άνεξάρτητα από την διένεξι «πίστις και γνώσις», οι πνευματικοί άνθρωποι που έπρόβαλλαν σάν άφρόκρεμα του Χριστιανισμού, λίγη κατανόηση κι' εκτίμησι είχαν στην επιστήμη. Άξία «γήινη», σκέπτονται, εισφέρει, βέβαια, βλάπτει όμως κι' όλα. Κι' έτσι ή επιστήμη, για να ένθαρρυνθή στην δύσκολη πορεία της, πρέπει να σταθί μακριά κάπως από τόν χριστιανικό περίβολο, πράγμα που δέν προάγει, βέβαια, τόν πολιτισμό!

Μά τό κακό από την περιφρόνησι «τούτης της ζωής» πηγαίνει, λέει ή κατηγορία, άκόμα παρατέρα. Διαμορφώνει, παραμορφώνει καλύτερα, τόν Χριστιανισμό όπως στην ιστορική του εμφάνισι τόν βλέπομε, τόν παρουσιάζει σάν σύστημα σκληρό, άγριο, κυριολεκτικά άπάνθρωπο τάχα. Όσο ο «Χριστιανισμός» αυτός εκυβερνούσε τόν πολιτισμό μας, δέν έδειξε κατανόηση στον άνθρωπο, στη φύσι του, στις ανάγκες του, στις αδυναμίες του, επί τέλους.

Και τέτοιο παράπονο είναι, ότι ο «Χρι-

στιανισμός» αυτός δέν μπόρεσε να καταλάβη την χαρά της ζωής. Καλά να χτυπήση την ένοχη χαρά (άν μπορή να δνομασθή χαρά αυτή). Έχτύπησε όμως τη χαρά της ζωής καθ' όλου κι' εκήρυξε τό πένθος' όχι την καρτερία στο πένθος με βάλσαμο τόν θείο μακαρισμό τών πενθούντων, μά τό πένθος σάν κανόνα της ζωής. Έσπρωχνε τόν άνθρωπο στο πένθος, όπως ο πεισιθάνατος τόν σπρώχνει στην αυτοκτονία. Βέβαια, ο χριστιανικός λαός άντιδρούσε στις αυτοκτονίας αυτής την νοοτροπία κι' έδημιουργούσε τά όμορφα εκείνα λαϊκά έθιμα με την αυθόρμητη, πηγαία, άγνή χαρά που έδιναν. Άλλά τά έθιμα αυτά στην καλύτερη περίπτωση ήσαν άπλως άνεκά από τούς «πνευματικώτερος» που έδιναν τόν τόνο. Κι' αυτό γιατί οι «δοκούντες» ότι είναι της πνευματικότητας ή ζωντανή εμφάνισις έδιναν στον Χριστιανισμό τους κι' επέβαλλαν στον Χριστιανισμό τών άλλων μια νοοτροπία άγωνίας. Και ή άγωνία αυτή εκ προτέρου έδιωχνε κάθε δυνατότητα για ζωή χαρούμενη. Η χαρά είχε σταλή για την πέραν του τάφου ζωή. Η ζωή τούτη (κι' όταν μιλάμε για πολιτισμό μιλάμε για τούτη τη γήινη ζωή) ήταν άφιερωμένη στο πένθος, στη λύπη, στην κατήφεια. Φυσικά για ψυχαγωγία, για παιχνίδι, για κοινωνική άναστροφή δέν γινόταν λόγος, ήγουν δέν υπήρχε καθοδήγησις. Συνέπεια, ένας πολιτισμός που άγνοούσε ένα σημαντικώτατο κομμάτι της ζωής—την άβιαστη εκδήλωσι του ανθρώπου στον τομέα αυτόν. Υπετίθετο, ότι ο τομεύς αυτός δέν υπάρχει. Και όμως, να που υπάρχει. Και βαδίζει... όπου βρη!

Έπειτα, ο «Χριστιανισμός» αυτός δέν ένοιωσε τό σωμα σάν αξία. Κι' όμως ο σεβασμός προς την αξία αυτή είναι «εκ τών όν ούκ άνευ» για τόν πολιτισμό. Έτσι και ή υγεία του σώματος κι' ή περιποίησις και κατοχύρωσις της, είτε σάν πρόληψις και καταπολέμησις της νόσου είτε σάν μέριμνα για την σωματική άλκη και ευεξία ήταν σάν κάτι ξένο στο σώμα του πολιτισμού αυτού. Νοσηλεία σάν φιλανθρωπία υπήρχε, βέβαια, αρκετή. Υγιεινή όμως και του σώματος θεραπεία και περιποίησις ήσαν μάλλον ξένα και παραμερισμένα στον

πολιτισμό που ο Χριστιανισμός έκνυθρυνούσε.

"Ας τελειώσωμε εκεί, από όπου έπρεπε ίσως ν' αρχίσωμε. Παράπονο διατυπώνεται, για να γραφή στο παθητικό του ισολογισμού μας, ότι η χριστιανική ήγεσία δεν μπόρεσε να καταλάβη το γάμο και την οικογένεια. Ο γάμος της ήταν μόλις ανεκτός—άφου και έφ' όσον δεν μπορεί να γίνη άλλοιως. Την οικογένεια δεν μπόρεσε να την νοιώση, ούτε σαν πηγή χαράς ούτε σαν ένότητα ιεραρχημένη. Το τελευταίο είχε σχέση ιδίως με την απάνθρωπα δουλική θέσι της γυναίκας κάτω από την ιεραρχία του «χριστιανού» άνδρος χωρίς δικαίωμα ως οντότητος κι' ακόμα στην έλλειψη όποιουδήποτε ρυθμού και περιορισμού στην πατρική εξουσία. Με μιá λέξι, όταν η γαλλική επανάστασις εξέσπασε, βρήκε τον πολιτισμό σαν ένα σύνολο από δεσμά. Κι' από αυτά τὰ δεσμά έλύτρωσε τον άνθρωπο το κύμα των «νέων ιδεών» που έφεραν την ανθρωπιστική πρόοδο τής σύγχρονης εποχής.

Νά συνεχίσωμε; "Οχι, καλύτερα ας σταματήσωμε εδώ. Για την έρευνά μας τὰ δείγματα αυτά αρκοῦν. Κι' ας τονίσωμε τοῦτο: Στὰ κονδύλια του παθητικού έβάλαμε, με την επιφύλαξι φυσικά του έλέγχου, μόνο ό,τι υποστηρίζεται στα σοβαρά. Δεν έβδάλαμε ούτε τους... χοίρους των Γεργεσηνών του Huxley⁽⁸⁾, μὰ ούτε και κατηγορίες που δεν είναι καλόπιστο να πῆς πως έχουν σχέση με τον Χριστιανισμό, όπως, λόγου χάριν, δεν είναι καλόπιστο να μιή στην χρέωσι του Χριστιανισμού ό,τι έκαναν άσυνειδήτα καθάρματα, όπως οι Βοργίαι, που φορούσαν ράσα και μέτρες και τιάρες μὰ δεν πίστευαν «ούτε εις θεούς ούτε εις δαίμονας». Μὰ κι' από την άλλη μεριά δεν μπορούμε να περιορισθοῦμε στον Χριστιανισμό σαν διδασκαλία μόνο, στον, ας ποῦμε, ιδεατό Χριστιανισμό. Ο ισολογισμός γίνεται με βάσι τον Χριστιανισμό, όπως φανερώθηκε στην ιστορία εμπρά-

κτως από εκείνους που, ό,τι άλλο κι' αν τους άμφισβητήσετε δεν μπορείτε ν' άρνηθῆτε πως είχαν πίστι μέσα τους. Η κριτική γίνεται εκεί που εμφανίζεται ο Χριστιανισμός σαν πολιτιστικό φαινόμενο και όσο είχε ήγετικήν εξουσία και κυβέρνησι σαν πολιτιστικό καθεστώς. Μ' αυτή την βάσι εγράψαμε εδώ την στήλη του παθητικού, με την ίδια βάσι θά γραφή και του ενεργητικού ή στήλη. Κι' εδώ θ' άρκεσθοῦμε σε λίγα, χαρακτηριστικά. Η απογραφή του ενεργητικού... μὰ, τίποτε άλλο, και μόνο στις «Ακτίνες» να περιορισθοῦμε, οι δέκα έννεά τώρα τόμοι του περιοδικού τούτου είναι σε τέτοια απογραφή άφιερωμένοι. Μποροῦμε, λοιπόν, να περιορισθοῦμε εδώ σ' ό,τι μπορεί να χωρέση στο άρθρο τούτο.

Ε'.

Τί προσέφερε ο Χριστιανισμός στον πολιτισμό μας, τον ευρωπαϊκό πολιτισμό; Μά... τίποτε λιγότερο... τον ίδρωσε! Τον έγένηνησε. Είναι ο πατέρας του. Ο Paul Valery λέει κάπου, ότι τον ευρωπαϊκό πολιτισμό τον απαρτίζουν τρία στοιχεία: ελληνική σκέψις, ρωμαϊκό δίκαιο, χριστιανική πίστις. Ναι, όμως αυτό όχι με την έννοια ενός μηχανικού μίγματος συστατικών ισοδυνάμων. Ο Χριστιανισμός ήλθε και με την πίστι έκαμε και τὰ άλλα συστατικά «εις πνεῦμα ζωοποιούν» άξίες δημιουργικές σε μιάν ένότητα πολιτισμού, ένότητα που αὐτὸς έδημιούργησε. Κι' αυτό για τον κόσμο που είχε ήδη πολιτισμό όταν έδεχόταν το χριστιανικό κήρυγμα. "Αν τώρα προχωρήσωμε πάρα πέρα στους άλλους λαούς, στη σημερινή βόρεια και δυτική Εὐρώπη, εκεί πὰ ο Χριστιανισμός έδωκε ακόμα και το αλφαβητάρι του πολιτισμού. Βιβλιοθήκες δλόκληρες είναι γραμμένες σ' αυτό το θέμα. Μὰς άρκει ή πνευματώδης παρατήρησις του Ροΐδη. «Ο σοφός Άλκουίνος», λέγει εις την περίφημη Πάπισσα Ίωάννα, «έλουεν εις το ὕδωρ του βαπτίσματος τους ρυπαρούς του Καρόλου υπηκόους, έκοπτε τὰ κόκκινά των γένεια και τὰ μακρὰ δνύχια και άνοιγων αυτοίς τής ανεξαντλήτου σοφίας του τον θησαυρόν, έτριβε του ένός τὰ χεΐλη διά του μέλιτος του ιεροῦ λόγου, έτρεφεν άλλον με

(8) Βλ. για τους χοίρους αυτούς και την συζήτησι, που άνοιξαν στην Άγγλια ο Huxley από τή μιá μεριά κι' ο Γλάδστον από την άλλη, «Ακτίνες», 1955, σελ. 422, 423.

τῆς γραμματικῆς τὰς ρίζας καὶ τρίτον ἐδίδασκεν ὅτι τῶν χηνῶν τὰ πτερά, διὰ τῶν ὁποίων καθίστα ταχύτερα τὰ βέλη, ἦσαν καὶ πρὸς γραφὴν ἐπιτήδεια».

Κι' ἂν προχωρήσωμε πάρα-πέρα... ὄχι κὰν νὰ ἀνατρέξωμε στὶς βιβλιοθήκες, μὰ μόνο νὰ ριξομε μιὰ ματιὰ σ' ὅ,τι γύρω μας τώρα στὶς ἡμέρες μας ὑπάρχει... ἀπὸ Πανεπιστήμια ἴσαμε εὐαγῆ ἰδρύματα, καὶ ναοὺς καὶ τῆς τέχνης δημιουργήματα, κι' ἀπὸ μουσικὴ ἴσαμε φιλόνητο νομοθεσία, τί μαρτυροῦν ὅλα αὐτὰ, μονονουχὶ φωνήν ἀφιέντα! Μὰ ἂν ἐφανταζόμεθα γιὰ μιὰ στιγμή τὸν Χριστιανισμὸ νὰ περιέρεται τὶς πέντε ἡπείρους καὶ νὰ παίρνῃ πίσω ὅ,τι πολιτισμὸ ἔδωσε, ὅ,τι πολιτιστικὸ ἔχομε οἱ σύγχρονοι ἄνθρωποι καὶ ὀφείλεται ἄμεσα ἢ ἔμμεσα σ' ἐπίδρασι χριστιανική, δὲν ξέρω τί θάμενε ἀπὸ πολιτισμὸ στὸν πλανήτη τοῦτον ἀκόμα καὶ στὶς χῶρες τῆς Ἑλλάδος Ἀνατολῆς, ἀκόμα καὶ πέρα ἀπὸ τὸ «παραπέτασμα».

Μὰ ὑπάρχει, ξεχωριστὴ στὴν οἰκουμένη, μιὰ περιοχὴ, ὅπου τὸ θέμα «τί ἔκανε ὁ Χριστιανισμὸς γιὰ τὸν πολιτισμὸ» δὲν μπορεῖ κὰν νὰ τεθῆ ἢ κι' ἂν τεθῆ μιὰν ἀπάντησι μόνο θάχη: «Τὸ πᾶν»! Κι' ἡ περιοχὴ αὐτὴ εἶναι τούτη ἡ ἑλληνικὴ γῆ, εἶναι τὸ ἔθνος τοῦτο. «Εἰ ἄλλοις οὐκ εἰμι ἀπόστολος, ἀλλὰ γε ὑμῖν εἰμι», ἔλεγε ὁ Παῦλος στοὺς Κορινθίους κι' ὁ χριστιανικὸς πολιτισμὸς θὰ μπορούσε νὰ τὸ πῆ σ' ὅλους ἡμᾶς, τούτης τῆς γενεᾶς τοὺς Ἕλληνας. Δὲν ξέρω, θὰ ἔλεγε, τί μπορούν ἄλλοι νὰ μοῦ παραπονεθοῦν. Ὅμως γιὰ σᾶς... Μὰ τί μένει γιὰ τὸ ἔθνος τοῦτο, ἂν βγάλωμε τὸν Χριστιανισμὸ καὶ τὴν ἐπίδρασί του πού ἔγινε κι' ἀπόμεινε αὐτὴ ἡ ζωὴ μας, ἡ μόνη μας δύναμις ἐπιβιώσεως στὶς τόσες μπόρες πού περάσαμε, ἢ μοναδικὴ μας ἐλπίδα γιὰ τὶς τόσες μπόρες πού ἔχομε νὰ περάσωμε;

ΣΤ'.

Κι' αὐτὸν τὸν πολιτισμὸ, πού ἐξωγόνησε τὴν ἀνθρωπότητα ὁλόκληρη καὶ τὴν ἐξωχριστιανικὴ ἀκόμα, τὸν ἐγέννησε ὁ Χριστιανισμὸς, πρῶτα-πρῶτα μὲ τὴν διδασκαλίαν του. Κι' ἡ διδασκαλία αὐτὴ δὲν εἶναι «ἰδεατὸς Χριστιανισμὸς». Δὲν εἶναι μόνον βιβλία, τὸ Εὐαγγέλιον, ἢ σειρὰ τοῦ Μίγνε,

ὅ,τι ἄλλο τέτοιο. Εἶναι καὶ ἐφαρμογὴ. Γιατί μπορούμε ὅ,τι ἄλλο ν' ἀρνηθοῦμε, ὅμως δὲν μπορούμε ν' ἀρνηθοῦμε, ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς εἶναι γεγονός. Καὶ αὐτὸ θὰ πῆ ὅτι γεγονὸς εἶναι ἡ πίστις. Αὐτὴ ἡ διδασκαλία περὶ πίστεως, ἐφηρμοσμένη διδασκαλία, αὐτὴ ἡ διδασκαλία περὶ ἀγάπης, αὐτὸ τὸ «φιλόνητο», αὐτὴ ἡ κατανόησις γιὰ τὸν ἁμαρτωλὸ, αὐτὴ ἡ ἀνοιχτὴ πόρτα γιὰ τὴν μετάνοια, πόρτα πού ποτὲ καὶ ἀπὸ τίποτε καὶ γιὰ κανένα δὲν κλείνει, ὅσο ὁ βίος τοῦ ἀνθρώπου διαρκεῖ, αὐτὸς ὁ σεβασμὸς στὴν ἀνθρώπινη προσωπικότητά... πῶς τὸ θέλετε, εἶναι διδασκαλία, βέβαια, μὰ ἀκριβῶς αὐτὴ ἡ διδασκαλία εἶναι πολιτιστικὸ γεγονός... στὸ τέλος-τέλος διδασκαλίαι καὶ ἰδέαι θεμελιώνουν τοὺς πολιτισμούς! Κι' ὅταν κάνομε κριτικὴ τοῦ Χριστιανισμοῦ... ἄς μὴν τὸ ξεχνᾶμε! Στὴν χριστιανικὴ διδασκαλία ἀκριβῶς στηρίζομαστε ἀκόμα καὶ γιὰ νὰ κάνομε τὴν κριτικὴν αὐτή. Κι' αὐτὴ ἡ κριτικὴ... χριστιανικὸς πολιτισμὸς εἶναι! Κι' ἂν τίποτε ἄλλο, ὅμως τοῦτο τουλάχιστον θὰ τὸ ἀναγνωρίσωμε: Ὁ Χριστιανισμὸς δίδει τὴν δυνατότητα γιὰ τὴν κριτικὴν πού καθαρίζει καὶ ἀνυψώνει καὶ ζωογονεῖ!

Μὰ δὲν εἶναι μόνο ἡ διδασκαλία. Ὁ Χριστιανισμὸς στὸν πολιτισμὸ πού ἔσβυνε ἔκαμε μιὰ τεράστια αἰμοδοσίαν. Τοῦ ἔδωσε ἀνθρώπους. Μὲ σάρκα καὶ ὀστά ἀνθρώπων. Ὅχι ἓνα ἢ δύο ἢ ἑκατὸ ἢ χίλους. Ἑκατομμύρια ἀνθρώπων πού ἔζησαν, πού ζοῦν, πού ἐδημιούργησαν, πού δημιουργοῦν, πού ὑπῆρξαν, πού εἶναι τὸ ἄλλας τῆς γῆς, ἐκεῖνο πού διατηρεῖ τὸν πολιτισμὸ μας.

Ὁ ἀναγνώστης ἴσως νομίσει, πὼς ἀναφέρομαι ἐδῶ στοὺς ἀγίους πού ἀνέδειξε ἢ χριστιανώσυνῃ. Καὶ ὅμως, χωρὶς βέβαια νὰ ξεχνᾶμε τί ὀφείλομε, ἀκόμα κι' ἀπὸ καθαρῶς πολιτιστικὴ πλευρὰ, στῶν μαρτύρων τὸ νέφος καὶ στῆς Ἑκκλησίας τὶς μεγάλες μορφές, ὅμως ἄς πᾶμε πρὸς ταῦτα χαμηλά, στὸν μέσο, ἀλλὰ εἰλικρινῆ πιστό, μὰ καὶ πρὸς κάτω, στὸν ἁμαρτωλὸ πού ἔχει, μ' ὅλη του τὴν ἁμαρτωλότητα, κάτι ἀκόμα μέσα του ἀπὸ τὴν πίστι, κάτι «σὺν τὴν σπίθα κρυμμένη στὴν στάχτη». Συγκρίνατε τὸν ἁμαρτωλὸν αὐτὸ μὲ τὸν ἐγκληματία πού παρουσιάζει ὁ σημερινὸς κοσμοπολι-

τικός πολιτισμός στίς μεγαλουπόλεις, τὸν ἑκατὸ τὰ ἑκατὸ πωρωμένον «ἄνθρωπον» τοῦ ἐγκλήματος, ποῦ θὰ τοῦ κἀνης τιμὴ ἂν τὸν ὀνομάσῃς κτῆνος... κυτᾶχτε τον, γιὰ νὰ ἰδῆτε τί ἐσήμεναι ἢ σπιθα ἐκεῖνη ποῦ καὶ ὁμως διατηροῦσε μέσα στὴν ἀμαρτωλότητα τὴν ἐπαφὴ μὲ τὸν οὐρανό.

Τί προσέφερε ὁ Χριστιανισμός στὸν πολιτισμό; Μά... τὴν σπιθα, τὴν ψυχὴ ἐκεῖνη ποῦ δὲν τὸν ἄφινε νὰ πεθάνῃ. Αὐτὸ προσέφερε! Κι' ἂν μπορούσαμε νὰ ξέραμε,... ἂν μπορούσαν ἐκεῖνα τὰ ἐρημοκλήσια νὰ μᾶς μιλήσουν, ἐκεῖνα τὰ εἰκονοστάσια τῶν σπιτιῶν νὰ βγάλουν φωνή! Πόσες πίκρες ποῦ ἐγλύκαναν, πόσες ἀπελπισίες ποῦ ἐγύρισαν σ' ἐλπίδα, πόσοι πόνοι ποῦ βρῆκαν ἀνακούφισι, πόσοι δόλιοι σκοποὶ ποῦ, ἀπὸ ντροπὴ ἐπὶ τέλους, ὑπεχώρησαν τὴν τελευταία στιγμή, πόσες ἔχθρες ποῦ ἔσθυσαν... μέσα στὰ ἐκκλησῆσια αὐτά... τί νὰ πρωτοπῆ κανεῖς! Μὰ παίρνω, στὴν τύχη, κάτι ἀπὸ τὸ χρονικὸ τῆς κρητικῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1866. Σὲ μιὰ βουνοκορφή, σ' ἓνα μοναστήρι, εἶχε μαζευτῆ ἡ ἐπαναστατικὴ ἐπιτροπὴ ἀπὸ ὄπλαρχηγούς. Ἕλληνες τὴν ἀπήρτιζαν, καυγάδες εἶχε, προσωπικά, ἐμπάθειες ποῦ ἐμόλυναν τὴν ἀγωνιστικὴν ἀγνότητα κι' ἐμάρναν τὸν ἀγῶνα. Ἦταν ἀδύνατον νὰ γίνουν συνεδριάσεις τῆς Ἐπιτροπῆς. Ὡσπου ὁ ἡγούμενος τοῦ μοναστηρίου σοφίζεται τοῦτο: Προτείνει οἱ συνεδριάσεις νὰ γίνωνται τὸ βράδυ. Ἔρχονται ἔτσι κάθε βράδυ οἱ ὄπλαρχηγοὶ τῆς ἐπιτροπῆς γιὰ τὴν συνεδρίασι, ὁ ἡγούμενος τοὺς καλεῖ νὰ παρακολουθήσουν πρῶτα τὸν ἑσπερινό. Οἱ ὄπλαρχηγοὶ... εἶπαμε, ὑπῆρχε ἐκεῖνη ἡ σπιθα... δέχονται, παρακολουθοῦν τὸν ἑσπερινό, μὲ προσοχή, μὲ δέος, μὲ κατάνυξι, κι' ὕστερα.... μὰ ἀπλούστατα εἶχε ἀλλάξει πιά ἡ ἀτμόσφαιρα! Τὴν ἐμπάθεια εἶχε διαδεχθῆ ἡ ἀδελφικὴ συνεργασία. Νὰ μπορούσαν κάτι τέτοια νὰ γίνωνται καὶ σήμερα!

Κι' ἦσαν χιλιάδες, ἑκατομμύρια, οἱ ἀπλοῖ ταπεινοὶ ἀγωνισταὶ τῆς ἀρετῆς. Μὰ ἡ ἀρετὴ ἓνα κακὸ ἔχει: Δὲν παρουσιάζει δημοσιογραφικὸ ἐνδιαφέρον. Τὸ κακὸ, τὸ σκάνδαλο, τὸ ἀμαρτήμα, αὐτὸ προσέχομε. Κι' ὁμως αὐτὸ ἦταν ἐξαιρέσεις—ἀπόδειξις ὅτι ἔκανε ἐντύπωσι. Γιὰ τοὺς ἀγωνιστὰς

ὁμως τοῦ καλοῦ ἀγῶνος, ποῦ μ' αὐτοὺς ἐγέμισε τὴν Εὐρώπῃ ὁ Χριστιανισμός, γιὰ τοὺς ἀγωνιστὰς αὐτοὺς... ἄς ἀφήσω καλύτερα νὰ μιλήσῃ σύγχρονος ἐρευνητῆς, κάθε ἄλλο παρὰ μὲ χριστιανικὴ προκατάληψι, ὁ Will Durant⁽⁹⁾. Μιλᾷ γιὰ τὸ ἔργον τῶν γυναικείων μοναστηριῶν γύρω στὸ 1200. Καὶ νὰ τί λέει: Ἄν βάλουμε στὴ μιὰ μεριά τῆς πλάστιγγος ὅλα τὰ ἀμαρτήματα τῆς ἱστορίας, ἡ ἀρετὴ αὐτῶν τῶν γυναικῶν θὰ γυρίσῃ τὴν πλάστιγγα πρὸς τὸ μέρος τῆς καὶ θὰ λυτρώσῃ τὸ ἀνθρώπινο γένος!

Z'.

Καὶ ποῦ, λοιπόν, καταλήγομε;

Μά, ἀπλούστατα, δὲν καταλήγομε πουθενά, πρὶν ὀλοκληρώσωμε τὴν ἔρευνα. Γιατί, ἄς μὴν ξεχνᾶμε, κάνομε τώρα μιὰν ἔρευνα γιὰ νὰ δοῦμε ἂν ὁ πολιτισμός μας περνᾷ ἢ ὄχι κοίσι, ἂν δικαιολογεῖται ὁ φόβος γιὰ τὸ μέλλον του, ποῦ ὑπάρχει, ἂν ὑπάρχει, ἀρρώστεια καὶ μαρασμός καὶ τὸ σπουδαιότερο, ποῖος τὸν ἔφερε τὸν μαρασμό καὶ τὴν χρεωκοπία, γιὰ νὰ βροῦμε αὐτὸ ποῦ ζητοῦμε: «Τί πρέπει νὰ κάμωμε ἑμεῖς, τούτης τῆς γενεᾶς οἱ ἄνθρωποι, γιὰ νὰ μὴν ὑποστοῦμε ἀλλὰ νὰ δημιουργήσωμε τὸ αὔριο».

Αὐτὸ σημαίνει, ὁμως, πὼς ἡ ἔρευνά μας δὲν μπορεῖ νὰ γίνῃ χωρὶς νὰ διατηρηθῆ ἡ ἐνότης στὴ θεώρησι τῶν διαφόρων παραγόντων ποῦ ἀπαρτίζουν τὸν πολιτισμὸ τοῦτο. Συμπεράσματα θὰ βγάλωμε μόνο μὲ τὴν καθολικὴν θεώρησι τῶν παραγόντων αὐτῶν καὶ τῶν «ισολογισμῶν» ποῦ καταθέτουν.

Πρᾶγμα ποῦ σημαίνει, πὼς πρέπει τώρα, ἀφίνοντας, γιὰ τὴν ὥρα, τὸν Χριστιανισμό, νὰ στραφοῦμε σ' ἄλλους παράγοντας ποῦ διεμόρφωσαν τὸν πολιτισμό. Τὸν πολιτισμὸ ποῦ περνᾷ τώρα τὴ μεγάλη, κρίσιμη, ἀποφασιστικὴ, μὰ κάθε ἄλλο παρὰ «μοιραία» στροφὴ. Θὰ συνεχίσωμε λοιπὸν μὲ τὸν ἰσολογισμὸ τῆς «ὀρθολογιστικῆς» ἀρνήσεως, ποῦ ἐξήτησε νὰ ξερριζώσῃ ἀπὸ τὸν πολιτισμὸ τὴν πίστι.

Π. ΜΕΛΙΤΗΣ

(9) Durant μν. ἔργ. σ. 807.

Η ΠΟΡΕΙΑ ΤΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΜΑΣ

Εἰς τὸν οἰκονομικὸν τομέα ἐσημειώθη καὶ νέα βελτίωσις κατὰ τὸ λήξαν ἔτος. Αὐτὴ ὅμως δὲν δύναται νὰ χαρακτηρισθῆ ὡς ἀξιόλογος καὶ παρὰ τὸ γεγονός, ὅτι τὸ ἔθνικὸν εἰσοδήμα ἐνεφάνισεν αὐξήσιν μεγαλύτεραν τῆς πραγματοποιηθείσης τὸ 1954 ἔναντι τοῦ προηγουμένου ἔτους.

Πλήρη στοιχεῖα ἐπὶ τῆς ἐξελίξεως τοῦ ἔθνικου εἰσοδήματος, εἰς τὸ ὁποῖον ἐν τελικῇ ἀναλύσει ἀπεικονίζονται τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐτησίας πραγματοποιουμένης εἰς κάθε χώραν οἰκονομικῆς προόδου, δὲν ἔχουν ἀκόμη συγκεντρωθῆ. Ἐκ προσωρινῶν ὅμως ἐκτιμήσεων τῆς ἀρμοδίας ὑπηρεσίας τὸ εἰσόδημα τοῦ 1955 ἐμφανίζεται κατὰ 3.4% ἀνώτερον τοῦ 1954. Ἐν σχέσει πρὸς τὸ 1953 τὸ εἰσόδημα τοῦ 1954 εἶχεν αὐξηθῆ κατὰ 2%. Ἡ μεγαλύτερα βελτίωσις ἐπραγματοποιήθη τὸ 1953 ὅτε τὸ ἔθνικὸν εἰσόδημα ἐσημείωσεν αὐξήσιν κατὰ 18% ἔναντι τοῦ 1952.

Αἱ ἐκτιμήσεις αὐταὶ ἔχουν γίνεαι βάσει σταθερῶν τιμῶν 1951. Εἰς τρεχούσας τιμὰς ἡ ποσοστιαία βελτίωσις ὑπῆρξεν σημαντικῶς ἀνωτέρα λόγῳ τῆς συνεχοῦς ὑψώσεως τῶν τιμῶν μετὰ τὴν νομισματικὴν ὑποτίμησιν κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1953. Σημειωτέον ἀκόμη ὅτι τὸ ποσοστὸν τῆς βελτιώσεως τοῦ ἀνὰ κάτοικον εἰσοδήματος εἶναι μικρότερον κατὰ 1 ἢ 1,10% ἐτησίως λόγῳ τῆς ἀντιστοίχου αὐξήσεως τοῦ πληθυσμοῦ.

Λεπτομερέστερον ἡ γεωργικὴ παραγωγή τοῦ λήξαντος ἔτους ἐμφανίζει αὐξήσιν κατὰ 6% καὶ παρὰ τὰς δυσμενεῖς καιρικὰς συνθήκας δι' ὠρισμένας καλλιεργείας. Εὐχάριστον γεγονός ἀποτελεῖ ἐπίσης ἡ βελτίωσις τῆς πτηνοτροφικῆς παραγωγῆς, ἡ ὁποία διὰ πρώτην φοράν κατὰ τὴν μεταπολεμικὴν περιόδον ὑπερέβη τὰ ἐπίπεδα τῶν τελευταίων προπολεμικῶν ἐτῶν.

Ὁ μέσος δείκτης τῆς βιομηχανικῆς πα-

ραγωγῆς ἐμφανίζει αὐξήσιν περίπου 4% ἔναντι τοῦ μέσου δείκτου τοῦ 1954. Ἐν σχέσει πρὸς τὸ 1953 ἡ βιομηχανικὴ παραγωγή τοῦ 1954 εἶχε σημειώσει αὐξήσιν 22%. Καὶ κατὰ τὰ δύο ἔτη ἡ αὐξήσις τῆς παραγωγῆς ἠλεκτρικῆς ἐνεργείας ὑπῆρξε μεγαλύτερα καὶ μικρότερα τῆς κυρίως βιομηχανικῆς παραγωγῆς.

★

Χάρις εἰς τὴν ἐπελθούσαν οὐσιώδη πρᾶγματι βελτίωσιν κατὰ τὸ 1953, τὸ ἔθνικὸν εἰσόδημα τοῦ λήξαντος ἔτους ἐμφανίζεται ἀνώτερον τοῦ 1952 καὶ 23%, τὸ δὲ ἀνὰ κάτοικον εἰσόδημα κατὰ 19½%.

Εἰς τὴν πραγματικότητά, ἐν τούτοις, ἡ βελτίωσις εἶναι μικρότερα τῆς ἐμφανιζομένης διότι ἓνα τμήμα τῆς ἠϋξημένης παραγωγῆς ἀντεκατέστησεν τὸ ποσὸν τῶν εἰσαγομένων ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἀγαθῶν διὰ συναλλάγματος τῆς ἀμερικανικῆς βοήθειας, ἡ ὁποία ὡς γνωστὸν σημαντικῶς περιορίσθη μετὰ τὸ 1952.

Πάντως καὶ μετὰ τὴν περικοπὴν τῆς βοήθειας, ἡ αὐξήσις ὑπῆρξεν ἀξιόλογος. Τὰ εἰσοδήματα τοῦ ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ, ὑπολογιζόμενα εἰς σταθερὰς τιμὰς, ἠϋξήθησαν κατὰ 29% ἔναντι τοῦ 1952, ἤτοι κατὰ ποσοστὸν οὐσιωδῶς μεγαλύτερον τοῦ μέσου ὄρου. Αἱ ἀμοιβαὶ τῶν ἐργατῶν ἠϋξήθησαν ἐπίσης ἀλλὰ λεπτομερῆς στατιστικὴ δὲν καταρτίζεται διὰ νὰ ἴδωμεν τὸ ποσοστὸν τῆς πραγματοποιηθείσης βελτιώσεως. Οἱ μισθοὶ ἠϋξήθησαν μὲ βραδύτερον ρυθμὸν, ὡς δὲ ἀναφέρεται εἰς τὴν εἰσηγητικὴν ἔκθεσιν ἐπὶ τοῦ προϋπολογισμοῦ ἡ βελτίωσις ἀνέρχεται εἰς 10% βάσει σταθερῶν τιμῶν. Δεδομένου μάλιστα ὅτι σημαντικὸν τμήμα τῆς αὐξήσεως ἐχορηγήθη κατὰ τὸ λήξαν ἔτος, πρὸς ἀποφυγὴν πληθωρισμοῦ ἐπεβλήθησαν βαρῦτα φορολογία.

Ὁ μέσος τιμάρθιμος κόστους ζωῆς, τὸν ὁποῖον καταρτίζει ἡ Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος, ὑψώθη τὸ 1955 κατὰ 5.7% ἔναντι τοῦ 1954. Κατὰ τὸ μεγαλύτερον μέρος ἡ ἀνοδος αὐτὴ ὀφείλεται εἰς τοὺς ἐπιβληθέντας ἐντὸς τοῦ ἔτους φόρους καὶ τὴν ὑψωσιν τοῦ παραγωγικοῦ κόστους συνεπεία τῆς αὐξήσεως τῶν ἡμερομισθίων. Ἐπίσης συνετέλεσεν, ἀλλὰ κατὰ μικρὸν ποσοστὸν, ἡ πραγματοποιηθεῖσα ἐντὸς τοῦ λήξαντος ἔτους διόγκωσις τῆς νομισματικῆς κυκλοφορίας κατὰ 25%. Συγκεκριμένως τὸ κυκλοφοροῦν χαρτονομίσμα ἠῦξήθη κατὰ 1.040 ἑκατομμύρια δραχμῶν λόγω ἀγορᾶς πλεονάσαντος συναλλάγματος ὡς λεπτομερέστερον θὰ ἴδωμεν κατωτέρω.

Κατὰ βάθος ἡ ὑψωσις τοῦ τιμαρίθμου ὀφείλεται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ εἰς τὴν νομισματικὴν ὑποτίμησιν τοῦ 1953, μετὰ τὴν ἀναγγελίαν τῆς ὁποίας ἦτο γνωστὸν ὅτι θὰ ἐπικολούθη ἀνοδος τῶν τιμῶν, τουλάχιστον κατὰ 40%. Αὐτὴ συνετελέσθη μὲ βραδὺν εὐτυχῶς ρυθμὸν. Ἡδὴ ὁ τιμάρθιμος χονδρικοῦ ἐμπορίου ἐμφανίζει ὑψωσιν 46% ἔναντι τοῦ μέσου τιμαρίθμου τοῦ 1952, ὁ δὲ τιμάρθιμος κόστους ζωῆς 36%. Ἄρα ἐπλησιάσαμεν τὰ ὄρια πέραν τῶν ὁποίων κάθε νέα ἀνοδος τῶν τιμῶν θὰ ἐπιδράσῃ δυσμενῶς ἐπὶ τῆς ὅλης οἰκονομικῆς ζωῆς.

★

Οὐσιώδης καὶ ἀξία ἰδιαιτέρας προσοχῆς βελτιώσις ἐπραγματοποιήθη τὸ λήξαν ἔτος τόσον εἰς τὸ ἐξωτερικὸν ἐμπόριον ὅσον καὶ τὸ γενικὸν ἰσοζύγιον ἐξωτερικῶν πληρωμῶν.

Τὸ λήξαν ἔτος εἰσῆχθησαν ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἀγαθὰ ἀξίας 349 ἑκατομμυρίων δολλαρίων, ἦτοι κατὰ 29 ἑκατομμύρια δολλάρια περισσότερα τοῦ προηγουμένου ἔτους. Εἰς 40 περίπου ἑκατομμύρια δολλάρια ἀνήλθον αἱ ἀδηλοὶ δαπάναι (ἐξυπηρέτησις ἐξωτερικοῦ δημοσίου χρέους, δαπάναι τοῦ κράτους εἰς τὸ ἐξωτερικόν, ἔξοδα ταξιδίων κλπ.). Οὕτω αἱ εἰς συνάλλαγμα συνολικαὶ δαπάναι ἀνήλθον εἰς 390 περίπου ἑκατομμύρια δολλάρια, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ 365 ἑκατομμύρια ἐκαλύφθησαν ἐξ ἐγχωρίων πόρων—ἐξαγωγῶν καὶ ἀδήλων ἐσόδων—καὶ τὸ ὑπόλοιπον ἐκ τῆς ἀμερικανικῆς βοηθείας.

Συγκεκριμένως αἱ ἐξαγωγαὶ ἀπέδωσαν περὶ τὰ 203 ἑκατομμύρια δολλάρια, ἦτοι περὶ τὰ 42 ἑκατομμύρια περισσότερα ἀπὸ τὸ προηγουμένον ἔτος, αἱ δὲ ἀδηλοὶ εἰσπράξεις—τουρισμός, ναυτιλία, μετανάστευσις, εἰσαγωγή κεφαλαίων—160 περίπου ἑκατομμύρια δολλάρια ἔναντι 135 ἑκατομμυρίων τοῦ 1954. Συνολικῶς δηλαδὴ εἰσπράχθησαν περὶ τὰ 65 ἑκατομμύρια δολλάρια περισσότερα ἀπὸ τὸ προηγουμένον ἔτος.

Ἡ σημαντικὴ αὐτὴ βελτιώσις ὀφείλεται εἰς τὴν ἐπιτυχίαν ἀφ' ἐνὸς τῆς γενομένης τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1953 ἀναπροσαρμογῆς τῆς τιμῆς τῶν ξένων νομισμάτων καὶ ἀφ' ἑτέρου εἰς τὴν αὐξήσιν τῆς παραγωγῆς ἐξαγωγίμων προϊόντων. Χάρις εἰς τοὺς δύο αὐτοὺς παράγοντας τὰ συναλλαγματικά ἔσοδα τῆς χώρας ἠῦξήθησαν κατὰ τὸ τεράστιον ποσὸν τῶν 190 ἑκατομμυρίων ἐν σχέσει πρὸς τὸ 1952. Διὰ τῆς μεγάλης αὐτῆς διαφορᾶς, ἡ ὁποία ὑπερέβη καὶ τὰς πλέον αἰσιοδόξους προβλέψεις, ἐπετεύχθη ἡ ἀντικατάστασις τοῦ συναλλάγματος τῆς περικοπέισης βοηθείας καὶ ἡ πληρωμὴ τῶν μεγαλύτερων εἰσαγωγῶν διὰ τῶν ὁποίων ἐκαλύφθη ἡ πρόσθετος ζήτησις ἀγαθῶν. Κυρίως εἰσῆχθησαν περισσότερα κάουσιμα, μηχανήματα καὶ πρώται ὑλαί, ὑλικά δηλαδὴ ἀπαραίτητα διὰ τὴν ἐπιτευχθεῖσαν αὐξήσιν τῆς ἐσωτερικῆς παραγωγῆς.

Ἐκ τῆς ἀμερικανικῆς βοηθείας ἠναλώθησαν κατὰ τὸ λήξαν ἔτος περὶ τὰ 50 ἑκατομμύρια δολλάρια καὶ εἰς ἄλλα 13 ἑκατομμύρια δολλάρια ἀνήλθε ἡ ἐνίσχυσις τοῦ Ν.Α.Τ.Ο δι' ἔργα στρατιωτικά.

Οὕτω, ἀφ' ἐνὸς ἐκαλύφθη τὸ ἔλλειμμα τοῦ ἰσοζυγίου ἐξωτερικῶν πληρωμῶν καὶ ἀφ' ἑτέρου ἀπέμειναν περὶ τὰ 45 ἑκατομμύρια δολλάρια, τὰ ὁποία διετεθήσαν πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ εἰς χρυσὸν καὶ δολλάρια ἀποθέματος. Διὰ τὴν ἀγορὰν τοῦ πλεονάσαντος αὐτοῦ συναλλάγματος ἐξεδόθη χαρτονομίσμα, καθ' ὅσον ἡ βοήθεια τῶν Ἠνωμ. Πολιτειῶν καὶ τοῦ Ν.Α.Τ.Ο. προωρῖζετο πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν ὑπερόγκων εἰς δραχμὰς στρατιωτικῶν δαπανῶν.

Ἡ διόγκωσις τῆς νομισματικῆς κυκλοφορίας ἠμποροῦσε νὰ ἀποφευχθῇ δι' ἀντιστοίχου περιορισμοῦ τῶν πιστώσεων πρὸς τοὺς παραγωγικοὺς κλάδους. Τοῦτο ὁμως

ἐκρίθη ἀσύμφορον διότι θὰ ἐπέδρα δυσμενῶς ἐπὶ τῆς αὐξήσεως τῆς παραγωγῆς.

★

Εἰς τὸν δημοσιονομικὸν τομέα ἡ ἐξέλιξις δὲν ὑπῆρξεν εὐνοϊκῆ. Μολονότι ἡ φορολογία, κατὰ τὸ λῆξαν τὸν Ἰούνιον οικονομικὸν ἔτος, ἀπέδωκεν περὶ τὰ 680 ἑκατομμύρια δραχμῶν περισσότερα τῶν ἀρχικῶς προϋπολογισθέντων, αἱ τρέχουσαι δαπάναι τοῦ δημοσίου ἠξήθησαν κατὰ ποσὸν μεγαλύτερον καὶ πρὸς κάλυψιν τοῦ ἐλλείμματος ἐπεβλήθησαν νέοι σημαντικοὶ φόροι.

Τὸ πλέον σοβαρὸν μειονέκτημα ἐν προκειμένῳ εἶναι ὅτι ἡ πρόσθετος φορολογικὴ ἐπιβάρυνσις τοῦ πληθυσμοῦ ἐχρησιμοποιήθη πρὸς ἐπέκτασιν τῶν τακτικῶν δημοσίων δαπανῶν, ὅπερ τελικῶς σημαίνει αὐξήσιν τῆς καταναλώσεως εἰς βάρος τῶν ἐπενδύσεων.

Κατὰ τὸ 1954-1955 τὸ δημόσιον εἰσέπραξεν ἐκ τῆς ἀμερικανικῆς βοήθειας περὶ τὰ 1.210 ἑκατομμύρια δραχμῶν καὶ ἄλλα 390 ἑκατομμύρια ἐκ τῆς εἰσφορᾶς τοῦ Ν.Α.Τ.Ο. Ἐκ τῶν 1.600 αὐτῶν ἑκατομμυρίων τὰ 1.100 διετέθησαν πρὸς κάλυψιν τοῦ προκύψαντος τελικῶς ἐλλείμματος καὶ τὰ 500 ἑκατομ. διὰ κρατικὰς ἐπενδύσεις.

Αἱ δαπάναι διὰ τὸ πρόγραμμα κρατικῶν ἐπενδύσεων εἶχον ἀρχικῶς ὑπολογισθῆ εἰς 2.100 περίπου ἑκατομ. δραχμῶν ἀλλὰ τελικῶς ἠναλώθησαν 1.267 ἑκατομμύρια. Ἡ σημαντικὴ αὐτὴ διαφορά ὀφείλεται ἀφ' ἑνὸς εἰς τὴν αὐξήσιν τῶν τακτικῶν δαπανῶν τοῦ προϋπολογισμοῦ καὶ ἀφ' ἑτέρου εἰς τὴν περιορισμένην ἀπόδοσιν κονδυλίων εἰδικῶν διὰ τὸν σκοπὸν τοῦτον.

Διὰ τὸ τρέχον οικονομικὸν ἔτος 1955-1956 προβλέπονται δαπάναι 2.050 ἑκατομ. δραχμῶν, ἀλλὰ μέχρι τῆς στιγμῆς εἶναι ἄγνωστον τὸ πράγματι ἀναλωθὲν ποσὸν κατὰ τὸ διαρροῦσαν πρῶτον ἔξάμηνον. Ἐκ χονδρικῶν ἐν τούτοις στοιχείων φαίνεται ὅτι ὑπῆρξε οὐσιωδῶς κατώτερον τοῦ προϋπολογισθέντος, αἱ δὲ προβλέψεις διὰ τὸ δευτέρον ἔξάμηνον—Ἰανουάριος-Ἰούνιος 1956—δὲν εἶναι εὐνοϊκά.

★

Αἱ καταθέσεις ἰδιωτῶν παρὰ Τραπεζαῖς

ἐσημείωσαν τὸ πρῶτον ἑνδεκάμηνον τοῦ 1955 αὐξήσιν κατὰ 810 ἑκατομ. δραχμῶν. Τὸ ποσὸν τοῦτο δὲν διαφέρει οὐσιωδῶς τοῦ πραγματοποιηθέντος τὸ ἀντίστοιχον διάστημα τοῦ 1954, ἐνῶ ἀνέμενε κανεὶς μεγαλύτεραν βελτίωσιν τόσῳ λόγῳ τῆς αὐξήσεως τῶν εἰσοδημάτων ὅσον καὶ τῆς κάμψεως ἢ ὅποια ἐσημειώθη εἰς τὴν ἀποθησαύρισην χρυσοῦ.

Ἡ μειονεκτικὴ αὐτὴ ἐξέλιξις ὀφείλεται εἰς τὴν ἀπό τινων ἐτῶν παρατηρουμένην ροπήν πρὸς ἐπέκτασιν τῆς καταναλώσεως ἐνῶ τὰ γενικώτερα συμφέροντα ἐπιβάλλουν μεγαλύτερας οικονομίας πρὸς αὐξήσιν τῆς δημιουργουμένης ἐτησίως ἀποταμιεύσεως, ἢ ὅποια εἶναι ἀπαραίτητος διὰ τὴν χρηματοδότησιν τῶν παραγωγικῶν κλάδων καὶ τῶν ἐν γένει ἐπενδύσεων.

Αἱ πιστώσεις πρὸς τοὺς παραγωγικοὺς τομεῖς ἠξήθησαν τὸ λῆξαν ἔτος κατὰ 850 περίπου ἑκατομμύρια δραχμῶν ἤτοι κατὰ ποσὸν κατώτερον τοῦ προηγουμένου ἔτους πρὸς ἀποφυγὴν πληθωρισμοῦ, ἐφ' ὅσον ἡ αὐξήσις τῆς νομισματικῆς κυκλοφορίας διετέθη, ὡς εἶδωμεν, διὰ τὴν ἀγορὰν τοῦ πλεονάσαντος συναλλάγματος.

Οἱ παραγωγικοὶ κλάδοι ἔχουν ἀνάγκην πολὺ μεγαλύτερων πιστώσεων, πλὴν ὅμως ἡ αὐξήσις τῶν δὲν εἶναι σκόπιμον νὰ γίνῃ παρὰ διὰ τοῦ ὑγιοῦς χρήματος τῆς ἀποταμιεύσεως. Ἡ λύσις ἐπομένως τοῦ προβλήματος τῆς στενότητος κεφαλαίων ἐξαρτᾶται εἰς τὸ μέλλον ἀπὸ τὴν προσπάθειαν πρὸς μεγαλύτεραν ἀποταμίευσιν καὶ μικρότεραν κατανάλωσιν ὡς καὶ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἐμπιστοσύνης πρὸς τὸ νόμισμα, ὥστε τὰ ἀποταμιεύμενα ποσὰ νὰ κατευθύνωνται εἰς τὰς Τραπεζὰς ἢ ἄλλας παραγωγικὰς ἐπενδύσεις.

★

Περὶ τοῦ ὕψους τῶν ἰδιωτικῶν ἐπενδύσεων κατὰ τὸ 1955 δὲν ἔχουν ἀκόμη συγκεντρωθῆ στοιχεῖα. Πάντως αὐταὶ δὲν φαίνεται νὰ ὑπερέβησαν τὸ χαμηλὸν ποσὸν τοῦ προηγουμένου ἔτους.

Ὡς ἀνεφέρθη ἐν ἀρχῇ ἡ μὴ ἱκανοποιητικὴ αὐξήσις τοῦ εἰσοδήματος κατὰ τὰ ἔτη 1954 καὶ 1955 ὀφείλεται εἰς τὰς χαμηλὰς κρατικὰς καὶ ἰδιωτικὰς ἐπενδύσεις. Ἀντιθέτως ἡ σοβαρωτάτη βελτίωσις τοῦ 1953

ὑπῆρξεν ἀποτέλεσμα τῶν ὑψηλοτέρων ἐπενδύσεων κατὰ τὴν προηγηθεῖσαν τριετίαν διὰ κεφαλαίων τῆς ἀμερικανικῆς βοήθειας.

Ὡς καὶ ἄλλοτε ἔχομεν ἰδιαιτέρως τονίσει ἀπὸ τὴν φιλόξενον αὐτὴν στήλην τῶν «Ἀκτίνων», αἱ ὑφιστάμεναι μεγάλαι δυνατότητες οὐσιαστικῆς βελτιώσεως τῶν οἰκονομικῶν συνθηκῶν θὰ πραγματοποιηθοῦν τελικῶς ἐὰν ἐπιτευχθῇ αὐξήσις τῶν ἐπενδυομένων κεφαλαίων, διὰ τῆς ἐκτελέσεως δηλαδὴ περισσοτέρων παραγωγικῶν ἔργων.

Τὰ πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν ἀναγκαιοῦντα περισσότερα κεφάλαια θὰ ἐξευρεθοῦν ἐν μεγάλῳ μέρει διὰ τῆς μεγαλυτέρας ἀποταμιεύσεως καὶ τῆς βελτιώσεως τοῦ βιοτικῆς ἐπιπέδου κατὰ ποσοστὸν μικρότερον τῆς πραγματοποιουμένης ἐτησίως αὐξήσεως τῆς παραγωγῆς. Ἄτυχῶς ὅμως ἡ αὐξήσις τῆς παραγωγῆς τὰ τελευταῖα ἔτη διατίθεται σχεδὸν ὀλόκληρος πρὸς βελτίωσιν τοῦ βιοτικῆς ἐπιπέδου καὶ εἰς τινὰς μάλιστα

περιπτώσεις ἐκτείνεται πέραν τῶν ὁρίων, ὅποτε οἱ ὑπευθύνως χειριζόμενοι τὴν οἰκονομικὴν πολιτικὴν ἐπιβάλλουν φόρους.

Ἡ τακτικὴ αὐτὴ ὀφείλεται εἰς τὴν ἀσκουμένην πίεσιν πρὸς ταχύτεραν βελτίωσιν τοῦ χαμηλοῦ πράγματι βιοτικῆς ἐπιπέδου καὶ ὡς ἐκ τούτου εἶναι ἐκ πρώτης ὄψεως δικαιολογημένη. Εἶναι ὅμως ἐξ ἴσου ἀληθὲς ὅτι ἡ ἱκανοποίησις τοῦ ἐντόνου αἰτήματος πρὸς βελτίωσιν τῶν οἰκονομικῶν συνθηκῶν ἀποκλειστικῶς ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἐντατικωτέρας ἐκμεταλλεύσεως τῶν πλουτοπαραγωγικῶν πηγῶν, ἡ ὁποία καὶ θὰ πραγματοποιηθῇ διὰ τῶν ἀναφερθέντων ἀνωτέρω μέσων. Ἄρα θὰ ἠδύνατο νὰ λεχθῇ τελικῶς ὅτι δὲν ἀρκεῖ μόνον ἡ ἔντονος ἐκδήλωσις τῆς ἐπιθυμίας πρὸς καλυτέραν διαβίωσιν. Χρειάζεται καὶ συνειδητὴ ἐνίσχυσις ὅλων τῶν πολιτῶν πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ.

ΓΕΩΡ. ΔΙΑΜΑΝΤΙΚΟΣ

ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΩΝ(*)

Τὰ πανεπιστήμια ἀπετέλεσαν ἀνέκαθεν τὸν καθρέπτην τῆς εὐρωπαϊκῆς ζωῆς, εἴτε αὕτη διήρχετο περιόδους ἀκμῆς καὶ προόδου, εἴτε ἀντιθέτως ἐτέλει ἐν μαρasmus. Εἰς τὰς ὥρας τῆς ἀκμῆς, εἰς τὰς ὥρας τοῦ θριάμβου τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ τὰ πανεπιστήμια εὐρίσκονται κατὰ κανόνα εἰς τὴν πρωτοπορείαν, αὐτὰ εἶναι συνήθως οἱ σκαπανεῖς του. Ἄλλα καὶ τῆς παρακμῆς, τοῦ μαρasmus τὰ βαθύτερα αἷτια πάλιν εἰς τὰ πανεπιστήμια ἢ τοῦλάχιστον καὶ εἰς τὰ πανεπιστήμια θὰ πρέπει ν' ἀναζητηθοῦν.

Εἰς οὐδεμίαν ἄλλην περίπτωσιν κατεφάνη τοῦτο ἐναργέστερον ἢ εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς Γερμανίας κατὰ τὰ τελευταῖα εἰκοσι πέντε περίπου ἔτη. Εἶναι γνωστὴ βεβαίως ἡ θλιβερὰ στάσις, τὴν ὁποίαν ἐτήρησαν τὰ γερμανικὰ πανεπιστήμια κατὰ τὴν περίοδον τοῦ ἐθνικοσοσιαλιστικοῦ ολοκληρωτισμοῦ. Ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον κάμνει ἐντύπωσιν ἐν προκειμένῳ, εἶναι ὄχι τόσον ἡ ἔλλειψις σθένους ἐκ μέρους τῶν ἡγητόρων των—εἰς τὸ κάτω-κάτω τῆς γραφῆς ὁ φόβος εἶναι πολὺ περισσότερον ἀνθρώπινος ἀπὸ τὸν ἡρωισμόν—ἀλλὰ ἡ προθυμία, μὲ τὴν ὁποίαν ἔσπευσαν νὰ θέσουν τὴν ἐπιστήμην των εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς κομματικῆς σκοπιμότητος πολλοὶ Γερμανοὶ καθηγηταὶ καὶ διδάσκοντες ἐν γένει. Ἐπειδὴ δὲ ἀκριβῶς κάμνει ἐντύπωσιν αὕτη ἡ περιέργος ἀλλαγὴ εἰς τὸν προσανατολισμόν τῶν

γερμανικῶν πανεπιστημίων κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἐθνικοσοσιαλιστικῆς διακυβερνήσεως τῆς χώρας, σημαίνει ὅτι μία βασικὴ μεταβολὴ εἶχεν ἐπέλθει τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εἰς τὴν φύσιν, εἰς τὴν βαθυτέραν οὐσίαν των, μεταβολή, ἡ ὁποία ὠδήγησεν εἰς τὴν πλήρη σχεδὸν ἠθικὴν καὶ πνευματικὴν ἐξουθένωσίν των, ἀποκορυφωθεῖσαν εὐθὺς μετὰ τὴν κατάρρουσιν τῆς Γερμανίας. Εἰς αὕτην τὴν ἐξουθένωσιν τῶν πανεπιστημίων ὠφείλετο κατὰ κύριον λόγον καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ μηδενισμοῦ (nihilismus), τὸ ὁποῖον ἐπεκράτησεν εἰς τὴν χώραν αὐτὴν κατὰ τὰ ἄμεσα μεταπολεμικὰ ἔτη.

Ἄλλ' ὅπως εἰς τὰ πανεπιστήμια δέον ν' ἀναζητηθῇ μία ἀπὸ τὰς σπουδαιότερας αἰτίας τῆς καταστροφῆς, ἐκεῖ πάλιν θ' ἀνευρεθοῦν καὶ τὰ σπέρματα τῆς καταπληκτικῆς ὄντως ἐντὸς μιᾶς δεκαετίας ἀναγεννήσεως τῆς χώρας των. Διότι ἐκεῖ κυρίως ἤρχισε νὰ ἐξουδετεροῦται ὁ μηδενισμὸς καὶ νὰ σφρηλατῆται ἡ νέα Γερμανία. Βεβαίως εἰς τὴν ὕλικήν, ἠθικὴν καὶ πνευματικὴν ἀνασυγκρότησιν τῆς τελευταίας συνετέλεσαν καὶ ἄλλοι παράγοντες. Δὲν πρέπει π. χ. νὰ λησμονῆται ἡ συμβολὴ τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς εἰς τὸ ἔργον τῆς ἀνασυγκροτήσεως. Ὅτι πάντως τὰ πανεπιστήμια ἔπαιξαν καὶ παίζουν τὸν πρωτεύοντα ρόλον εἶναι σήμερον ἀναμφισβήτητον.

Διὰ νὰ φθάσουν ὁμως εἰς τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο τὰ πανεπιστήμια ἐχειράσθη νὰ ἐπιδιώξουν προηγουμένως τὴν ἰδικὴν των ὕλικήν, ἠθικὴν καὶ πνευματικὴν ἀνασυγκρότησιν. Πρὸς τοῦτο ἐγένετο μακρὰ καὶ ἐπίπονος ἐργασία, ἐμελετήθησαν κατὰ βάθος πολλὰ καὶ πολὺπλευρα ζητήματα, παρέστη ἀνάγκη νὰ ὑπερνικηθοῦν ἱκανὰ καὶ σοβαρὰ ἐμπόδια. Ἄλλὰ πρὸ παντὸς ἐφρόντισαν τὰ πανεπιστήμια νὰ ὑποβάλουν τὴν ὅλην ὑπόστασίν των εἰς μίαν γενναίαν αὐτοα-

(*) Ἐκ τῆς ἐπὶ τοῦ θέματος βιβλιογραφίας βλ. προχείρως:

Aigrain, René: Histoire des Universités. Presses Universitaires de France. Paris 1949.

Linck, Gottlob: Über Wesen und Wert der Universität. Fischer. Jena 1920.

Ortega y Gasset, José: Schuld und Schuldigkeit der Universität. Oldenburg. München 1952.

Schriften des Hochschulverbandes: Probleme der deutschen Hochschulen (Heft 3). Schwarz. Göttingen 1953.

νάλυσιν καὶ νὰ ἀσκήσουν ἀμείλικτον αὐτοκριτικήν.

Εἰς τὸ ἐπίκεντρον τῶν προσπαθειῶν αὐτῶν εὐρίσκονται ἀπὸ ἐτῶν ἢ λεγομένη Συνέλευσις τῶν Πρυτάνεων τῆς Δυτικῆς Γερμανίας (Westdeutsche Rektorenkonferenz) καὶ ὁ Σύνδεσμος Ἀνωτάτων Σχολῶν (Hochschulverband). Αἱ δύο αὐταὶ ἀνεξαρτήτως, ἀλλὰ παραλλήλως δρῶσαι ὁργανώσεις συνέστησαν λίγοντος τοῦ 1951 μίαν «Συμβουλευτικήν Ἐπιτροπὴν διὰ ζητήματα μεταρρυθμίσεως τῶν ἀνωτάτων σχολῶν». Ἐν τῷ πλαισίῳ τῶν ἐργασιῶν τῆς τελευταίας αὐτῆς ἐπιτροπῆς συνεκλήθησαν κατ' Αὐγουστον 1952 δύο συνέδρια ἐν Hinterzarten εἰς τὸν Μέλανα Δρυμόν τῆς Δυτικῆς Γερμανίας, εἰς τὰ ὁποῖα μετέσχον 150 περίπου ἀντιπρόσωποι διαφόρων γερμανικῶν πανεπιστημίων.

Εἰς τὰ ἐν λόγῳ συνέδρια συνεζητήθησαν ἐν ἐκτάσει ζωτικώτατα προβλήματα τῆς γερμανικῆς ἀνωτάτης παιδείας, διευτυπώθησαν δ' ἐν τέλει ὑποδείξεις ἢ συστάσεις πρὸς τὰς δύο προμνημονευθείσας ὁργανώσεις, αἱ ὁποῖαι ἔσχον τὴν πρωτοβουλίαν τῆς συγκλήσεως τῶν συνεδρίων. Αἱ συστάσεις αὐταὶ ἐδημοσιεύθησαν ἐν ἔτει 1953 ὑπὸ τοῦ Συνδέσμου Ἀνωτάτων Σχολῶν εἰς ἰδιαιτέρον τεῦχος ὑπὸ τὸν τίτλον «Προβλήματα τῶν γερμανικῶν ἀνωτάτων σχολῶν».

Ἡ σημασία τῶν συστάσεων τούτων ὑπερβαίνει τὰ στενὰ ὄρια τῆς γερμανικῆς ἀνωτάτης ἐκπαιδεύσεως καὶ ἀποκτᾷ αὐτόχρημα πανευρωπαϊκὸν χαρακτῆρα. Τοῦτο δὲ διὰ δύο λόγους: πρῶτον, διότι τὰ πλεῖστα ἐκ τῶν μελετηθέντων ἐν Hinterzarten προβλημάτων εἶναι κοινὰ διὰ πάντα σχεδὸν τὰ εὐρωπαϊκὰ πανεπιστήμια καὶ δεύτερον, διότι ἡ ἀκτινοβολία τῶν γερμανικῶν πανεπιστημίων εἰς τὴν λοιπὴν Εὐρώπην ὑπῆρξεν ἀνεκάθεν ἰσχυρὰ, ἤρχισε δὲ καὶ πάλιν νὰ ἐντείνεται μετὰ τὴν πρόσκαιρον ἐκ τῶν γνωστῶν λόγων ἔκλειψίν της. Θὰ ἦτο συνεπῶς χρησιμωτάτη μία σύντομος σκιαγράφησις τῶν συστάσεων αὐτῶν.

★

Πρὶν ἢ ὅμως ἐκτεθοῦν τὰ κυριώτερα συμπεράσματα τῶν συζητήσεων τοῦ Hinterzarten, θὰ πρέπει ν' ἀνοιγῇ μία παρένθε-

σις ἢ μᾶλλον νὰ γίνῃ μία ἀναδρομὴ εἰς τὸ παρελθόν.

Τὸ πρόβλημα τῆς μεταρρυθμίσεως τῆς ἀνωτάτης ἐκπαιδεύσεως δὲν ἀντιμετωπίσθη ἐν Γερμανίᾳ διὰ πρώτην φοράν μετὰ τὸν τελευταῖον παγκόσμιον πόλεμον. Ἐἴκοσι πέντε ἔτη ἐνωρίτερον, ἦτοι μὲ τὴν λῆξιν τοῦ πρώτου παγκοσμίου πολέμου, καὶ πάλιν τὸ πρόβλημα αὐτὸ συνεκέντρωσε τὸ γενικὸν ἐνδιαφέρον. Ὁ γερμανικὸς λαὸς εἶχε μόλις ἐξέλθει ἠττημένος ἀπὸ τὸν πόλεμον ἐκείνον καὶ φυσικὸν ἦτο μεταξὺ τῶν ἄλλων νὰ κατηγορῇ καὶ νὰ ἐπιροίπῃ τὴν εὐθύνην τῆς καταστροφῆς εἰς τὰ πανεπιστήμια του. Τὰς ἐπικρίσεις αὐτὰς κατὰ τῶν πανεπιστημίων ἐπεχείρησαν ν' ἀντικρούσουν πολλοὶ ἐκπρόσωποι των, δεχόμενοι μὲν τὴν ἀνάγκην μεταρρυθμίσεων, ὄχι ὁμως καὶ μιᾶς ριζικῆς ἀνακαινίσεως. «Δὲν εἶναι ἡ πρώτη φορά, κατὰ τὴν ὁποίαν ὑβρίζονται τὰ πανεπιστήμια καὶ δὲν θὰ εἶναι καὶ ἡ τελευταία», λέγει τὸ 1920 Γερμανὸς καθηγητῆς καὶ προσθέτει: «ἐν τούτοις εἶναι περιεργον, ὅτι ἀκριβῶς εἰς τούτῃς περιόδους βαθυτάτης λαϊκῆς καταπτώσεως ὁ γερμανικὸς λαὸς ἠντήλησε πάλιν δύναμιν καὶ ζωὴν ἀπὸ τὰς καθυρθθείσας ἀνωτάτας σχολὰς καὶ ὅτι ἀκριβῶς τοιαῦται περίοδοι ἔδωσαν τὴν ἀφορμὴν διὰ τὴν ἴδρυσιν πανεπιστημίων». Ἡ μεγαλόστομος αὕτη ἐπίκλησις τοῦ ἐνδόξου παρελθόντος ἴσως ἀποτελεῖ τὴν πλέον εὐγλωττον ἐξηγησὴν τῆς ἐπακολουθούσης ἀδόξου ὑποταγῆς τῶν γερμανικῶν πανεπιστημίων εἰς τὰς ἐπιταγὰς τοῦ ὀλοκληρωτισμοῦ. Τὰ πανεπιστήμια ἀπώλεσαν κατὰ τὴν περίοδον ἐκείνην τὴν εὐκαιρίαν μιᾶς πραγματικῆς ἀναγεννήσεως καὶ προσαρμογῆς εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς συγχρόνου κοινωνίας.

Τὴν βαρεῖαν νόσον ὄχι μόνον τοῦ γερμανικοῦ, ἀλλὰ γενικώτερον τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πανεπιστημίου διέγνωσε πᾶντως πρῶτος μὲ τὴν χαρακτηριστικὴν διορατικότητά του ὁ προσφάτως ἀποβιώσας μέγας Ἴσπανὸς φιλόσοφος καὶ καθηγητῆς José Ortega y Gasset. Εἰς μίαν μικρὰν μελέτην του, δημοσιευθεῖσαν τὸ πρῶτον ἰσπανιστὶ ἐν ἔτει 1930 ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ ἀποστολὴ τοῦ Πανεπιστημίου» (La misión de la Universidad) καὶ ἦτις μετεφράσθη πρὸ τρι-

ετίας εἰς τὴν γερμανικὴν ὑπὸ τὸν τίτλον «Χρέος καὶ εὐθύνη τοῦ πανεπιστημίου» (Schuld und Schuldigkeit der Universität), ἤσκησεν ὀξείαν κριτικὴν κατὰ τοῦ συγχρόνου πανεπιστημίου καὶ ὑπεγράμμισε τὴν ἀνάγκην ριζικῆς ἀνακαινισεῶς του εἰς τὴν ὅλην του δομὴν, ἵνα δυνηθῇ τοῦτο νὰ ἀνταποκριθῇ εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς ἐποχῆς του.

Ἀναλύων τὴν σημερινὴν ἀποστολὴν τοῦ πανεπιστημίου ὁ Ortega y Gasset διαπιστώνει, ὅτι ἡ ὑπὸ τούτου παρεχομένη εἰς τὰς «λεγόμεναι τῶν νέων» ἀνωτάτη ἐκπαίδευσις συνίσταται: α) εἰς τὴν ἐπαγγελματικὴν ἐκπαίδευσιν καὶ β) εἰς τὴν ἐπιστημονικὴν ἔρευναν καὶ εἰς τὴν δημιουργίαν φυτωρίου νέων ἐρευνητῶν. Ἐν τούτοις πρὸ αὐτῶν, καὶ δὴ ἐπιτακτικωτέραν ἀποστολὴν ἔχει τὸ πανεπιστήμιον τὴν μετάδοσιν τῆς Kultur, ἡ ὁποία κατὰ τὸν συγγραφέα εἶναι «τὸ σύστημα τῶν ζωντανῶν παραστάσεων, ὅπερ κατέχει ἐκάστη ἐποχὴ, ἢ ὀρθότερον τὸ σύστημα τῶν παραστάσεων, διὰ τοῦ ὁποίου ζῆ ἐκάστη ἐποχὴ». Αἱ δὲ ζωνταναὶ αὐταὶ παραστάσεις «εἶναι κατὰ βάσιν τὸ ὄπλοστάσιον τῶν π ρ α γ μ α τ ι κ ῶ ν πεποιθήσεών μας περὶ τῆς οὐσίας τοῦ κόσμου καὶ τῶν συνανθρώπων μας, περὶ τῆς ἱεραρχίας τῶν ἀξιῶν τῶν πραγμάτων καὶ τῶν πράξεων, περὶ τοῦ βαθμοῦ τῆς ἀξιολογήσεώς των». Ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ μεσαιωνικὸν πανεπιστήμιον τὸ σημερινὸν ἔχει ἀφαντάστως «κομπλικάρει» τὴν ἐπαγγελματικὴν ἐκπαίδευσιν (ἡ ὁποία εἰς τὸ πρῶτον ὑπῆρχε μόλις ἐν σπέρματι), προσέθεσε δὲ εἰς ταύτην καὶ τὴν ἔρευναν, ἐνῶ ἀντιθέτως ἔχει ἐγκαταλείψει σχεδὸν ἐξ ὀλοκλήρου τὴν μετάδοσιν τῆς Kultur.

Ἴδου τώρα καὶ τὰ συμπεράσματα εἰς τὰ ὁποῖα καταλήγει ὁ ἴσπανὸς φιλόσοφος, καθορίζων τὴν στοιχειώδη ἀποστολὴν τοῦ πανεπιστημίου:

1. Πανεπιστήμιον *stricto sensu* εἶναι τὸ ἴδρυμα, ὅπου διδάσκεται ὁ μέσος σπουδαστὴς πῶς νὰ γίνῃ μορφωμένος ἄνθρωπος καὶ πῶς νὰ καταρτισθῇ ἐπαγγελματικῶς.

2. Τὸ πανεπιστήμιον δὲν ἀνέχεται μπλόφας, τοῦτο σημαίνει ὅτι δὲν ζητεῖ ἀπὸ τὸν μέσον σπουδαστὴν πλέον ἐκείνου,

τὸ ὁποῖον ἐν τοῖς πράγμασι δύναται ν' ἀπαιτήσῃ ἀπὸ αὐτόν.

3. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἀποφεύγεται, ὅπως ὁ μέσος σπουδαστὴς σπαταλᾷ μέρος τοῦ χρόνου του προσπαθῶν νὰ δημιουργήσῃ τὴν ἐντύπωσιν, ὅτι πρόκειται νὰ γίνῃ ἐπιστήμων. Ἡ καθαρῶς ἐπιστημονικὴ ἔρευνα πρέπει νὰ ἐξοστρακισθῇ ἀπὸ τὸ *minimum* τοῦ σκελετοῦ τοῦ πανεπιστημίου.

4. Μετάδοσις τῆς Kultur καὶ ἐπαγγελματικὴ ἐκπαίδευσις δεόν νὰ ἐκλογικευθοῦν παιδαγωγικῶς, νὰ παρέχωνται συνθετικῶς, συστηματικῶς, ὀλοκληρωμέναι.

5. Κατὰ τὴν ἐπιλογὴν τῶν καθηγητῶν ἀποφασιστικὸν κριτήριον δὲν εἶναι ἡ ἀξία τοῦ ὑποψηφίου ὡς ἐρευνητοῦ, ἀλλὰ τὸ τάλαντόν του πρὸς σύνθεσιν καὶ ἡ διδακτικὴ του ἰκανότης.

6. Εἰς τὸ ποσοτικῶς καὶ ποιοτικῶς περιορισμένον αὐτὸ *minimum* σπουδῶν πρέπει τὸ πανεπιστήμιον νὰ εἶναι ἀτεγκτον εἰς τὰς ἐναντι τῶν σπουδαστῶν ἀξιώσεις του.

Τὸ πανεπιστήμιον εἶναι κατὰ τὸν συγγραφέα, ἐκτὸς τούτου καὶ ἡ ἐπιστήμη, εἶναι π ρ ὀ π α ν τ ὸ ς ἄ λ λ ο υ ἐπιστήμη. Ἡ ἐπιστήμη εἶναι ἡ τιμὴ, ἡ ψυχὴ τοῦ πανεπιστημίου, ἡ ὁποία τοῦ δίδει ζῶν καὶ τὸ προστατεύει ἀπὸ τὸν κίνδυνον νὰ κατατήσῃ εἰς ἀπλοῦς μηχανισμός. Τοῦτο ὅμως οὐδόλως σημαίνει, ὅτι ἐπιτρέπεται ἡ συγχώνευσις πανεπιστημιακῆς ἐκπαίδευσεως καὶ ἐπιστημονικῆς ἔρευνῆς, ἡ ὁποία μόνον εἰς ἀμοιβαίαν ζημίαν δύναται νὰ καταλήξῃ.

Προλογίζων ὁ Ortega y Gasset κατ' Ἀπρίλιον 1952 τὴν γερμανικὴν μετάφρασιν τῆς μελέτης του κατέληγεν ὡς ἐξῆς: «Ὅταν διεξήλθον τὸ γερμανικὸν κείμενον τῆς παρουσίας μελέτης, ἀντελήφθην ἀκόμη περισσότερο τὴν διαφορὰν μεταξὺ τοῦ παρόντος καὶ τῆς ἐποχῆς, καθ' ἣν τὸ πρῶτον ἐγράφη ἡ μελέτη. Ἡ διαφορὰ αὕτη συνίσταται κυρίως εἰς τὸ γεγονός, ὅτι τὰ ἔθνη τῆς Ἡπειρωτικῆς Εὐρώπης ἦσαν ἤδη τότε ἄρρωστοι, ἀλλὰ πάντως ἀκόμη κανονικαὶ κοινωνίαι. Διετήρουν τὴν δομὴν καὶ τὴν φυσιογνωμίαν των, ὥστε νὰ εἶναι δυνατόν, ὡσάκις ἐγένετο λόγος περὶ τοῦ πανεπιστημίου, νὰ ἔχη τις πρὸ ὀφθαλμῶν τὸ σχῆμα αὐτὸ τοῦ ἐθνικοῦ συλλογικοῦ σώ-

ματος. Σήμερον ὅμως αἱ ἔθνικαι κοινωνίαι εὐρίσκονται εἰς ἓν στάδιον τοιαύτης ριζικῆς μεταβολῆς, ὥστε δὲν ἔχουν οὐδεμίαν ἀπολύτως δομὴν, τὸ δὲ σχῆμα τῶν ἔχει τελείως ἀπαλειφθῆ. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν αἱ ἔκτεθεισαι σκέψεις περὶ μεταρρυθμίσεων δέον νὰ διατηρήσουν ἀκόμη περισσότερον τὴν ἀξίαν τῶν καὶ νὰ δώσουν λαβὴν εἰς μίαν πανεπιστημιακὴν μεταρρυθμίσιν, ἕαν ποτε ἤθελεν αὕτη θεωρηθῆ δυνατή.

★

Καὶ ἤδη μετὰ τὴν μακρὰν μὲν, ἀλλ' ἀναγκαίαν αὐτὴν παρέκβασιν, ἐξεταστέα ἔν συντομίᾳ τὰ κυριώτερα πορίσματα τοῦ Hinterzarten, ἀφορῶντα εἰς τὰ πανεπιστήμια μιᾶς ἔθνικῆς κοινωνίας, τῆς ὁποίας τὸ παλαιὸν σχῆμα, μέχρι πρό τιнос τοῦλάχιστον, εἶχε τελείως ἀπαλειφθῆ.

Τὰ πανεπιστημιακὰ προβλήματα, τὰ ὁποῖα συνολικῶς ἀντιμετωπίσθησαν καὶ εἰς τὰ δύο συνέδρια τοῦ Hinterzarten δύναται νὰ ὑπαγοῦν εἰς τὰς ἀκολουθοῦσας ἕξ γενικὰς κατηγορίας: α) Διδακτικὸν προσωπικόν, β) Γενικαὶ σπουδαί, γ) Σπουδαὶ καὶ ἐξετάσεις, δ) Πανεπιστήμιον καὶ σπουδασταί, ε) Τὸ πανεπιστήμιον ὡς κοινότης, στ) Πανεπιστήμιον καὶ κοινὴ γνώμη.

α) Διδακτικὸν Προσωπικόν. Αἱ αὔξουσαι ἀνάγκαι τῶν ἀνωτάτων σχολῶν καὶ ἡ ἐντεινομένη διαφοροποίησις τῆς ἐπιστήμης ἐπιβάλλουν τὴν εἰς μεγαλείτερον διαρκῶς βαθμὸν χρησιμοποίησιν ἐκτάκτου διδακτικοῦ προσωπικοῦ. Καθίσταται ἐπομένως ἐπιτακτικὴ ἡ κατάλληλος οἰκονομικὴ καὶ κοινωνικὴ ἐξασφάλισις τῶν χρησίμων αὐτῶν ἐπιστημονικῶν δυνάμεων ἔν συνδυασμῷ πρὸς μίαν ἀναδιάρθρωσιν τῶν πανεπιστημιακῶν ἐδρῶν. Κατάλληλα πρὸς τοῦτο μέτρα ἐκρίθησαν μετὰξὺ ἄλλων ἡ αὔξισις τῶν ἐδρῶν, ἰδίως ἐνδεχόμενος διπλασιασμὸς τῶν βασικῶν ἐδρῶν ἀντὶ τῆς δημιουργίας νέων ἐιδικῶν ἐδρῶν ἢ μετατροπῆ ἐκτάκτων εἰς τακτικὰς ἔδρας, ἢ δημιουργία ἐιδικῶν ὑπαλληλικῶν θέσεων διὰ τοὺς καθηγητάς, δι' οὓς δὲν ὑπάρχει ἔδρα παρὰ τὰ προσόντα τῶν, ἢ αὔξισις τοῦ βοηθητικοῦ ἐπιστημονικοῦ προσωπικοῦ. Σχετικὸν μὲ τὸ τελευταῖον τοῦτο εἶναι καὶ τὸ πρόβλημα τῆς δημιουργίας φντωρίου νέων ἐπιστημόνων, τὸ ὁ-

ποῖον τελευταίως ἐμφανίζεται ἀρκετὰ ὀξύ. Τὰ αἷτια τῆς ἑλλείψεως ἐπαρκοῦς ἐνδιαφέροντος δι' ἀκαδημαϊκὴν σταδιοδρομίαν εἶναι 1) ἡ κρατοῦσα ἐντύπωσις, ὅτι ὁ τακτικὸς καθηγητὴς εἶναι ὑπερβεβαρημένος μὲ προσθέτους ἀπασχολήσεις πάσης μορφῆς, ἐνῶ ἀντιθέτως αἱ συνολικαὶ ἀμοιβαὶ τοῦ ἔχουν σημαντικῶς μειωθῆ καὶ 2) ἡ ἑλλειψις ἐπαρκῶν θέσεων ἐπιστημονικοῦ προσωπικοῦ εἰς τὰς ἀνωτάτας σχολάς. Ὡς ἀντίδοτον ὑπεδείχθη ἡ πρόσληψις τοιούτων νέων ἐπιστημόνων ὑπὸ διαφόρων δημοσιῶν ὑπηρεσιῶν (Ἐκπαιδευσεως, Δικαιοσύνης, Γεωργίας, Ἐκκλησίας), ἡ παροχὴ ὑπὸ τῶν ὑπηρεσιῶν τούτων εὐκολιῶν εἰς τοὺς ἐπιστήμονας ὑπαλλήλους τῶν ὑπὸ μορφὴν μακροχρονίων ἀδειῶν, κ. ἄ.

β) Γενικαὶ Σπουδαί. Τὸ ζήτημα τῶν γενικῶν σπουδῶν (studium generale), δηλαδή μιᾶς γενικωτέρας μορφώσεως τῶν σπουδαστῶν παραλλήλως πρὸς τὴν ἐιδικὴν τοιαύτην, ἀποτελεῖ ἀπὸ ἐτῶν τὸ ἀντικείμενον ζωνηρῶν συζητήσεων ἐν Γερμανίᾳ. Εἰς τὰ συνέδρια τοῦ Hinterzarten ἐτονίσθη ἡ ἀνάγκη μιᾶς τοιαύτης γενικῆς εἰσαγωγῆς τῶν σπουδαζόντων εἰς τὸ σύνολον τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῆς στενῆς πρὸς τοῦτο συνεργασίας τῶν διαφόρων σχολῶν μετὰξὺ τῶν. Διαμόρφωσις τῆς πανεπιστημιακῆς διδασκαλίας ὑπὸ τὸ πρῖσμα τοῦ studium generale, διοργάνωσις «ἡμερῶν τοῦ πανεπιστημίου» (dies universitatis ἢ dies academicus), καθ' ἃς παρουσιάζονται εἰς τὸ σύνολον τῶν φοιτητῶν αἱ μέθοδοι, ὁ τρόπος τοῦ σκέπτεσθαι καὶ τὰ βασικὰ προβλήματα ἐκάστης ἐπιστήμης, ἀνταλλαγὴ καθηγητῶν μετὰξὺ διαφόρων σχολῶν, σχηματισμὸς φοιτητικῶν κύκλων πρὸς μελέτην ὀρισμένων γενικῶν θεμάτων (colloquium philosophicum, musicum, politicum κ.λ.π.), ἐθεωρήθησαν ὑπὸ τῶν συνέδρων ὡς κατάλληλα μέτρα διὰ τὴν προώθησιν τοῦ studium generale.

Συναφὲς πρὸς τὸ ἀνωτέρω εἶναι καὶ τὸ θέμα τῆς θέσεως τῆς φιλοσοφίας ἐντὸς τοῦ πλαισίου τῶν ἐιδικῶν σπουδῶν. Εἰδικὴ ἐπιτροπὴ τοῦ δευτέρου συνεδρίου προέβη εἰς τὴν διαπίστωσιν, ὅτι ἀφ' ἐνὸς μὲν οἱ φοιτηταὶ στεροῦνται τῆς λογικῆς καὶ φιλοσοφικῆς προπαιδείας, ἢ ὁποῖα εἶναι ἀ-

παραίτητος διὰ τὴν ἐπιστημονικὴν ἐργασίαν εἰς οἰονδήποτε κλάδον, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὅτι αἱ παραδόσεις καὶ ἀσκήσεις φιλοσοφίας θεωροῦνται εἰς τὰ πανεπιστήμια ὡς ἐν ἀκόμῃ μάθημα παράλληλον πρὸς τὰ λοιπά, χωρὶς νὰ τονίζεται ἡ βασικὴ σημασία τῆς φιλοσοφίας. Πρὸς θεραπείαν τῆς καταστάσεως ταύτης ἡ ἐπιτροπὴ προέβη εἰς τὰς ἀκολούθους ὑποδείξεις: 1) νὰ ἐξευρεθοῦν μέσα καὶ τρόποι διὰ τὴν φιλοσοφικὴν ἐμβάθυνσιν τῶν εἰδικῶν σπουδῶν μέσῳ τῆς συνεργασίας τῶν εἰδικῶν καθηγητῶν καὶ τῶν ἐκπαιδευτῶν τῆς φιλοσοφίας καὶ 2) πρὸς ἀνακούφισιν τῶν φοιτητῶν ἀπὸ ἐν πρόσθετον «βάρος γνώσεων» νὰ ἀντικατασταθοῦν αἱ ὑποχρεωτικαὶ παραδόσεις φιλοσοφίας δι' ἐνὸς φιλοσοφικοῦ προφροντιστηρίου διὰ τοὺς ἀρχαίους, κατὰ δὲ τὰς ἐξετάσεις τὸ βάρος νὰ ῥίπτεται περισσότερον εἰς τὴν ἰκανότητα τοῦ σκέπτεσθαι ἢ εἰς τὰς γνώσεις ἐκ τῆς ἱστορίας τῆς φιλοσοφίας.

γ) Σπουδαὶ καὶ ἐξετάσεις: Τὸ πρόβλημα τῶν πανεπιστημιακῶν σπουδῶν, ἰδίᾳ ἐξ ἐπόψεως διδασκείας ὕλης, ὡς καὶ ἐν συναρτήσει πρὸς τὸ πρόβλημα τῶν ἐξετάσεων, ὑπῆρξεν, ὡς φαίνεται, τὸ κεντρικὸν πρόβλημα τοῦ πρώτου ἐκ τῶν δύο συνεδρίων. Δὲν εἶναι βεβαίως δυνατὸν νὰ ἐκτεθοῦν ἐνταῦθα ἅπαντα τὰ σχετικὰ πορίσματα καὶ ὑποδείξεις, ἔτι δὲ ὀλιγότερον αἱ ὑποδείξεις τῶν εἰδικῶν δι' ἐκάστην ἐπιστήμην ὑποεπιτροπῶν. Ἰδιαίτερας πάντως προσοχῆς ἄξια εἶναι αἱ τέσσαρες βασικαὶ ἀρχαί, τὰς ὁποίας διετύπωσεν ἐν προκειμένῳ τὸ συνέδριον: 1) Ἐξομοίωσις τῶν κανονισμῶν τῶν ἐξετάσεων τῶν διαφόρων γερμανικῶν χωρῶν (Länder) μετὰ τῆς συναφοῦς ἐνοποιησεως τοῦ συστήματος βαθμολογίας καὶ τῆς ἀμοιβαίας ἀναγνωρίσεως τῶν πτυχίων. 2) Διὰ τοῦ πρακτικοῦ χειρισμοῦ τῶν ἐξετάσεων δέον νὰ ἐπιδιωχθῇ ἡ ἀνύψωσις τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ ἐπιπέδου καὶ ἡ ἀπομάκρυνσις τῶν ἀνικάνων πρὸς πανεπιστημιακὴν παιδείαν. 3) Εἰς τὰς ἐξετάσεις ὅλων τῶν σχολῶν ἡ ἑλλιπὴς γνῶσις τῆς γερμανικῆς γλώσσης δέον νὰ λαμβάνεται σοβαρῶς ὑπ' ἄψιν, ὅπως ἀνεξαορτήτως τῆς εἰδικῆς ἐπιτημονικῆς ποιότητος τοῦ ὑποψηφίου. 4) Τὸ πρόγραμμα σπου-

δῶν δέον νὰ διαμορφωθῇ εἰς ὅλας τὰς σχολὰς κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ ἀπομένουν εἰς τοὺς φοιτητὰς χρόνος καὶ δυνάμεις πρὸς παρακολούθησιν τῶν παραδόσεων ἄλλων σχολῶν. Αὕτη εἶναι ἀπαραίτητος προϋπόθεσις διὰ τὴν πραγματοποίησιν τοῦ studium generale, περὶ οὗ ἐγένετο λόγος ἀνωτέρω.

Λίαν ἐνδιαφέρουσα εἶναι ἐξ ἄλλου ἡ θέσις, τὴν ὁποίαν ἔλαβε τὸ συνέδριον κατὰ τοῦ «κλήθωρις τῶν διδασκαλικῶν διπλωμάτων», ὃ ὁποῖος παρατηρεῖται εἰς ὠρισμένας σχολὰς. Ἡ αἰτία του εἶναι ἐν πολλοῖς καθαρῶς πρακτικὴ: Ἐλλείπει κρατικῶν ἐξετάσεων εἰς ὠρισμένους κλάδους (εἰς τὴν Γερμανίαν αἱ σπουδαὶ τεσματίζονται διὰ τῶν λεγομένων κρατικῶν ἐξετάσεων, Staatsexamen) αἱ ἐπὶ διδασκαρῶν ἐξετάσεις θεωροῦνται ὡς τὸ φυσικὸν τέρμα τῶν σπουδῶν. Πρὸς ἄρσιν τοῦ ἀτόπου τούτου τὸ συνέδριον συνέστησε τὴν καθιέρωσιν εἰδικῶν πανεπιστημιακοῦ πτυχίου, ὑπογραμμίσαν ὅτι ἡ συνέχισις τῆς καταστάσεως ταύτης μειώνει τὸ γόητρον τῆς γερμανικῆς ἐπιστήμης καὶ τοῦ γερμανικοῦ πνεύματος.

δ) Πανεπιστήμιον καὶ σπουδασταί. Εἰς τὸ δεύτερον συνέδριον τοῦ Hinterzarten ἐξητάσθη ὑπὸ εἰδικῆς ἐπιτροπῆς τὸ θέμα «Καθοδήγησις καὶ ἐνίσχυσις τῶν σπουδαστῶν». Ἰδοὺ ἐν συνόψει τὰ κυριώτερα συμπεράσματα, εἰς τὰ ὁποῖα κατέληξεν αὕτη: 1) Κατὰ τὴν χορήγησιν ὑποτροφιῶν, ἀπαλλαγῆν ἀπὸ διδάκτρων, κλπ. ὡς πρῶτον κριτήριον δέον νὰ λαμβάνονται τὰ προσόντα καὶ οὐχὶ αἱ ἀνάγκαι τοῦ σπουδαστοῦ, νὰ ἐξετάζεται δὲ καὶ ἡ ὄλη προσωπικότης τοῦ ὑποψηφίου. 2) Τὰ τεράστια προβλήματα, τὰ ὁποῖα ὀρθοῦνται ἐνώπιον τῆς ἀνωτάτης σχολῆς, δύνανται νὰ λυθοῦν μόνον, ἂν κατορθωθῇ νὰ δημιουργηθοῦν μετὰ τῶν μελῶν των, διδασκόντων καὶ διδασκομένων, γνήσiai σχέσεις ἀνθρώπου πρὸς ἄνθρωπον. Πρὸς τοῦτο ὑποδεικνύεται μετὰ τῶν ἄλλων ἡ ἴδρσις εἰδικῆς θέσεως «Εἰσηγητοῦ ἐπὶ τῶν κοινωνικῶν ζητημάτων» (Sozialreferent) κατὰ τὸ πρότυπον τοῦ «Κοσμήτορος τῶν σπουδαστῶν» (Dean of Students) τῶν ἀγγλοσαξωνικῶν πανεπιστημίων. 3) Ἀπαραίτη-

τος κρίνεται ἡ καθοδήγησις τῶν ὑποψηφίων σπουδαστῶν εἰς τὴν ἐπιλογὴν τοῦ ἐπαγγέλματός των πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῶν ἀκαδημαϊκῶν σπουδῶν. Ἡ καθοδήγησις δέον νὰ γίνεται μόνον ὑπὸ μικτῶν ἐπιτροπῶν ἀπαρτιζομένων ἐκ τῶν καταλλήλων προσώπων, καὶ δὴ ἐπαγγελματιῶν, καθηγητῶν τῶν πανεπιστημίων, σπουδαστῶν καὶ ἐιδικῶν εἰς τὰ τοῦ ἐπαγγελματικοῦ προσανατολισμοῦ. 4) Ἡ ἐπιτροπὴ τέλος κρίνει ἀναγκαίαν τὴν ταχεῖαν καὶ προσεκτικὴν ἐξέτασιν τοῦ ἐρωτήματος, ἂν καὶ κατὰ πόσον τὸ πανεπιστήμιον ἀνταποκρίνεται εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς σπουδαστρίας.

ε) Τὸ Πανεπιστήμιον ὡς κοινότης. Τὸ συνέδριον τοῦ Hinterzarten διεπίστωσε μὲ «βαθειαν ἀνησυχίαν», ὅτι εἰς τὰς ἀνωτάτας σχολὰς τείνει νὰ ἐκλείψῃ ἡ συλλογικὴ συνείδησις. «Ὅλα τὰ μέλη τῆς πανεπιστημιακῆς κοινότητος πρέπει νὰ συμβάλλουν ὁμοιομόρφως καὶ διὰ τῆς κοινῆς εὐθύνης των εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν σκοπῶν τῆς ἀνωτάτης σχολῆς. Διὰ τὴν προώθησιν τῆς συνεργασίας ταύτης τὸ συνέδριον προέβη εἰς τὰς ἐξῆς ἐκτός τῶν ἄλλων ὑποδείξεις: δημιουργία ὁπῶν δὲν ὑπάρχουν τῶν καταλλήλων σωμάτων διὰ τὴν συζήτησιν τῶν πανεπιστημιακῶν προβλημάτων ἐπὶ εὐρυτάτης βάσεως, ὑπεύθυνος συμμετοχὴ τῶν σπουδαστῶν εἰς τὴν αὐτοδιοίκησιν τοῦ Πανεπιστημίου, ἰδίως εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ τὰ σπουδαστικὰ ζητήματα, στενότεραι σχέσεις μεταξὺ ἀνωτάτων σχολῶν καὶ διαφόρων ὁργανώσεων σπουδαστικῆς περιθάλψεως, χρησιμοποίησις τῶν φοιτητικῶν οἰκῶν διὰ τὴν ἐπαφὴν διδασκόντων καὶ διδασκομένων, σύσφιγξις τῶν σχέσεων μὲ ἄλλοδαποὺς σπουδάζοντας εἰς τὸ πανεπιστήμιον, διορισμὸς ὑπὸ τοῦ πρυτάνεως καὶ τῆς συγκλήτου ἐκάστης ἀνωτάτης σχολῆς καταλλήλου προσωπικότητος διὰ τὴν προώθησιν τῶν ἀνωτέρω προσπαθειῶν καὶ διὰ τὴν τεχνικὴν ὁργάνωσιν τοῦ studium generale.

στ) Πανεπιστήμιον καὶ κοινὴ γνώμη. Ἡ στενὴ ἐπαφὴ τῶν ἀνωτάτων σχολῶν καὶ τῆς κοινῆς γνώμης εἶναι ὄχι μόνον αὐτονόητος εἰς τὴν σύγχρονον ἐποχὴν, ἀλλὰ πρὸς τοῦτους καὶ ἀπαραίτητος διὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς ἀποστο-

λῆς αὐτῶν. Τρεῖς εἶναι αἱ συγκεκριμένα ὑποδείξεις, εἰς τὰς ὁποίας κατέληξαν ἐν προκειμένῳ τὰ δύο συνέδρια τοῦ Hinterzarten. 1) Καταρτισμὸς μικτῶν συμβουλευτικῶν ἐπιτροπῶν (Beiräte) ἐκ μελῶν τοῦ πανεπιστημίου καὶ ἐξωπανεπιστημιακῶν προσωπικοτήτων, τεσσαρακονταμελῶν περιόπου, διὰ τὴν ἀνταλλαγὴν ἀπόψεων μεταξὺ πανεπιστημίου καὶ κοινῆς γνώμης, ἰδιαιτέρως εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ τὰς μεταρρυθμίσεις ἐν τῇ ἀνωτάτῃ ἐκπαιδεύσει. 2) Ἰδρύσεις γραφείων τύπου παρ' ἐκάστη ἀνωτάτῃ σχολῇ πρὸς διαφώτισιν τῆς κοινῆς γνώμης καὶ ἐντατικὴν χρησιμοποίησιν διὰ τὸ ἔργον τοῦτο τῶν συγχρόνων μέσων ἐπικοινωνίας μετὰ τῆς κοινῆς γνώμης (ἐφημερίδες, ραδιόφωνον, κινηματογράφος). 3) Συμμετοχὴ εἰς τὸ ἔργον τῆς λεγομένης «μορφώσεως τῶν μεγάλων» (Erwachsenenbildung), καὶ δὴ εἴτε διὰ τῆς ὁργανώσεως πανεπιστημιακῶν ἐβδομάδων εἴτε διὰ τῆς ἐνισχύσεως τῶν «λαϊκῶν πανεπιστημίων».

★

Τὰ προβλήματα τῶν ἀνωτάτων σχολῶν ἀπασχόλησαν συχνάκις κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη καὶ τὴν ἑλληνικὴν κοινὴν γνώμην. Τόσον εἰς τὴν Βουλὴν, ὅσον καὶ εἰς τὸν καθημερινὸν τύπον διευτυπώθη ἐπανειλημμένως τὸ αἴτημα μᾶς θετικωτέρας ἐνισχύσεως τῶν ἀνωτάτων ἐκπαιδευτικῶν μας ἰδρυμάτων εἰς τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς ἀποστολῆς των καὶ τὴν ἀντιμετώπισιν τῶν ἀμέσων ἢ καὶ ἀπωτέρων ἀναγκῶν των. Ἀπὸ τῆς ἄλλης πλευρᾶς ὅμως δὲν ἔλειψαν καὶ αἱ ἐπικρίσεις, ἐπικρίσεις ἄλλοτε μὲν καλόπιστοι, ὀφειλόμενοι εἰς ἕν πραγματικὸν ἐνδιαφέρον διὰ τὰ ζητήματα τῆς ἀνωτάτης παιδείας, ἄλλοτε δὲ κακόπιστοι καὶ ἄδικοι, ἐκκινουῦσαι συνήθως ἀπὸ προσωπικὰ ἐλατήρια καὶ ἀποβλέπουσαι εἰς σκοποὺς τελείως ξένους πρὸς τὸν προορισμὸν τῶν ἀνωτάτων μας σχολῶν.

Τὸ γεγονός, ὅτι ἐκδηλοῦται καὶ εἰς τὸν τόπον μας, εἴτε ὑπὸ θετικὴν εἴτε ὑπὸ ἀρνητικὴν μορφήν, ζωνρὸν ἐνδιαφέρον διὰ τὴν ἀνωτάτην ἐκπαίδευσιν καὶ τὰ προβλήματα τῆς εἶναι αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ ἐξαιρετικὰ ἐνθαρρυντικόν. Διότι εἶναι ἀπείρως προτιμότερον νὰ ἀκούονται ἔστω καὶ ἐσφαλμέναι ἢ καὶ ἄδικοι ἀκόμη γνώμαι ἐπὶ τοῦ ἐ-

νός ἢ τοῦ ἄλλου ζητήματος ἀπὸ τοῦ νὰ μὴ ἀκούεται καμία ἀπολύτως γνώμη. Θὰ ἦτο δὲ αὐτόχρονη ἀνησυχητικὸν διὰ τὸν καθόλου πολιτισμὸν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἂν τὸ ἐνδιαφέρον αὐτὸ ἐξέλειπε ἢ ἐμειοῦτο διὰ τὸν α ἢ τὸν β λόγον.

Ἐν τούτοις τὸ ἐνδιαφέρον αὐτό, ὅσον-δήποτε μεγάλον καὶ ἂν εἶναι, δὲν ἀρκεῖ. Δὲν φθάνει δηλαδὴ νὰ ἀνησυχούμεν διὰ τὰ ἀνώτατα πνευματικὰ μας ἰδρύματα καὶ νὰ διαλαλοῦμεν τὴν πρόθεσίν μας νὰ τὰ ἐνισχύσωμεν. Διὰ νὰ ἀξιοποιηθῇ αὐτὴ ἡ ἀνησυχία καὶ διὰ νὰ μετουσιωθῇ ἢ πρόθεσις εἰς πράξιν, χρειάζεται πρὸ παντὸς ἄλλου μία σοβαρὰ μελέτη τῶν προβλημάτων τῶν ἢ μᾶλλον χρειάζεται μία ἐξ ὑπαρχῆς ἀντιμετώπισις τοῦ γενικωτέρου προβλήματος τῆς ἀνωτάτης παιδείας, τοῦ ὁποίου εἰδικωτέρας ἐκδηλώσεις ἀποτελοῦν τὰ ἐπὶ μέρους προβλήματα. Τοῦτο δυστυχῶς δὲν ἔχει γίνεαι μέχρι σήμερον καὶ τὴν εὐθύνην διὰ τὴν τοιαύτην παράλειψιν φέρουν αὐτὰ ταῦτα τὰ πνευματικὰ μας ἰδρύματα.

Ἡ ἀλήθεια ἐν προκειμένῳ, ὅσονδήποτε σκληρὰ καὶ ἂν εἶναι, πρέπει νὰ λεχθῇ: Τὰ πανεπιστήμιά μας καὶ αἱ λοιπαὶ ἀνώταται σχολαὶ διαρκῶς παραπονοῦνται, διαρκῶς ζητοῦν, διαρκῶς «κρούουν τὸν κώδωνα τοῦ κινδύνου», διὰ νὰ χρησιμοποιήσω-

μεν μίαν τετριμμένην ἔκφρασιν. Παραπονοῦνται, διότι δὲν εὐρίσκουν «κατανόησιν» ἐκ μέρους τοῦ κράτους ἢ τῆς κοινωνίας. Ἄλλὰ διὰ νὰ τὰ κατανοήσουν οἱ ἄλλοι, πρέπει προηγουμένως νὰ ἔχουν αὐτὰ τὰ ἴδια συλλάβει τὸ ἀληθὲς νόημα τῆς ὑπάρξεώς των, νὰ ἔχουν κατανοήσει τὸν προορισμὸν των. Ζητοῦν ὑποστήριξιν, συνήθως οἰκονομικὴν, διὰ τὴν πραγματώσιν τῶν «ὑψηλῶν σκοπῶν» των. Ποιοὶ ὅμως εἶναι οἱ ὑψηλοὶ αὐτοὶ σκοποὶ; Ἐπισημαίνουν τοὺς κινδύνους διὰ τὸ κράτος καὶ τὴν κοινωνίαν ἐκ τῆς παραμελήσεως τῆς ἀνωτάτης παιδείας, χωρὶς ὅμως νὰ ἔχουν σχηματίσει οὐδὲ κἂν αὐτὰ σαφῆ συνείδησιν τοῦ ποία εἶναι ἡ θέσις των ἔναντι τοῦ κράτους καὶ τῆς κοινωνίας.

Εἶναι λοιπὸν καιρὸς νὰ γίνῃ καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα μία σοβαρὰ μελέτη τῶν προβλημάτων τῆς ἀνωτάτης ἐκπαιδεύσεως, νὰ ἐπανεξετασθοῦν ριζικῶς ἡ θέσις, ὁ προορισμὸς καὶ οἱ σκοποὶ τοῦ πανεπιστημίου ἢ τῆς ἀνωτάτης σχολῆς εἰς τὴν σύγχρονον ἐποχὴν. Τὴν μελέτην αὐτὴν θὰ πρέπει νὰ κάμουν ὅλοι αἱ ἀνώταται σχολαὶ ἀπὸ κοινοῦ καί, ἀφοῦ καταλήξουν εἰς ὀρισμένα σαφῆ καὶ θετικὰ συμπεράσματα, τότε καὶ μόνον τότε θὰ εἶναι εἰς θέσιν νὰ ὑποδείξουν τὰς συγκεκριμένας λύσεις.

ΙΩΝ Α. ΖΑΟΥΣΗΣ

ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΑΝΕΡΓΙΑΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

ΕΙΣ ΑΓΩΓΗ

Ένας άνθρωπος, ὁ ὁποῖος ἠμπορεῖ καὶ θέλει νὰ ἐργασθῆ καὶ ὅμως δὲν εὐρίσκει ἐργασίαν, εἶναι, καὶ εἰς τὴν πλέον ἀφηρημένην του μορφήν, ἓνα πρόβλημα με δραματικὴν ἔντασιν.

Ἄν ὅμως συμπληρώσωμεν τὴν εἰκόνα μας με τὴν ἀγωνίαν αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου νὰ εὔρη τρόπον ὄχι νὰ ζήσῃ εὐπόρως, ὄχι νὰ διασκεδάσῃ, ὄχι νὰ ζητήσῃ ἀπὸ τὴν ζωὴν τὰς στοιχειώδεις ἀνάσεις της, ἀλλὰ νὰ διατηρηθῆ εἰς τὴν ζωὴν αὐτὸς καὶ τὰ παιδιὰ του, ἢ γυναῖκα του, ἢ οἰκογένειά του, καὶ δὲν ἠμπορεῖ νὰ τὸ κατορθώσῃ, ἐπειδὴ δὲν εὐρίσκει ἐργασίαν, ἢ δραματικότης τοῦ προβλήματος ὀξύνεται εἰς σημεῖον, τὸ ὁποῖον, ἀπλούστατα, οὐδεὶς ἀπὸ ἡμᾶς, ὅσοι δὲν ἐγνωρίσαμεν αὐτοπροσώπως τὴν τραγωδίαν τῆς ἀνεργίας, ἠμπορεῖ νὰ συλλάβῃ, ὁσηνῆποτε καλὴν θέλησιν καὶ ἂν διαθέτῃ.

Καὶ ὅμως τὴν τραγωδίαν αὐτὴν ζοῦν σήμερον δεκάδες χιλιάδες Ἕλληνων! Εἶναι τόσον καταθλιπτικῶς σπουδαῖον τὸ πρόβλημα τῆς ἀνεργίας καὶ τόσον τὸ ἐνδιαφέρον του διὰ τὴν πατρίδα μας, ὥστε ἡ μελέτη του εἶναι ἀπολύτως ἐπιβεβλημένη, διὰ νὰ ἠμπορέσωμεν νὰ φθάσωμεν εἰς τὴν ὀρθὴν του ἀντιμετώπισιν⁽¹⁾.

Ὁ ἀναγνώστης, ὁ ὁποῖος θὰ θελήσῃ νὰ παρακολουθῆ τὴν προσπάθειαν αὐτὴν, θὰ «μπλέξῃ» ἀρχετὰ με ἀριθμοὺς καὶ στατιστικάς. Τὸ ἀπαιτεῖ ἢ εὐσυνειδήτος ἔρευνα.

Πρὶν ὅμως ὁμιλήσωμεν διὰ τὴν ἔννοιαν

(1) Αἱ «Ἀκτίνες» ἠσχολήθησαν ἐπανελημμένως με τὸ πρόβλημα τῆς ἀνεργίας εἰς τὰς «ἀπόψεις» των (βλ. π.χ. τ. 1951 σελ. 130 καὶ 233, τ. 1952 σελ. 284) ἀλλὰ καὶ εἰς εἰδικὸν ἄρθρον: Ν. Φιντέλη, Γύρω ἀπὸ τὸ πρόβλημα τῆς ἀνεργίας, τ. 1951 σελ. 208 ἐπ.

τῆς ἀνεργίας, πρέπει νὰ ἀρχίσωμεν ἀπὸ τὴν ἀνθρωπίνην ἐργασίαν ὡς συντελεστὴν τῆς παραγωγῆς.

Α'.

I.- Ὅσον καὶ ἂν εἰς τὴν καπιταλιστικὴν οἰκονομίαν τοῦ 19ου καὶ τοῦ 20οῦ αἰῶνος, τὸν πρωτεύοντα ρόλον εἰς τὴν παραγωγὴν παῖζῃ τὸ κεφάλαιον, ἢ ἐργασία, βεβαίως, οὐδέποτε ἀπώλεσε τὴν βασικὴν της σπουδαιότητα ὡς συντελεστοῦ τῆς παραγωγῆς. Ἡμπορεῖ, πιθανῶς, νὰ μὴ ἔχῃ τώρα πλέον τὴν σημασίαν τὴν ὁποίαν εἶχε προσλάβει εἰς τὴν συντεχνιακὴν οἰκονομίαν τοῦ μεσαιῶνος, διαδεχθεῖσα τὸν συντελεστὴν «ἔδαφος», ὁ ὁποῖος ἐδέσποζεν εἰς τὴν ἀρχαίαν ἀγροτικὴν οἰκονομίαν, ἀλλὰ, παρὰ ταῦτα, παρέμεινεν εἰς τὴν θέσιν τοῦ μέχρις ἐνὸς σημείου ἀναντικατάστου προσωπικοῦ συντελεστοῦ τῆς παραγωγῆς.

Παρ' ὅλην ὅμως τὴν αὔξησιν τοῦ πληθυσμοῦ τῆς γῆς, ἢ ἐργασία δὲν εὐρίσκεται εἰς ἀπεριόριστον «ποσότητα», ἐφ' ὅσον οὐδ' οἱ ἄνθρωποι εἶναι ἀναρίθμητοι, ἀλλ' οὔτε καὶ ἡ ἀντοχὴ των ἄνεν ὁρίων. Τοῦτο ὅμως δὲν ἐμποδίζει τὸ παραδόξον ἐκ πρώτης ὄψεως φαινόμενον τῆς ἀνεργίας. Διὰ τί ἡ ἀντίφασις αὐτὴ δὲν εἶναι ὄντως—μέχρις ἐνὸς ὁρίου, βεβαίως—ἀντίφασις, δὲν εἶναι τοῦ παρόντος νὰ ἐκτεθῆ^(1α).

Μένει ὅμως τὸ βασικὸν φαινόμενον τῆς ἀνεργίας.

★

II.- Ἡ ἀνεργία εἶναι ἓνα παλαιὸν θέμα, τὸ ὁποῖον ὅμως εἰς τὸν αἰῶνα μας κυρίως προσέλαβε τὴν γνωστὴν του εἰς ἔκτασιν καὶ ἔντασιν τραγικὴν μορφήν.

Ἡ ἐξαντλητικὴ ἐξερεῦνησις ἐνὸς τόσον

(1α) Ἀντὶ πολλῶν, βλ. Ε. Ζολώτα, Θεωρητικὴ Οἰκονομική, β' ἔκδ. Ἀθῆναι 1944, σελ. 277.

μεγάλου θέματος δὲν εἶναι δυνατόν, βεβαίως ν' ἀποτελέσῃ τὴν φιλοδοξίαν τῆς σειρᾶς αὐτῆς τῶν ἄρθρων, τὰ ὅποια θ' ἀσχοληθοῦν μὲ τοῦτο. Ἐν πρώτοις, ἡ ἔρευνά μας περιορίζεται εἰς τὴν ἐν Ἑλλάδι ἀνεργίαν. Ἀλλὰ καὶ περαιτέρω, ἐκ τῆς ἐν Ἑλλάδι ἀνεργίας θὰ ἐξετασθῇ κυρίως ἡ ἀνεργία τῶν ἐργατῶν βιομηχανίας, διότι ἀπ' ἐνὸς μὲν περὶ αὐτῆς ὑπάρχουν τὰ πλεῖστα στοιχεῖα, ἀπ' ἑτέρου δὲ διότι αὕτη ἀποτελεῖ τὴν χαρακτηριστικώτερον μορφήν ἀνεργίας, ἐφ' ὅσον ὁ ἐργάτης βιομηχανίας ἔχει συνήθως ὡς μόνον πόρον ζωῆς τὸ εἰσόδημα ἐκ τῆς προσωπικῆς του ἐργασίας, στερούμενος ἄλλης οἰασοδήποτε περιουσίας⁽²⁾.

Τὰ ὑπάρχοντα εἰς τὴν Ἑλλάδα στατιστικὰ στοιχεῖα ἐπὶ τοῦ θέματος, ἀπολύτως ἀπαραίτητα διὰ μίαν ἀσφαλῆ καὶ ἀντικειμενικὴν ἔρευναν, εἶναι δυστυχῶς ὀλιγώτερα ἀπὸ ὅ,τι ἠμποροῦσε κανεὶς νὰ φαντασθῇ. Ἀλλὰ καὶ ὅταν ὑπάρχουν, δὲν εἶναι συνήθως συγκριτὰ μεταξὺ τῶν, διότι ἐκκινοῦν ἐκ διαφόρων δεδομένων. Ἄλλωστε, μέχρι τοῦδε, δυστυχῶς, ἡ Ἑλλάς ἀπουσιάζει, κατὰ θλιβεράν πλέον συνήθειαν, ἀπὸ παρομοίας διεθνεῖς στατιστικὰς⁽³⁾.

★

III.- Ἐγεννήθη ζήτημα ἂν εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ ἀνέργου περιλαμβάνεται καὶ ἐκεῖνος, ὁ ὅποιος δὲν εὐρίσκει ἐργασίαν «ἀνάλογον πρὸς τὰς ἰκανότητάς του καὶ τὰς εὐλόγους κοινωνικὰς ἀπαιτήσεις του»⁽⁴⁾. Δὲν πρόκειται, φυσικὰ, νὰ λάβω-

μεν τώρα μέρος εἰς τὴν συζήτησιν αὐτὴν, πρέπει ὅμως νὰ εἴπωμεν ὅτι δὲν ἀποτελεῖ πραγματικὴν προσφορὰν ἐργασίας εἰς τὸν ἀνεργὸν ἡ εὐκαιρία νὰ ἐργασθῇ εἰς ἐργασίαν καταφανῶς κατωτέραν τῆς λόγῳ ἐιδικότητος ἀσκουμένης ὑπ' αὐτοῦ. Δὲν εἶναι, πράγματι, προσφορὰ ἐργασίας εἰς τεχνίτην ἐργοστασίου καλλιτεχνικῶν κοσμημάτων ἢ εὐκαιρία νὰ ἐργασθῇ εἰς λατομεῖον. Ἐπίσης δὲν εὐρίσκει οὐσιαστικῶς ἐργασίαν ὁ πειραιώτης οἰκογενειάρχης ἐργάτης, ὅταν τοῦ προσφέρεται εὐκαιρία νὰ ἐργασθῇ εἰς Βόλον π.χ., μὲ ἡμερομίσθιον μάλιστα μὴ ἐξαρκοῦν διὰ νὰ συντηρῇ τὸν ἑαυτόν του καὶ ν' ἀποστέλλῃ τὰ ἀναγκαζοῦντα εἰς τὴν οἰκογενεῖάν του.

Νομίζομεν, ὅτι μὲ τὰ ἀρνητικὰ αὐτὰ στοιχεῖα καθωρίσθη περίπου—εἰς βαθμὸν ὅμως ἰκανοποιητικὸν διὰ τὴν παρούσαν ἔρευνάν μας—τὸ ὄριον μεταξὺ ἀνέργου καὶ ἀδικαιολογήτως ἀρνούμενου νὰ ἐργασθῇ.

B'.

Μία διάκρισις τῶν εἰδῶν τῆς ἀνεργίας εἶναι ἀπαραίτητος διὰ τὴν ἔρευνάν μας. Ἡμποροῦμεν, λοιπόν, νὰ διακρίνωμεν τὴν ἀνεργίαν εἰς παγίαν ἢ διαρκή, περιοδικὴν καὶ προσωρινήν.

ῥισμὸς τεθεῖς ὑπὸ τὴν κρίσιν τῶν διαφόρων κυβερνήσεων παρὰ τοῦ Διεθνoῦς Γραφείου Ἐργασίας. Βλ. ἔκδοσιν τοῦ Bureau International du Travail, Les méthodes d' établissement des statistiques du chômage, Genève 1922, σελ. 9' ἀναφ. ὑπὸ Ἰ. Πίντου, Τὰ αἷτια καὶ αἱ διακινῶσεις τῆς ἀνεργίας ἐν Ἑλλάδι, Ἀθῆναι 1934, σελ. 18-19, ἀντιτάσσοντος εἰς τὰ ποιοτικὰ κριτήρια τοῦ ὀρισμοῦ τοῦ Διεθνoῦς Γραφείου Ἐργασίας, τὴν οὐσιώδη δυσαναλογίαν τοῦ προσφερομένου ἡμερομίσθιου πρὸς τὰς τεκμαρτὰς δαπάνας συντηρήσεως τοῦ ἐργαζομένου, ὡς ποσοτικὸν κριτήριον τῆς ἡμιανεργίας. - Εἰς τὴν νεωτέραν ἔκδοσιν τοῦ Bureau International du Travail, ὑπὸ τὸν τίτλον La Lutte contre le chômage, Genève 1950, σελ. 234, γίνεται μία προσπάθεια καθορισμοῦ τῆς διεθνoῦς ἐννοίας τῆς ἀνεργίας, ἀλλ' ἐν σχέσει μόνον πρὸς τὴν ἀσφάλισιν κατ' αὐτῆς. Βασικοὺς ὄρους τῆς ἐννοίας τῆς ἀνεργίας ἀποτελοῦν ἀπ' ἐνὸς τὸ ὅτι ὁ ἀνεργὸς πρέπει νὰ εἶναι «ἰκανὸς πρὸς ἐργασίαν» (capable de travailler), καὶ ἀπ' ἑτέρου, ὡς γίνεται δεκτὸν εἰς τὰς πλείστας χώρας, «διαθέσιμος πρὸς ἐργασίαν» (disponible pour le travail).

(2) Αὐτὸς μάλιστα εἶναι ὁ πραγματικὸς «προλετᾶριος» κατὰ τὴν μαρξιστικὴν ἔννοιαν.

(3) Χαρακτηριστικὸν εἶναι τὸ παράδειγμα ἐνὸς συμπληρωματος μὲ στατιστικὰς πληροφορίες, τὸ ὅποion ἐξέδωκεν ἐν παραρτήματι τὸ περιοδικὸν τοῦ Διεθνoῦς Γραφείου Ἐργασίας, International Labour Review (τεύχος Αὐγούστου—Σεπτεμβρίου 1955), εἰς τὸ ὅποion ἡ Ἑλλάς ἐμφανίζεται μόνον εἰς δύο στατιστικὰς, ἀφορώσας τὸν τιμάρημον, ἀπουσιάζουσα ἀπὸ ὅλας τὰς ἄλλας, ἐνῶ εὐρίσκει κανεὶς ἐκεῖ χώρας ὅπως ἡ Ἰαμαϊκῆ, τὸ Βιέτ-Νάμ ἢ ἡ Κεϊ-λάνη...

(4) «...on peut définir le chômage la situation du travailleur qui pouvant et voulant travailler, est hors d' état de travailler dans un emploi correspondant à ses aptitudes et à ses convenances justifiées». (Ο-

I.- Διαρκῆς εἶναι μία μόνιμος ἀνεργία, ἐμφανιζομένη καὶ εἰς τὰς πλέον ἀνθρώσας ἀστικὰς οἰκονομίας, ὀφειλομένη εἰς τὴν ἀδυναμία τελείας ὀργανώσεως τῆς ἀγορᾶς ἐργασίας, ὥστε νὰ εὐρίσκη ἀμέσως ἐργασίαν ὁ ἀπολυόμενος ἐργάτης, καὶ εἰς τὴν ἰδιορρυθμίαν τῆς ἐργασίας ὡς προσωπικοῦ συντελεστοῦ τῆς παραγωγῆς, μὴ δυναμένου νὰ προσαρμόζεται εἰς πᾶσαν περίστασιν ἢ νὰ μεταφέρεται ὡς ἐμπόρευμα ὅπου ὑπάρχει ζήτησις.

Πάντως, κατὰ τὴν κρατοῦσαν γνώμην⁽⁵⁾, ἐν ποσοστὸν μέχρι 3% περίπου τοιαύτης ἀνεργίας θεωρεῖται κανονικὸν καὶ δὲν ἐπιδρᾷ ἐπὶ τοῦ ὕψους τῶν μισθῶν, λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν ὅτι ἀφορᾷ διαρκῶς ἐναλλασσόμενα πρόσωπα.

Τὰς τελευταίας ὁμως δεκαετίας, τὸ ποσοστὸν αὐτὸ εἰς πλείστας χώρας, καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἔχει ἀνέλθει εἰς ἀνησυχητικὰ ἐπίπεδα.

★

II.- Ἡ ἐποχιακὴ καὶ ἡ ἐκ τῶν οἰκονομικῶν διακυμάνσεων ἀνεργία εἶναι αἱ δύο κύριαι μορφαὶ τῆς περιοδικῆς ἀνεργίας. Ἐποχιακὴ ἀνεργία ἐμφανίζεται εἰς τοὺς κλάδους παραγωγῆς, οἱ ὁποῖοι εὐρίσκονται ἐν δράσει εἰς ὠρισμένην μόνον ἐποχὴν τοῦ ἔτους, ὅπως εἶναι κυρίως ἡ ἐπεξεργασία καπνοῦ καὶ σταφίδος, ἀλλὰ καὶ ἄλλοι. Ἐν προκειμένῳ, πρὸς νὰ σημειωθῇ ἡ εὐλογος παρατήρησις ὅτι ἐποχιακῶς ἀνεργος δὲν εἶναι ὀρθὸν νὰ θεωρεῖται ὁ ἀπασχολούμενος μὲν εἰς ἐποχιακῶς περιορισμένην ἐργασίαν, ἀλλ' ὁ ὁποῖος ἔχει ἢ δύναται νὰ ἔχη ἄλλο ἐπάγγελμα ὡς κύριον. Ἐχει δὲ ἤδη διατυπωθῇ ἡ ἀντίληψις⁽⁶⁾, ὅτι οἱ ἐπὶ δίμηνον κατ' ἔτος ἐργαζόμενοι καπνεργάται, γνωρίζουν τοῦτο ἐκ τῶν προτέρων, πολλοὶ δὲ ἐπιδιώκουν τὴν ἐργασίαν αὐτὴν διὰ νὰ λαμβάνουν τὸ ἐπίδομα ἀνεργίας. Ὡς ἐκ τούτου, κατὰ τὴν αὐτὴν πάντοτε ἀντίληψιν,

(5) Ε. Ζολῶτα, ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 277-278. Τοῦ ἴδιου: Ἡ Ἑλλάς εἰς τὸ στάδιον τῆς ἐκβιομηχανίσεως, Ἀθήναι 1926, σελ. 74 ἐπ., Ἰ. Πίντου, ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 20, G. Cassel, Theoretische Sozialökonomie, 5η ἐκδ., Leipzig 1932, σελ. 316.

(6) Βλ. π.χ. ἄρθρον ἐπὶ τῆς ἀνεργίας τοῦ I. Πολυκράτους, εἰς τὸ «Νεώτερον Ἐγκυκλοπαιδικὸν Λεξικόν» τοῦ «Ἠλίου».

εἰς τὴν Ἑλλάδα δὲν ὑπάρχει μᾶλλον πραγματικὴ ἐποχιακὴ ἀνεργία. Ἄλλ' ὁμως, διὰ νὰ ἀποδεχθῇ κανεὶς αὐτὴν τὴν ἀποψιν, πρᾶξει προηγουμένως νὰ βεβαιωθῇ περὶ τοῦ ἐάν ὄντως οἱ καπνεργάται καὶ σταφιδεργάται ἔχουν ἢ δύναται νὰ ἔχουν ἄλλο κύριον ἐπάγγελμα, ὁπότε βεβαίως κακῶς θεωροῦνται ὡς ἐποχιακῶς ἀνεργοί. Τοῦτο ὁμως δὲν συμβαίνει τώρα. Πρὸς τὸ παρὸν πάντως, ὁ Ἕλλην ἐργατικὸς νομοθέτης, πειθόμενος ἴσως καὶ ἐκ τῆς ἀνωτέρω ἀντιλήψεως, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς προθυμίας του νὰ κάμνῃ οἰκονομίας εἰς θέματα κοινωνικῆς προνοίας, ἐστέρησεν οὐσιαστικῶς διὰ τοῦ ν. δ. 2961/1954 (ἄρθρ. 12 §2) τῆς ἀσφαλίσεως κατὰ τοῦ κινδύνου τῆς ἀνεργίας πάντας τοὺς ἐποχιακῶς ἐργαζομένους, ἀφοῦ προηγουμένως, διὰ τοῦ ν. δ. 2698/1953 (ἄρθρ. 36) εἶχεν ἀπαγορεύσει τὴν παροχὴν ἐπιδόματος ἀνεργίας εἰς αὐτούς^(6α).

★

III.- Ἡ ἀνεργία ἐκ τῶν οἰκονομικῶν διακυμάνσεων, ἐμφανιζομένη κατὰ τὰς περιόδους τῆς οἰκονομικῆς ὑφέσεως, διὰ νὰ περιορισθῇ εἰς τὸ κανονικὸν ἐπίπεδον κατὰ τὰς περιόδους τῆς οἰκονομικῆς ἀνάουτου καὶ ἀνθήσεως, δὲν εἶναι ἀξιόλογος εἰς τὴν Ἑλλάδα. Καὶ τοῦτο, διότι πρόκειται περὶ εἰδους ἀνεργίας ἐμφανιζομένου εἰς τὰς βιομηχανικὰς κυρίως χώρας, ἐνῶ ἡ Ἑλλάς παρὰ τὴν πρόοδον τῆς βιομηχανικῆς παραγωγῆς, παραμένει ἀκόμη κατὰ βάσιν γεωργικὴ χώρα μὲ ποσοστὸν (τὸ 1953) γεωργικοῦ εἰσοδήματος 37,1% ἐπὶ τοῦ συνόλου τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος, ἐναντι 18,9% μόνον τοῦ βιομηχανικοῦ εἰσοδήματος⁽⁷⁾, καὶ ποσοστὸν γεωργικῆς ἀπασχολήσεως (τὸ 1951) 55,6% ἐπὶ τοῦ συνόλου, ἐναντι 15,6% μόνον βιομηχανικῆς ἀπασχολήσεως⁽⁸⁾. Ἐξ ἄλλου, ἡ οἰκονομικὴ

(6α) Ἡδη, προσφάτως ἐξεδόθη σχετικῶς ὁ νόμος 3464/1956 «περὶ τροποποιήσεως καὶ συμπληρώσεως τῶν περὶ ἀσφαλίσεως ἀνεργίας διατάξεων». Εἰδικώτερος λόγος θὰ γίνῃ ἄλλοτε.

(7) Βλ. ἔκδοσιν τῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος, Ἡ Ἑλληνικὴ Οἰκονομία κατὰ τὸ 1954, Ἀθήναι 1955, σελ. 27.

(8) Βλ. ἔτησίαν ἔκθεσιν τοῦ Διοικητοῦ τῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος 1952. Τὰ στοιχεῖα αὐτὰ ἐδημοσιεύθησαν καὶ εἰς Bickham Sweet-

ὑφεις εἶναι περίπου κατάστασις εἰς τὴν πατρίδα μας.

★

IV.-Ἐκτὸς τῆς παγίας καὶ τῆς περιοδικῆς ἀνεργίας ὑπάρχει καὶ προσωρινὴ ἀνεργία. Πρόκειται περὶ τῆς ἀνεργίας, ἡ ὁποία προκαλεῖται ἐκ τῆς ἀντικαταστάσεως τῶν ἐργατικῶν χειρῶν διὰ μηχανῶν καὶ ἐν γένει ἐκ τῆς συστηματοποίησεως τῆς παραγωγῆς, καθὼς ἐπίσης καὶ ἐκ τῆς χαλαρώσεως ἢ ἀπωλείας, διὰ τὰς βιομηχανικὰς κυρίως χώρας, τῶν ἐμπορικῶν διεξόδων, λόγω ἐκβιομηχανίσεως τῶν «πελατισσῶν» γεωργικῶν χωρῶν κλπ. Ἡ ἀνεργία αὕτη διαρκεῖ προσωρινῶς, μέχρις οὗ ἀναπροσαρμοσθῆ ἡ οἰκονομία.

Γενικῶς, τὸ εἶδος αὐτὸ τῆς ἀνεργίας δὲν εἶναι ἀξιόλογον εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἰδίως δὲ τὸ τελευταῖον, τὸ ὀφειλόμενον εἰς ἀπώλειαν ἐμπορικῶν διεξόδων. Ἡ εἰς τὴν τεχνικὴν πρὸδον ὁμως ὀφειλομένη ἀνεργία, χωρὶς νὰ εἶναι μεγάλη, δὲν εἶναι πάντοτε ἀσήμαντος παρ' ἡμῖν. Ἐπ' αὐτῆς θὰ δοθῆ ἄλλοτε εὐκαιρία νὰ ἐπανέλθωμεν.

★

Πόσοι ἀκριβῶς εἶναι σήμερον οἱ ἀνεργοὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα;

Ἡ εἰλικρινὴς ἀπάντησις εἶναι ὅτι, δυστυχῶς, οὐδὲ εἰς τὸ γνωρίζει. Ἡ σημειωθεῖσα ἔλλειψις στατιστικῶν καὶ εἰς αὐτὸ τὸ σημεῖον, καθιστᾷ ἀδύνατον τὴν ἀκριβῆ γνῶσιν τοῦ ἐκάστοτε ἀριθμοῦ τῶν ἀνέργων. Αἱ διάφοροι στατιστικαί, τὰς ὁποίας ἐτήρει μέχρι τῆς 25-8-1954 τὸ I. K. A. καὶ ἔκτοτε ὁ Ὄργανισμὸς Ἀπασχολήσεως καὶ Ἀσφαλίσεως τῆς Ἀνεργίας (O.A.A. A.)^(8a) δὲν δίδουν πλήρη εἰκόνα τοῦ μεγέθους καὶ τῆς διαρθρώσεως τῆς ἀνεργίας εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅπως θὰ ἴδωμεν κατωτέρω.

Στοιχεῖα εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ ἐρευνη-

Escott, Greece, a political and economic survey 1939-1953, ἔκδοσις τοῦ Royal Institut of International Affairs, London and New York 1954, παράρτ. III, πίναξ 2, σελ. 177

(8a) Μόνον ὅτι πρόκειται περὶ τῆς ασφαλίσεως κατὰ τῆς ἀνεργίας καὶ ὄχι, βεβαίως, ἀσφαλίσεως τῆς ἀνεργίας, ὡς τὸ θέλει ἡ ἐπωνυμία τοῦ ἐν λόγω ὀργανισμοῦ!

νητοῦ προσφέρουν: τὸ Ἰδρυμα Κοινωνικῶν Ἀσφαλίσεων διὰ τὴν περίοδον ἀπὸ 21-6-1951 ἕως 25-8-1954, ἔκτοτε δὲ ὁ Ὄργανισμὸς Ἀπασχολήσεως καὶ Ἀσφαλίσεως τῆς Ἀνεργίας, ἐπίσης ἡ Γενικὴ Συνομοσπονδία Ἐργατῶν Ἑλλάδος καὶ ὁ Σύνδεσμος Ἑλλήνων Βιομηχάνων⁽⁹⁾. Ἡ Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος προσφέρει ὁμοίως ὀρισμένα στοιχεῖα κυρίως διὰ τῆς ἐκδόσεώς της «Ἡ ἑλληνικὴ οἰκονομία κατὰ τὸ 1954, Ἀθῆναι 1955». Ἀρχετὰ ἐκ τῶν στοιχείων τούτων εὐρίσκονται καὶ εἰς τὴν ἔκδοσιν τῆς Ἐθνικῆς Στατιστικῆς Ἱηρεσίας τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τὸν τίτλον: Συνοπτικὴ στατιστικὴ ἐπετηρὶς τῆς Ἑλλάδος 1954, Ἀθῆναι 1955.

Τὸ Ἰπουργεῖον Ἐργασίας (τὸ κυρίως ἀρμόδιον), ἀλλὰ καὶ τὸ Ἰπουργεῖον Συντονισμοῦ, οὐδὲν δυστυχῶς προσφέρουν πρὸς τοῦτο, διότι οὐδεμίαν σχετικὴν στατιστικὴν τηροῦν.

Ἀπὸ τὰ ὑπάρχοντα, ἐν πάσῃ περιπτώσει, στοιχεῖα, θὰ προσπαθήσωμεν νὰ δώσωμεν μίαν ὅσον τὸ δυνατόν ἀκριβεστέραν εἰκόνα τῆς ἀνεργίας εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Γ'

Πρὶν ὁμως γίνῃ τοῦτο, πρέπει νὰ ἐκθέσωμεν μὲ συντομίαν τὰ ἀφορῶντα τὸ μέγεθος καὶ τὴν διάρθρωσιν τοῦ ἐργατικοῦ δυναμικοῦ τῆς Ἑλλάδος, καθὼς καὶ τὰς διακυμάνσεις τῆς ἀπασχολήσεώς του, διότι μόνον κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον δύναται νὰ ἐκτιμηθῆ ἀκριβῶς τὸ μέγεθος καὶ ἡ διάρθρωσις τῆς ἀνεργίας εἰς τὴν Ἑλλάδα.

I.-Ἡ διασυμμαχικὴ ἐπιτροπὴ, ἡ ὁποία κατὰ τὸν Μάρτιον τοῦ 1946 παρηκολούθησε τὴν διενέργειαν τῶν πρώτων μεταπολεμικῶν ἐκλογῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα (Allied Mission for Observing Greek Elections), ἀνέφερεν ὅτι τὸ ἐργατικὸν δυναμικὸν τῆς Ἑλλάδος ἀνέρ-

(9) Καὶ ἀπὸ τῆς θέσεως αὐτῆς, εὐχαριστεῖ ὁ γράφων τὰς ἀρμοδίας ἱηρεσίας τοῦ Ἰδρυματος Κοινωνικῶν Ἀσφαλίσεων, τῆς Γενικῆς Συνομοσπονδίας Ἐργατῶν Ἑλλάδος καὶ τοῦ Συνδέσμου Ἑλλήνων Βιομηχάνων διὰ τὴν προθυμίαν μετὰ τῆς ὁποίας ἔθεσαν ὑπ' ὄψιν του τὰ περὶ ἀνεργίας στοιχεῖα, τὰ ὁποία διέθετον.

χεται εἰς 2.663.000 ἄτομα⁽¹⁰⁾. Ἄλλ' ἢ ἐν λόγῳ ἐπιτροπῇ εἶχεν ὑπ' ὄφιν τῆς ὄχι μόνον τὸ ἐργατοτεχνικὸν προσωπικόν, τὸ ὁποῖον μᾶς ἐνδιαφέρει κυρίως ἐν προκειμένῳ, ἀλλὰ τὸ σύνολον τῶν Ἑλλήνων ἐργαζομένων.

Ἡ Γενικὴ Συνομοσπονδία Ἑργατῶν Ἑλλάδος εἶχε κατὰ τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1955 εἰς τὴν δύναμιν τῆς 358.930 ἐργαζομένους⁽¹¹⁾. Δεδομένου ὅμως ὅτι εἰς τὴν δύναμιν τῆς Γ.Σ.Ε.Ε. δὲν ἀνήκουν μόνον ἐργατοτεχνίται ἀλλὰ καὶ ὑπάλληλοι (ἀνήκουν εἰς αὐτὴν αἱ ὁμοσπονδίαί τῶν ἰδιωτικῶν ὑπαλλήλων, τῶν τραπεζικῶν ὑπαλλήλων κλπ.⁽¹²⁾), ἐνῶ, ἀπὸ τὴν ἄλλην πλευρὰν δὲν ἀνήκουν εἰς αὐτὴν ὅλοι οἱ ἐργάται (π.χ. οἱ σταφιδεργαταί, οἱ σιλβῶται ὑποδημάτων κλπ.), πάλιν ὁ ἀριθμὸς αὐτὸς δὲν ἰκανοποιεῖ. Ἡ Γ.Σ.Ε.Ε. πάντως ὑπολογίζει τὸν ἀριθμὸν τοῦ συνόλου τῶν ἐργαζομένων ὑπερβαίνοντα τὰς 500.000 ἄτομα⁽¹³⁾.

Εἰς τὸν ἀπολογισμὸν τοῦ Ι.Κ.Α. τοῦ ἔτους 1951 ἀναφέρεται, ὅτι, κατὰ τὸ ὕψος τοῦ ἀπασχολήσασθαι (δηλ. ὄχι δλόκληρον) ἐργατικὸν δυναμικὸν ἀνήρχετο κατὰ τὸ 1951 εἰς 670-700.000 ἄτομα, ἐνῶ κατὰ τὸ 1950 μόλις ὑπερέβαινε τὰς 500.000. Κατὰ τὸν αὐτὸν ἀπολογισμὸν τοῦ Ι.Κ.Α. ὅμως, οἱ ἀριθμοὶ αὐτοὶ δὲν εἶναι ἀκριβεῖς, καὶ δὴ ὡς πρὸς τὴν αὔξησιν τῆς ἀπασχολήσεως, διότι κατὰ τὸ 1951 παρατηρήθη ὑπεροχὴ ἀπολύσεων κατὰ 25.405 ἄτομα, συμφώνως πρὸς τὰ στοιχεῖα τῶν Γραφείων Εὐρέσεως Ἑργασίας, ἐκτὸς ἂν ὑπολογισθοῦν οἱ ἀπασχοληθέντες διὰ τοῦ προγράμματος «Πρόνοια—Ἑργασία»⁽¹⁴⁾.

(10) Βλ. ἔκδοσις τοῦ Bureau International du Travail, Les problèmes du travail en Grèce, Genève 1949, πίναξ II σελ. 27, καὶ Bickham Sweet-Escott, ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 134.

(11) Βλ. ἔκδοσιν τῆς Γενικῆς Συνομοσπονδίας Ἑργατῶν Ἑλλάδος, Λογοδοσία τῆς διοικήσεως τῆς Γ.Σ.Ε.Ε. πρὸς τοὺς ἐκπροσώπους τῆς ἐργατικῆς τάξεως εἰς τὸ 12ον πανελλαδικὸν συνέδριον, Ἀθήναι Ὀκτώβριος 1955, σελ. 33.

(12) Κατάλογον τῶν ὁμοσπονδιῶν, αἱ ὁποῖαι ἀνήκουν εἰς τὴν δύναμιν τῆς Γ.Σ.Ε.Ε., βλ. εἰς Γ.Σ.Ε.Ε., ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 37-38.

(13) Γ.Σ.Ε.Ε., ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 116ξ.

(14) Ἴδρύματος Κοινωνικῶν Ἀσφαλίσεων,

Ὅτι ὁ ἰσχυρισμὸς τοῦ Ὑπουργείου Ἑργασίας δὲν εἶναι ἀκριβής, φαίνεται καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι εἰς τὸ Ι.Κ.Α. τὸ 1951, ἦσαν ἡσφαλισμένα 442.200 ἄτομα⁽¹⁵⁾. Τὸ 1952 (περὶ τὸ μέσον τοῦ ἔτους) ὁ ἀριθμὸς κατέρχεται εἰς 415.000⁽¹⁶⁾, διὰ τὰ ἀνέληθ τὸ 1953 εἰς 470.000 μὲν κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ ἔτους καὶ 550.000 κατὰ τὸ τέλος τοῦ ἔτους⁽¹⁷⁾. Τὸ 1954, μέχρι καὶ τοῦ ὁποῖου ἔχομεν στοιχεῖα, ὁ ἀριθμὸς τῶν ἡσφαλισμένων εἰς τὸ Ι.Κ.Α. κατήλθεν εἰς 515.000 ἄτομα⁽¹⁸⁾.

Δεδομένου ὅμως ὅτι εἰς τὸ Ι.Κ.Α. ἀφ' ἐνός μὲν εἶναι ἡσφαλισμένοι καὶ οἱ ἰδιωτικοὶ ὑπάλληλοι, ἀφ' ἑτέρου δὲ δὲν εἶναι ἡσφαλισμένοι ὅλοι οἱ ἐργατοτεχνίται πάλιν ὁ ἀριθμὸς δὲν εἶναι ἀκριβής διὰ τὴν κατηγορίαν ἢ ὁποία μᾶς ἀφορᾷ.

Ἐξ ὧν τούτων ὅμως, δυνάμεθα, νομίζομεν, τὰ καθορίσωμεν, μὲ ἀρκετὴν προσέγγισιν πρὸς τὴν πραγματικότητα, τὸ σύνολον τοῦ ἐργατικῶν δυναμικοῦ τῆς χώρας εἰς 600.000 περίπου ἄτομα.

Εἰδικῶς διὰ τὰς βιομηχανίας, ὁ Σύνδεσμος Ἑλλήνων Βιομηχάνων μᾶς δίδει πίνακα ἐμφαίνοντα τὸ ἀπασχολούμενον εἰς τὴν ἑλληνικὴν βιομηχανίαν προσωπικὸν κατὰ τὸν Μάιον τοῦ 1950. Κατὰ τοῦτον, οἱ ἐργαζόμενοι εἰς τὰς βιομηχανίας ἀνήρχοντο τότε εἰς 139.692 ἄτομα, ἐκ τῶν ὁποίων ὅμως πρέπει ν' ἀφαιρέσωμεν 14.110 ὑπαλλήλους, ὁπότε παραμένουν 125.582 ἐργατοτεχνίται, μαθητευόμενοι καὶ βοηθητικὸν προσωπικόν. Δηλ., οἱ ἀπασχολούμενοι εἰς τὴν βιομηχανίαν ἐργατοτεχνίται κλπ. ἀποτελοῦν τὰ 90,1% τοῦ εἰς αὐτὴν ἀπασχολούμενου συνολικοῦ προσωπικοῦ. Ἐὰν τὴν αὐτὴν ἀναλογίαν θεωρήσωμεν ὑφισταμένην καὶ κατὰ τὸν Ἀπρίλιον τοῦ ἐπομένου ἔτους (τοῦ 1951), ὁπότε ἔγινε βιομηχανικὴ ἀπογραφή, ἐκ τῶν 182.548 προσώπων, τὰ ὁποῖα εἰργάζοντο τότε εἰς τὴν βιομηχανίαν

(Ι.Κ.Α.), Ἐργατοτεχνίται 1951, Ἀθήναι 1952, σελ. 12.

(15) Ι.Κ.Α., Ἐργατοτεχνίται 1951, σελ. 34.

(16) Ι.Κ.Α., Ἐργατοτεχνίται 1952, Ἀθήναι 1954, σελ. 8.

(17) Ι.Κ.Α., Ἐργατοτεχνίται 1953, Ἀθήναι 1954, σελ. 9.

(18) Ι.Κ.Α., Ἐργατοτεχνίται 1954, Ἀθήναι 1956, σελ. 19 (ὑπὸ ἐκτύπων).

πρέπει νὰ διακρίνωμεν 164.300 περίπου ἐργατοτεχνίτας κλπ. Εἰς τὸν ἀριθμὸν τοῦτον πρέπει νὰ προσθέσωμεν τὸ σύνολον τῶν ἐργατῶν τοὺς ὁποίους χρησιμοποιεῖ ἡ βιοτεχνία (ἡ ὁποία συνήθως δὲν ἔχει ὑπαλλήλους μὴ ἐργάτας) καὶ ὁ ὁποῖος ἀνέρχεται εἰς 113.621 άτομα⁽¹⁹⁾. Τὸ ἄθροισμα εἶναι 277.936, δηλαδὴ τὸ ἥμισυ περίπου τοῦ ὅλου ἐργατικοῦ δυναμικοῦ ἔξ 600 χιλιάδων περίπου ἀτόμων. Εἰς τὸ ἐξῆς καὶ ὅπου δὲν ἀναφέρεται τὸ ἀντίθετον, θὰ γίνεται λόγος περὶ συνολικῆς ἀνεργίας καὶ ἀπασχολήσεως καὶ θὰ ὑπονοεῖται ἐκάστοτε ἡ ἀναγωγή εἰς τὸ προσωπικόν, τὸ ὁποῖον ἀπασχολεῖ ἡ μεταποίησις (δηλαδὴ ἡ βιομηχανία καὶ ἡ βιοτεχνία).

★

Π.- Ἡ διάρθρωσις τῆς ἀπασχολήσεως παρουσιάζει (εἰς τὴν βιομηχανίαν, τὸν Μάϊον τοῦ 1950) ποσοστὸν γυναικῶν 47,23% ἐπὶ τοῦ συνόλου τῶν ἐργατῶν⁽²⁰⁾, δηλαδὴ 89,5% τῶν ἀρρένων ἐργατῶν.

Ἡ ἀναλογία αὐτὴ τοῦ ἡμίσεος περίπου καταφαίνεται πόσον ἀπετέλεσεν αὔξησιν τῆς ἀπασχολήσεως τῶν γυναικῶν, ἐὰν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὅτι κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1928, ἡ ἀναλογία τῶν θηλέων ἐπὶ τοῦ συνόλου τῶν ἐργαζομένων ἦτο μόλις 24,20%⁽²¹⁾, δηλαδὴ τὸ ἥμισυ περίπου τῆς σημερινῆς ἀναλογίας.

Τὸ μεγαλύτερον ποσοστὸν ἐργατριῶν ἐργάζεται σήμερον εἰς τὰς κλωστοῦφαντουργικὰς βιομηχανίας, ὅπου αἱ ἐργάτριαι, εἶναι τριπλάσιαι τῶν ἐργατῶν⁽²²⁾. Ἐπεροχὴν ἐπὶ τῶν ἐργατῶν παρουσιάζουν καὶ αἱ ἐργάτριαι σιγαρέτων ὅπου ἡ ἀναλογία μεταξὺ ἐργατῶν καὶ ἐργατριῶν εἶναι 1:3,58, ἐνῶ εἰς τὰς βιομηχανίας εἰδῶν διατροφῆς κατέρχεται μὲν ἡ συμμετοχὴ τῶν ἐργατρι-

ῶν, ἀλλὰ διατηρεῖ τὴν ὑπεροχὴν τῆς (1:1,15)⁽²³⁾.

Εἰς τὸ σύνολον ὅμως τοῦ ἐργατικοῦ δυναμικοῦ ἡ συμμετοχὴ τῆς γυναικῶς εἶναι μικροτέρα. Τοῦτο προκύπτει ἐκ τοῦ ποσοστοῦ τῶν γυναικῶν ἠσφαλισμένων εἰς τὸ Ι.Κ.Α., τὸ ὁποῖον ἦτο τὸ 1952 33%⁽²⁴⁾, παρέμεινε τὸ αὐτὸ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1953⁽²⁵⁾, καὶ τὸ 1954 ἀνῆλθεν εἰς 32,10%⁽²⁶⁾.

Ἐξ ἄλλου, εἰς τὰς βιομηχανικὰς ἐπιχειρήσεις, ἂν θεωρήσωμεν ὡς τοιαύτας τὰς 6.846 ἐπιχειρήσεις μὲ προσωπικὸν 5 καὶ ἄνω ἀτόμων, ἀπασχολοῦνται τὰ 61,6% τοῦ συνόλου τῶν ἐργατῶν, τοὺς ὁποίους ἀπασχολεῖ ἡ μεταποίησις καθ' ὅλου, εἰς τὴν ὁποίαν, ὡς ἐλέχθη, περιλαμβάνεται καὶ ἡ βιοτεχνία μὲ ἀριθμὸν ἐπιχειρήσεων (μὲ προσωπικὸν 1-4 προσώπων) 59.618⁽²⁷⁾.

Αἱ κλωστοῦφαντουργικαὶ βιομηχανίαι εἶναι αἱ πολυαριθμότεραι εἰς προσωπικόν, ἀπασχολοῦσαι περίπου τὰ 43% τοῦ συνόλου τοῦ εἰς τὴν βιομηχανίαν ἀπασχολομένου προσωπικοῦ, καὶ ἔπονται αἱ βιομηχανίαι διατροφῆς μὲ ποσοστὸν περίπου 14%⁽²⁸⁾.

★

ΠΙ.- Κατὰ τὸν Σύνδεσμον Ἑλλήνων Βιομηχάνων, ὁ δείκτης ἀπασχολήσεως εἰς 570 βιομηχανικὰς ἐπιχειρήσεις (563 τῆς περιφερείας Ἀθηνῶν καὶ 7 ἐπαρχιακὰς), ἀπασχολούσας τὸν Νοέμβριον 1950 τὸ 95% τοῦ εἰς τὴν περιφέρειαν Ἀθηνῶν καὶ 57% τοῦ εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα ἀπασχολομένου εἰς τὴν βιομηχανίαν προσωπικοῦ, ἀνήρχετο τὸ 1951 εἰς 99,5 μονάδας, τὸ 1952 εἰς 100 (ἔτος βάσεως), τὸ 1953 εἰς 96,5 καὶ τὸ 1954 εἰς 100,9 μονάδας⁽²⁹⁾.

Κατὰ τὴν Τράπεζαν τῆς Ἑλλάδος⁽³⁰⁾, ἡ σταθερότης αὐτῆ τῆς ἀπασχολήσεως ἦ

(19) Στοιχεῖα τῆς βιομηχανικῆς ἀπογραφῆς τοῦ Ἀπριλίου 1951' βλ. Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος, ἔνθ' ἄνωτ. σελ. 91.

(20) Κατὰ πῖνακα παραχωρηθέντα ὑπὸ τοῦ Συνδέσμου Ἑλλήνων Βιομηχάνων καὶ ἐμφαίνοντα τὸ ἀπασχολούμενον εἰς τὴν ἑλληνικὴν βιομηχανίαν προσωπικὸν κατὰ τὸν Μάϊον 1950.

(21) Ἰ. Πίντου, ἔνθ' ἄνωτ. σελ. 58.

(22) Κατὰ στοιχεῖα παραχωρηθέντα ὑπὸ τοῦ Συνδέσμου Ἑλλήνων Βιομηχάνων.

(23) Βλ. ἄνωτ. ὑπόσημ. 20.

(24) Ι.Κ.Α., Ἀπολογισμὸς 1952, σελ. 8.

(25) Ι.Κ.Α., Ἀπολογισμὸς 1953, σελ. 9.

(26) Ι.Κ.Α., Ἀπολογισμὸς 1954, σελ. 19.

(27) Βλ. ἄνωτ. ὑπόσημ. 19.

(28) Βλ. ἄνωτ. ὑπόσημ. 20.

(29) Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος, ἔνθ' ἄνωτ. Πίναξ κβ'.

(30) Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος, ἔνθ' ἄνωτ. σελ. 99.

ἢ μικρὰ αὔξεις αὐτῆς (παρὰ τὴν πολὺ μεγαλυτέραν αὔξῃσιν τῆς παραγωγῆς καὶ τὴν ἀκόμη μεγαλυτέραν αὔξῃσιν τῶν χρηματοδοτήσεων, ὡς θὰ δοθῇ εὐκαιρία εἰς τὸ μέλλον, νὰ λεχθῇ, εἶναι μᾶλλον πραγματική. Καὶ τοῦτο, διότι:

α) Οἱ ἐργατικοὶ νόμοι περὶ ἀπολύσεων ἐμποδίζουν μεγάλας διακυμάνσεις τῆς ἀπασχολήσεως γενικῶς.

β) Ἐλλείπει ὀργανώσεως ἀγορᾶς ἐργασίας, ὡς θὰ λεχθῇ εἰς τὸ μέλλον, ἀποφεύγεται ἡ ἀπόλυσις εἰδικευμένον ἰδίᾳ προσωπικοῦ, εἰς καιρὸν ὑφέσεως, διὰ νὰ μὴ δυσχερανθοῦν αἱ ἐργασίαι ὅταν ἡ δραστηριότης αὐξηθῇ.

Εἰδικῶς δέ, κατὰ τὴν Τράπεζαν τῆς Ἑλλάδος πάντοτε, διὰ τὴν διετίαν 1953-54, ἡ σταθερότης ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι ὑπῆρχε περίσσευμα ἐργατῶν εἰς τὰς βιομηχανίας, μὴ ἀπολυθὲν κατὰ τὴν ὑφῆσιν τοῦ 1952. Τοῦτο ἀκριβῶς τὸ περίσσευμα κατέστησε, καὶ θὰ καθιστᾷ ἐπ' ἀρχετὸν χρόνον, δυνατὴν τὴν ἀνάπτυξιν τῆς παραγωγῆς ἄνευ αὐξήσεως τῆς ἀπασχολήσεως.

Κατὰ τὰ ἔτη 1953-1954, ἡ μεγαλυτέρα μείωσις ἀπασχολήσεως παρουσιάσθη εἰς τὰς κλωστοῦφαντουργικὰς κατὰ πρῶτον λό-

γον, καὶ κατόπιν εἰς τὰς βιομηχανίας δέματος. Ἀντιθέτως, παρατηρήθη αὔξῃσιν τῆς ἀπασχολήσεως, κατὰ σειρὰν μεγέθους, εἰς τὰς μηχανολογικὰς, τὰς χημικὰς, τὰς οἰκοδομικὰς καὶ τὰς βιομηχανίας ἠλεκτρικῶν ἐφαρμογῶν⁽³¹⁾.

Ὅσον, τέλος, ἀφορᾷ τὰς μεταβολὰς τῆς ἀπασχολήσεως κατὰ φύλον καὶ ἡλικίαν, δηλαδὴ τὴν προτίμησιν τῶν γυναικῶν καὶ τῶν ἀνηλίκων, καθὼς καὶ τῶν αἰτίων τῶν μεταβολῶν αὐτῶν, θὰ δοθῇ εἰς τὸ μέλλον εὐκαιρία νὰ γίνῃ λόγος.

★

Ἐπολείπεται, διὰ νὰ κλείσωμεν τὴν εἰσαγωγὴν αὐτὴν, νὰ ἐξετάσωμεν τὸν ὄγκον καὶ τὴν διάρθρωσιν τῶν ἀπολύσεων, αἱ ὁποῖαι ἀποτελοῦν τὸν κυριώτερον λόγον ἀνεργίας, καθὼς καὶ, τέλος, τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀνέργων καὶ τὰς διακυμάνσεις του. Ἄλλ' ὁ χῶρος εἰς τὸ παρὸν τεῦχος ἔχει ἐξαντληθῇ πλέον. Διακόπτομεν, λοιπόν, διὰ τὸ ἐπόμενον.

Π. Δ. ΔΑΓΤΟΓΛΟΥ

(31) Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος, ἔνθ' ἄνωτ. σελ. 100.

ΕΛΛΗΝΟΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΑ ΙΔΑΝΙΚΑ ΚΑΙ ΠΑΙΔΕΙΑ

I

1. Τὸ πρόβλημα τοῦ καθορισμοῦ τοῦ σκοποῦ τῆς ἀγωγῆς ἀπασχόλησε καὶ τοὺς μεγάλους παιδαγωγοὺς τῆς ἀρχαιότητος, κυρίως δὲ τοὺς Ἑλληνας, διὰ τοὺς ὁποίους ἡ ἐπιτυχὴς ἀγωγή καὶ ἡ ὀρθὴ μόρφωσις τοῦ ἀνθρώπου ἦτο τὸ ἕψιστον ἀγαθόν. Ἰδιαιτέρως ὅμως ἀπασχόλησε τοὺς χριστιανοὺς παιδαγωγοὺς ἀμέσως μετὰ τὴν καθίδρυσιν τοῦ Χριστιανισμοῦ. Διότι, εὐθύς ἀμέσως, τὸ πρόβλημα αὐτὸ τοῦ καθορισμοῦ τοῦ σκοποῦ τῆς ἀγωγῆς ἐνεφανίσθη ὑπὸ τρεῖς μορφάς:

Ἡ νέα ἀγωγή τῶν χριστιανοπαίδων θὰ ἦτο ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον χριστιανικὴ καὶ θὰ ἀπεκλείετο ἐντελῶς ἡ «θύραθεν» ἀγωγή; Ἡ μήπως θὰ ἦτο καλύτερον ἢ νὰ συνεχισθῇ ἡ ἑλληνικὴ μορφή τῆς ἀγωγῆς, ἐπειδὴ τάχα ὁ Χριστιανισμὸς δὲν εἶχε τίποτε τὸ νέον νὰ προσφέρῃ εἰς τὴν παιδείαν; Καὶ τέλος, μήπως θὰ ἠμποροῦσε νὰ γίνῃ ἓνας συνδυασμὸς τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς ἀγωγῆς μετὰ τὴν χριστιανικὴν;

Ἐπὶ τῶν τριῶν αὐτῶν ἀπόψεων, ἥδη ἀπὸ τῶν πρώτων χριστιανικῶν αἰώνων, διευτυπώθησαν πολλὰ καὶ συχνὰ ἀντίθετοι γνώμαι καὶ θεωρίαι. Ἄλλοι ὑπεστήριξαν ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς δὲν ἔλαβε τίποτε ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴν φιλοσοφίαν καὶ παιδείαν καὶ οὔτε εἶχε ἀνάγκη νὰ λάβῃ, διότι αἱ ἀπόψεις του περὶ τοῦ σκοποῦ καὶ τῶν τρόπων τῆς ἀγωγῆς τοῦ ἀνθρώπου ἦσαν τελείως ἀντίθετοι πρὸς τὰς περὶ παιδείας καὶ ἀνθρώπου ἀντιλήψεις τῆς εἰδωλολατρικῆς Ἑλλάδος. Ἄλλοι, καὶ κυρίως ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι δὲν εἶχον γνωρίσει τὸν Χριστιανισμὸν, ὑπεστήριξαν ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς δὲν προσέφερε τίποτε τὸ ἀξιόλογον εἰς τὴν παιδείαν, δι' αὐτὸ καὶ ἔπρεπε νὰ δανεισθῇ τὰ πάντα σχεδὸν ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴν σοφίαν. Τέλος δὲν εἶναι ὀλίγοι καὶ ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι, περισσότερον συνετῶς κρίνοντας τὰ πράγματα καὶ ἐμβαθύνοντες εἰς τὴν ἀλή-

θειαν, παρεδέχθησαν τὴν αὐτοτέλειαν καὶ τὴν ἀνωτερότητα τοῦ Χριστιανισμοῦ ἀπέναντι τῆς ἀρχαιότητος, χωρὶς ὅμως νὰ ἀποκλείουν καὶ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ κλασσικοῦ ἰδῶς Ἑλληνισμοῦ ἐπὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ κυρίως εἰς τὸ κεφάλαιον τῆς παιδείας.

2. Ἐπειδὴ αὐτὸ εἶναι ἓνα θέμα, τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ ἐνδιαφέρῃ κάθε Ἑλληνα παιδαγωγόν, ἀξίζει νὰ μᾶς ἀπασχολήσῃ λεπτομερέστερον καὶ νὰ ἴδωμεν τί ἔχει προσφέρει εἰς τὴν διαμόρφωσιν τοῦ περιεχομένου τῆς ἀληθινῆς παιδείας ἢ διδασχῆ τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος καὶ ἡ «καινὴ διδασχῆ» τῆς θεοπνεύστου θρησκείας. Δὲν θὰ μᾶς ἀπασχολήσουν αἱ δύο πρῶται γνώμαι, διότι ὁ καθένας σήμερον ἀντιλαμβάνεται πλέον, ὅτι περιέχουν ἀκρότητας καὶ δὲν ἀνταποκρίνονται πρὸς τὴν ἐπιστημονικὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν μορφωθεῖσαν πραγματικότητα. Διευτυπώθησαν ἀπὸ ἀνθρώπους, ἀφ' ἑνὸς ἀντιθέτους καὶ ἀντιπαθοῦντας πρὸς τὸν Χριστιανισμὸν, ἀπὸ διαφόρους ἀρχαιολάτρων καὶ ἀρχαιοπλήκτους. Καὶ ἀφ' ἑτέρου ἀπὸ μερικοὺς ἐκκλησιαστικοὺς συγγραφεῖς ἢ πατέρας τῆς Ἐκκλησίας, τῶν πρώτων κυρίως χριστιανικῶν αἰώνων, οἱ ὁποῖοι παλαίοντες πρὸς τὸν κόσμον τῶν εἰδώλων καὶ τῆς «κενῆς ἀπάτης» καὶ τὸν κόσμον τοῦ σκότους καὶ τῆς ἀμαρτίας, διετύπωσαν ἐνίοτε γνώμας ἀφοριστικὰς τῆς «θύραθεν σοφίας» καὶ παιδείας.

Ἦτο ἀνατόφενικτον εἰς τὰ πρῶτα του βήματα ὁ Χριστιανισμὸς, ἕως ὅτου νικήσῃ τὸν κόσμον τῆς εἰδωλολατρίας καὶ ἐπικρατήσῃ εἰς τὴν ζωὴν τῶν ἀνθρώπων, νὰ μεταχειρισθῇ, εἰς τὴν σκληρὰν αὐτὴν πάλην, συχνὰ μέσα αὐστηρότερα τοῦ δέοντος⁽¹⁾. Καὶ αὐτὸς ἀκόμη ὁ ἀπόστολος Παῦλος, ὁ

(1) Βλ. Π. Μελίτη: Ἡ πάλη τῶν διδασχῶν, «Ἀκτίνες» 1954, σελ. 385 ἐπ.

τόσον πεπαιδευμένος, ὁ ὁποῖος εἰς ἄλλην περίπτωση ἰδιαιτέρως, ὅτι «γέγονε τοῖς πᾶσι τὰ πάντα», διὰ τὴν κατορθώσῃ τὴν ἐλκυστικὴν τοῦ πάντας εἰς τὸν Χριστιανισμόν, ἠναγκάζετο συχνὰ τὴν ὁμιλίαν μὲ πολλὴν αὐστηρότητα διὰ τὴν «σοφίαν τοῦ κόσμου τούτου»,—μάλιστα δὲ τὴν ἄνευ Θεοῦ καὶ ἠθικῶν ἀρχῶν—ἢ ὅποια, συγκρινομένη μὲ τὴν θείαν, εἶναι μία «μωρία», ἔφ' ὅσον «τὸ μωρότερον τοῦ Θεοῦ σοφώτερον τῶν ἀνθρώπων ἐστίν»⁽²⁾.

3. Τὰς ἀντιλήψεις αὐτὰς τοῦ ἀποστόλου Παύλου υἰοθέτησαν ἐπὶ τὸ αὐστηρότερον καὶ μερικοὶ ἐκ τῶν πατέρων καὶ συγγραφέων τῶν πρώτων χριστιανικῶν αἰώνων. Ἡ λεγομένη «Διδαχὴ τῶν Ἀποστόλων» συνιστᾷ εἰς τοὺς πιστοὺς τὴν ἀποφύγεον τὴν μελέτην τῶν βιβλίων τῶν ἐθνικῶν, μάλιστα δὲ τῶν ἀναφερομένων εἰς τὰ τῶν εἰδωλολατρικῶν θρησκειῶν. «Τίς σοι ἀνάγκη ξένων λέξεων ἢ νόμων ἢ ψευδοπροφητῶν, οἵτινες τοὺς νέους ἀποπλανῶσιν ἀπὸ τῆς πίστεως;»⁽³⁾. Τὴν ἀντίθεσιν αὐτὴν μεταξὺ τῆς θρησκείας τῶν εἰδώλων καὶ τῆς ἐξ ἀποκαλύψεως χριστιανικῆς θρησκείας, καὶ μεταξὺ τῆς φιλοσοφικῆς περιτοῦ κόσμου ἀντιλήψεως καὶ τῆς χριστιανικῆς, περιγράφει μὲ χαρακτηριστικὸν τρόπον ὁ μεγάλος χριστιανὸς φιλόσοφος Ὁριγένης, ἀντικρουῶν τὰς κατηγορίας τοῦ πλατωνικοῦ φιλοσόφου Κέλσου⁽⁴⁾.

Αὐτὴν τὴν στάσιν, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἐκράτησαν οἱ χριστιανοὶ κατὰ τοὺς δύο πρώτους αἰῶνας, ἀπέναντι τῆς ἐλληνικῆς φιλοσοφίας καὶ παιδείας. Δὲν πρέπει ὅμως νὰ παρασιωπηθῶμεν καὶ τὸ γεγονός ὅτι ἀπὸ αὐτῶν ἀκόμη τῶν ἀποστολικῶν χρόνων ἀπαντῶμεν τὰς πρώτας ἐπιτυχεῖς προσπάθειας συμφιλιώσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ πρὸς τὸν Ἑλληνισμόν βάσει τῶν ὑγιῶν κοινῶν σημείων ἐπαφῆς. Ἐφ' ὅσον ὁ Χριστιανισμὸς δὲν ἔμεινε εἰς τὸ στενὸν περιβάλλον τῶν κόλπων τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ ἔθνους, ἀλλ' ὁ μέγας κήρυξ τῆς «γαλῆς διδαχῆς» ἐθεώρησε τὸν ἑαυτὸν τοῦ ἐξ Ἰσου ὀφειλέ-

την «Ἑλλησί τε καὶ βαρβάρους, σοφοῖς τε καὶ ἀνοήτοις»⁽⁵⁾ καὶ ἐστράφη πρὸς τὰ ἔθνη μὲ τὸ ἐλπιδοφόρον μήνυμά του, καὶ ἰδιαιτέρως πρὸς τοὺς Ἑλληνας, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ κρατήσῃ ἐπὶ πολὺ αὐτὴν τὴν σχέσιν. Ὁ Χριστιανισμὸς ἤρχισε νὰ διαδίδεται μὲ καταπληκτικὴν ταχύτητα καὶ κάθε τόσον, νέαι ἀνθοῦσαι Ἐκκλησίαι διέβλυον ἀνὰ τὸν γνωστὸν τότε κόσμον τὸ σκότος τῆς εἰδωλολατρίας.

Διὰ τοὺς Ἑλληνας προσηλύτους, τοὺς συνειθισμένους νὰ ὁμιλοῦν καὶ νὰ ἀκούουν τὴν γλῶσσαν τῆς φιλοσοφικῆς διανοήσεως καὶ τῆς ἐντέχνου ρητορείας, δὲν ἦτο ἀρκετὴ ἡ φλογερὰ μὲν καὶ ἔνθεος, ἀλλ' ἀπλή καὶ ἀπείριτος γλῶσσα τοῦ χριστιανικοῦ κηρύγματος, διὰ νὰ πισθοῦν καὶ νὰ πιστεύσων. Αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ ἀπόστολος Παῦλος, ὅταν ὠδηγήθη εἰς τὸν Ἄρειον Πάγον, διὰ τὴν ὁμιλίαν πρὸς τοὺς δυσκόλους Ἀθηναίους, οἱ ὁποῖοι «εἰς οὐδὲν ἕτερον εὐκαίρουν, ἢ λέγειν τι καὶ ἀκούειν καινότερον»⁽⁶⁾ βλέπομεν, ὅτι ἠναγκάσθη, διὰ τὴν γίνῃ ἀκουστός, νὰ χρησιμοποίησιν μίαν ἐντελῶς διαφορετικὴν γλῶσσαν ἀπὸ τῆς συνήθη εἰς αὐτὸν καὶ νὰ μεταχειρισθῇ κάλλος καὶ τέχνην ὑφους καὶ γνομικὰ ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν ἐλληνικὴν φιλοσοφίαν, διὰ τὴν τοὺς πείσῃ. Ὁ σύγχρονος ἐλληνοφίλος Werner Jaeger εἰς μικρὸν εἰς ἕκτασιν, ἀλλὰ σπουδαιότατον εἰς περιεχόμενον, βιβλίον του, γράφει χαρακτηριστικῶς: «Αἱ Πράξεις τῶν Ἀποστόλων παρουσιάζουν τὸν ἀπόστολον Παῦλον ὡς πρῶτον γνώστην τῆς μεγάλης ἱστορικῆς προσταγῆς, διὰ τὴν σύνθεσιν τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ μὲ τὸ χριστιανικὸν πνεῦμα»⁽⁷⁾. Τὴν ἀνάγκην αὐτὴν ἠσθάνθησαν ἐντονώτερον οἱ μεταγενέστεροι τοῦ Παύλου χριστιανοὶ ἀπολογηταί, οἱ ὁποῖοι ἀπευθυνόμενοι πρὸς τοὺς Ἑλληνας μετεχειρίζοντο μίαν γλῶσσαν περισσότερον φιλοσοφικὴν καί, ἀπὸ ἀπόψεως μορφῆς καὶ περιεχομένου, περισσότερον ἐλληνικὴν⁽⁸⁾. Ὁ μάρτυς καὶ φιλόσοφος, καὶ ἐκ τῶν πρώτων ἀπολογητῶν τοῦ Χριστιανισμοῦ, Ἰου-

(2) Κορινθ. Α', α' 25.

(3) Die syrische didaschalia, übers. Und erklärt von H. Achelis und J. Flemming Leipzig 1904, κεφ. II, σ. 5, 20 γ. ε.

(4) Κατὰ Κέλσου, VII, 44

(5) Ρωμ. I' 14.

(6) Πράξεις, ιζ' 21.

(7) Humanism and Theology, 1943 σ. 62.

(8) Στ. Κυριακίδου, Ἑλληνικὴ παιδεία καὶ Χριστιανισμὸς, Ἐν Θεσσαλονίκῃ 1932, σελ. 16.

στίνος, ἀκόμη περισσότερο δὲ ὁ Ἄθηναιος ἀπολογητὴς Ἀθηναγόρας, μετεχειρίζοντο εἰς τὰς ἀπολογίας των ρητορικὰ σχήματα καὶ λογικὰ ἐπιχειρήματα καὶ συλλογισμοὺς καθαρῶς φιλοσοφικούς, συχνὰ δὲ ἀνέτρεχον εἰς κείμενα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων⁽⁹⁾.

4. Κάτι ἄλλο ὅμως, ἀκόμη σπουδαιότερον καὶ οὐσιωδέστερον, ἠνάγκασε τοὺς χριστιανούς νὰ προσέξουν περισσότερο τοὺς Ἑλληνας ποιητὰς καὶ φιλοσόφους. Μελετῶντες τὰ γραπτὰ των μνημεῖα παρετήρησαν, ὅτι πολλὰ ἐξ αὐτῶν περιεῖχον ἀληθείας, ὅχι ἀπλῶς μὴ βλαβεράς καὶ ἀντιθέτους πρὸς τὰ δόγματα καὶ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἀλλὰ θαυμαστῶς ἐνηρμονισμένας πρὸς τὰς τῆς χριστιανικῆς πίστεως καὶ ἠθικῆς. Ἰδίως εἰς τὸ θεμελιώδες, διὰ τὴν ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου, κεφάλαιον τῆς παιδείας, ὁ Σωκράτης, ὁ Πλάτων, ὁ Ἀριστοτέλης, ὁ Πλούταρχος καὶ οἱ Στωϊκοὶ εἰς τὰς ἠθικὰς διδασκαλίας καὶ παραινέσεις των πρὸς τοὺς νέους, ὁμίλουν ὡς χριστιανὸι παιδαγωγοὶ τῆς προχριστιανικῆς ἐποχῆς. Τὴν εὐχάριστον αὐτὴν ἀλήθειαν δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἀγνοήσουν ἢ νὰ παραθεωρήσουν οἱ λόγιοι καὶ πεπαιδευμένοι χριστιανοί, ἐφ' ὅσον ὁ Χριστιανισμὸς δὲν ἦλθε νὰ καταλύσῃ, ἀλλὰ νὰ «πληρώσῃ» ὅτι ὠραῖον, ἠθικὸν καὶ ὑψηλὸν ὑπῆρχε εἰς τὸν προχριστιανικὸν κόσμον. Διὰ τοῦτο, σὺν τῷ χρόνῳ, ὅχι ἀπλῶς δὲν διστάζον νὰ ἀναφέρουν τὰ συγγράμματά των καὶ νὰ ἀνατρέχουν εἰς αὐτά, ἀλλὰ ἀνακηρύσσον τὰς ἀληθείας αὐτὰς καὶ ὡς θείας πράγματι ἐμπνεύσεις τοῦ σπερματικοῦ λόγου. «Ἐκαστος γάρ τις ἀπὸ μέρους τοῦ σπερματικοῦ θείου λόγου τὸ συγγενὲς ὀρῶν, καλῶς ἐφθέγγατο»⁽¹⁰⁾, γράφει ὁ Ἰουστίνος εἰς τὴν Ἀπολογίαν του. Παραδέχεται δὲ ὅτι οἱ Ἕλληνες φιλόσοφοι πολλὰ χρηστὰ καὶ ἠθικὰ ἐφιλοσόφησαν καὶ δὲν διστάζει νὰ ἀνακηρύξῃ χριστιανούς «πάντας τοὺς μετὰ λόγου βιώσαντας... οἷον ἐν Ἑλλήσι Σωκράτης καὶ Ἡράκλειτος καὶ οἱ

ὅμοιοι αὐτοῖς»⁽¹¹⁾. Ὁ δὲ ἀπολογητὴς Ἀθηναγόρας ἀναγνωρίζει καὶ αὐτός, ὅτι οἱ Ἕλληνες ποιηταὶ καὶ φιλόσοφοι «κινήθητεν κατὰ συμπάθειαν τῆς παρὰ τοῦ Θεοῦ πνοῆς ὑπὸ τῆς αὐτοῦ ἕκαστος ψυχῆς»⁽¹²⁾, ἐξήτησαν μόνον των νὰ εἴδουν καὶ κατανοήσουν τὴν ἀλήθειαν. Ἐπειδὴ ὅμως ἐστεροῦντο τῆς θείας ἀποκαλύψεως δὲν κατώρθωσαν παρὰ μόνον νὰ τὴν περινοήσουν.

5. Ὁ σοφὸς Γάλλος ἑλληνιστὴς Maurice Croiset γράφει χαρακτηριστικῶς, ὅτι οἱ «ἀπολογηταὶ κυρίως συνετέλεσαν ὥστε νὰ σταθεροποιηθῇ, κατὰ τὸ πρῶτον ἡμῶν τοῦ 2ου αἰῶνος, μία πρώτη ἐπαφὴ καὶ προσέγγισις τῆς χριστιανικῆς φιλολογίας μετὰ τὸν Ἑλληνισμόν. Σχεδὸν ὅλοι ἔχουν σπουδάσει εἰς σχολεῖα ἑλληνικὰ καὶ, ὀλιγώτερον ἢ περισσότερον, ὅλοι των εἶναι μνημένοι εἰς τὴν ἑλληνικὴν φιλοσοφίαν καὶ ρητορικὴν. Κάτω δὲ ἀπὸ τὸν νέον τρόπον ἐκφράσεως τῆς σκέψεώς των διατηροῦν κάτι ἀπὸ τὴν πρώτην των παιδείαν»⁽¹³⁾. Εἰς ἄλλην δὲ σελίδα ὁ Croiset⁽¹⁴⁾ προσθετεῖ, ὅτι εἰς τὸν Ἰουστίνον πρῶτον ἐμφανίζεται ἡ ἐναρμόνισις τῶν χριστιανικῶν ἰδεῶν μετὰ τὴν ἑλληνικὴν φιλοσοφίαν καὶ παιδείαν, καὶ ὅτι αὐτὸς πρῶτος κατενόησεν, ὅτι διὰ τὴν ἀγωγὴν τῶν νέων «οὐχ' ἀλλότριά ἐστι τὰ Πλάτωνος διδάγματα τοῦ Χριστοῦ. ἀλλ' ὅτι οὐκ ἔστι πάντῃ ὅμοια»⁽¹⁵⁾.

Ἐνα ἄλλο μεγάλο βῆμα, αὐτῆς τῆς δημιουργικῆς συνθέσεως Ἑλληνισμοῦ καὶ Χριστιανισμοῦ, ἐπραγματοποίησε μία ἄλλη φωτεινὴ μορφή τοῦ 2ου αἰῶνος, ὁ Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς. Κατήγετο ἀπὸ τὰς Ἀθήνας, ἐφοίτησεν εἰς τὰ καλύτερα σχολεῖα τῆς ἐποχῆς του καὶ ἐγκατεστάθη τελικῶς εἰς Ἀλεξάνδρειαν, ὅπου καὶ ἐδίδαξεν ἐπὶ μακρόν. Ὄταν ὁ Κλήμης ἐφθασεν εἰς Ἀλεξάνδρειαν, ἐδίδασκεν εἰς τὴν περίφημον Κατηχητικὴν σχολὴν τῆς πόλεως αὐτῆς ὁ στωϊκὸς Πάνταινος, ὁ ὁποῖος εἰχεν ἀσπαρθῆ τὸν Χριστιανισμόν. Ἡ ἐπίδρασις τοῦ φιλοσόφου Πανταίνου ἐπὶ τοῦ

(11) Ἀπολογία I, 46.

(12) Πρεσβεΐα, κεφ. 7.

(13) Histoire de la litterature grecque. Paris 1899, τόμ. v σελ. 732.

(14) Ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 736.

(15) Ἀπολογία II, 13.

(9) Ἴδε Β. Ἐράστου, Οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὰ γράμματα. Ἀκτίνες 1954 σελ. 106 κ. ἐξ.

(10) Ἀπολογία II, 13.

μαθητοῦ του Κλήμεντος ὑπῆρξεν ἀποφασιστικὴ καὶ δημιουργικὴ. Ὅταν δὲ ὁ Κλήμης διεδέχθη τὸν διδάσκαλόν του εἰς τὴν διεύθυνσιν τῆς σχολῆς, ἠγωνίσθη πολὺ διὰ τὴν προσέγγισιν τοῦ Χριστιανισμοῦ μὲ ὄ,τι καλὸν καὶ ὠραῖον εἶχε νὰ δώσῃ ἡ ἑλληνικὴ ἀρχαίότης. Τὰ σπουδαιότερα συγγράμματά του, Προτρεπτικός, Παιδαγωγός, Στρωματεῖς κ. ἄ. ἀποτελοῦν τὰ γραπτὰ μνημεῖα αὐτῶν τῶν γονίμων ἀγώνων του. Ὁ Κλήμης πρῶτος συνέλαβε καὶ ἔπλασε μὲ τὸ φωτεινὸν του πνεῦμα τὴν ἰδεώδη μορφήν τοῦ ἀληθοῦς καὶ ὁλοκληρωμένου Χριστιανοῦ, τὸν «γνωστικόν», ὅπως τὸν ὠνόμασε, «τὸν μετὰ λόγον καὶ γνώσεως πιστεύοντα», μίαν μορφήν ἀνάλογον πρὸς τὸν ἰδεώδη ἄνθρωπον τῆς ἑλληνικῆς φιλοσοφίας, τὸν σοφόν, καὶ «καλὸν καὶ ἀγαθόν» τοῦ Σωκράτους. Διὰ τὸν Κλήμεντα ἡ γνώσις πρέπει νὰ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν παράδοσιν καὶ τὴν πίστιν. Δὲν δημιουργεῖ τίποτε μόνη τῆς, ἀλλὰ φωτίζει τὴν βαυθιέραν ἔννοιαν τῆς παραδόσεως καὶ τῆς πίστεως καὶ καθιστᾷ δύνατην διὰ τὸν ἄνθρωπον μίαν ἀνωτέραν τελειότητα νοητικὴν καὶ ἠθικὴν. Ἡ γνώσις «διὰ τῆς τῶν θείων ἐπιστήμης συμπληρουμένη κατὰ τε τὸν τρόπον καὶ τὸν βίον καὶ τὸν λόγον, σύμφωνος καὶ ὁμόλογος ἑαυτῇ τε καὶ τῷ θεῷ λόγῳ ἐστὶ. Διὰ ταύτης γὰρ τελειοῦται ἡ πίστις, ὡς τελείου τοῦ πιστοῦ ταύτη μόνως γιγνομένου»⁽¹⁶⁾. Εἰς τὸ ἔργον του Στρωματεῖς ἐλέγχει μὲ δορυμύτητα τοὺς ἀμαθῶς ψοφοδεεῖς, οἱ ὅποιοι φοβοῦνται μήπως ἡ ἀρχαία ἑλληνικὴ φιλοσοφία καὶ παιδεῖα ἀποπλανήσῃ τοὺς πιστοὺς ἀπὸ τῆς ὀρθῆς πίστεως. Ὑπεραμύνεται δὲ τῆς ὀρθῆς καὶ χρηστῆς παιδεῖας καὶ φιλοσοφίας τῶν Ἑλλήνων ἔναντι τῶν κατηγορῶν τῆς καὶ τὴν χαρακτηρίζει εἰς τὰ συγγράμματά του ὡς «ἐνάρετον πρᾶγμα», «συναίτιον καὶ συνεργὸν τῆς ἀληθοῦς καταλήψεως», «θείας ἔργον προνοίας», «θείαν δωρεάν Ἑλληνσι δεδομένην», «ἐπιβάθραν τῆς κατὰ Χριστὸν φιλοσοφίας καὶ παιδεῖας.

Αἱ προσπάθειαι τοῦ Κλήμεντος, ὅπως ἡ τὸ φυσικόν, δὲν ἔμειναν ἀκαρποί. Ὁ Χρι-

στιανισμὸς μετὰ τὸν Κλήμεντα, ἔλαβεν ὀριστικὴν θέσιν μέσα εἰς τὴν ἑλληνικὴν φιλολογίαν⁽¹⁷⁾. Αἱ κατηχ. Σχολαὶ τῆς Ἀλεξανδρείας γίνονται φτώχεια διδασκαλίας τῆς θεοπνεύστου καὶ τῆς ἑλληνικῆς σοφίας. Εἰς αὐτὰ συρρέουν πλῆθος μαθητῶν, διὰ νὰ ἀκούσουν τὴν διδασκαλίαν τῶν χριστιανῶν φιλοσόφων, οἱ ὅποιοι κατέστησαν τὸν Χριστιανισμὸν θεματοφύλακα καὶ κληρονόμον τῆς ἑλληνικῆς παιδεῖας⁽¹⁸⁾.

6. Ἡ δημιουργικὴ αὐτὴ συμπιλιώσις ἠῤῥξανεν εἰς βάθος καὶ εἰς πλάτος μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου, διὰ νὰ φθάσῃ εἰς τὴν πλήρη καὶ τελείαν ὀρίμανσιν κατὰ τὸν 4ον αἰῶνα, τὸν χρυσοῦν αἰῶνα τῶν τριῶν μεγάλων πατέρων τῆς Ἐκκλησίας μας. Μὲ τὸν ὄγκον τοῦ κύρους τῆς μοναδικῆς τῶν προσωπικότητος ἔβαλαν, τρόπον τινά, τὴν τελικὴν σφραγίδα ἐπὶ τῶν προσπαθειῶν τῶν προηγουμένων, «ἐφ' ὅσον Ἑλληνισμὸς καὶ Χριστιανισμὸς συνεδυάσθησαν ἀριστοτεχνικῶς ἐν τοῖς προσώποις τῶν τριῶν Ἱεραρχῶν» καὶ ἡ ἡμέρα τῆς ἐορτῆς τῶν εἶναι «ἐορτὴ συμβολίζουσα τὰ ἰδανικά τοῦ ἑλληνοχριστιανικοῦ πολιτισμοῦ», ὅπως γράφει καὶ ὁ κ. Π. Μπρατσιώτης⁽¹⁹⁾.

«Παραλαβόντες ἐκ τῶν χειρῶν τοῦ θνήσκοντος ἔθνικοῦ ἑλληνισμοῦ τὴν δάδα τῆς παιδεῖας, μετελαμπάδενσαν αὐτὴν εἰς τὸν ἀνδρούμενον ἤδη Χριστιανισμὸν, ὃν καὶ κατέστησαν φύλακα, ἀλλὰ καὶ καλλιεργητὴν καὶ συνεχιστὴν τῆς προγονικῆς σοφίας»⁽²⁰⁾. Κατὰ τὴν ἐπιγραμματικὴν δὲ ἔκφρασιν τοῦ σοφοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν Χρυσάνθου Φιλιππίδου «οἱ Ἑλληνες Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας ἐγκεντροῦζον τὸν ἑλληνικὸν πολιτισμὸν εἰς τὴν καλλιέλαιον τῆς χριστιανικῆς θρησκείας».

(Συνεχίζεται)

ΕΛΕΝΗ Ε. ΚΟΥΚΚΟΥ

(17) M. Croiset, ἔνθ' ἄνωτ. σελ. 753.

(18) Ἴδε καὶ Στ. Κυριακίδου, ἔνθ' ἄν. σ. 21.

(19) Ἡ διὰ μέσου τῶν αἰώνων ἐπιβίωσις τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν. Ἀθήνησι 1939, σελ. 30. Καί, Οἱ Τρεῖς Ἱεράρχαι ὡς διδάσκαλοι τῆς οἰκουμένης καὶ ἰδίᾳ τῶν Ἑλλήνων, «Ἀκτίνες» 1955, σελ. 4.

(20) Σ. Κυριακίδου, ἔνθ' ἄνωτ. σελ. 27.

(16) Στρωματεῖς, VII 55, 1-2.

Η ΠΡΟΝΟΙΑ ΤΩΝ ΣΤΡΑΤΕΥΟΜΕΝΩΝ

I

Την 17ην Νοεμβρίου 1940 ήρχιζεν εις τήν χώραν μας ένα έργον τὸ ὁποῖον πολὺ ὀλίγον ἐπροσέξαμεν... δεῖγμα καὶ αὐτὸ ὅτι δὲν ἐμάθαμεν νὰ προσέχωμεν τὰ ὅσα εἶναι ἄξια προσοχῆς. Πράγματι τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἢ τότε μόλις ἰδρυθεῖσα ὑπὸ τοῦ ἀεμνήστου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν Χρυσάνθου «Πρόνοια τῶν στρατευομένων» ἀνελάμβανε μίαν εὐγενῆ καὶ πρωτότυπον, τόσον κατὰ τὴν ἐμπνευσιν ὅσον καὶ κατὰ τὸν τρόπον διεξαγωγῆς, σταυροφορίαν. Χωρὶς προϋπολογισμόν, διαχειρίσιν, μισθοῦς, μὲ μόνα ὄπλα τὴν πίστιν, ἀπὸ τὴν ὁποῖαν ἐνεπνέοντο τὰ πρόσωπα ποὺ ἐπεστρατεύθησαν διὰ τὸ ἱερόν ἐργον τῆς καὶ τὴν ἀγάπην τῶν πρὸς τὴν ἀγωνιζομένην πατρίδα, ἐξεκινούσε διὰ νὰ δώσῃ τὴν συμπαράστασιν τῆς εἰς τὰς οἰκογενείας τῶν Ἑλλήνων στρατιωτῶν ποὺ ἐδόξασαν τὴν Ἑλλάδα εἰς τὴν Βόρειον Ἡπειρον.

Τὸ ζήτημα αὐτὸ δὲν εἶχε τὴν ψυχρὰν λογικὴν ὡς βᾶσιν. Ἦτο ἀνάλογον μὲ τὸ «ὄχι» ποὺ ἀντέταξε τότε ἡ μικρὰ Ἑλλάς εἰς τὸν πανίσχυρον Ἀξονα. Ἀλήθεια, πὼς εἶναι δυνατόν νὰ βοηθηθοῦν χιλιάδες οἰκογενειῶν, ὅταν δὲν διαθέτῃς χρήματα, πιστώσεις, ὅταν δὲν ὑπάρχῃ μία ὀργανωμένη ὑπηρεσία, μὲ διευθυντάς, τμηματάρχας, ὑπαλλήλους, αὐτοκίνητα καὶ τὰ παρόμοια; Αὐτὸ ἦτο τὸ ἐρώτημα τῆς ψυχρᾶς λογικῆς. Τὴν ἀπάντησιν τὴν ἔδωσε ἡ ἱστορία τῆς «Προνοίας τῶν στρατευομένων».

II

Ἡ «Ἑπηρεσία Προνοίας Στρατευομένων» ἰδρύθη μὲ τὸν ἐξῆς τριπλοῦν ἀντικειμενικὸν σκοπὸν: α) Τὴν συμπαράστασιν τῶν οἰκογενειῶν τῶν στρατευθέντων. β) Τὴν πνευματικὴν ἐπικοινωνίαν μὲ τοὺς στρατευθέντας καὶ γ) τὴν περίθαλψιν τῶν θυμάτων τῶν ἀεροπορικῶν ἐπιδρομῶν. Τὸ κέντρον ὁμῶς τοῦ βάρους τῆς ὅλης ἐργα-

σίας ἦτο ἡ συμπαράστασις, ἡ ὁποία θὰ ἐδίετο εἰς τὰς οἰκογενείας τῶν στρατευθέντων. Εἶχε δηλαδὴ σκοπὸν νὰ προσφέρῃ εἰς τὰς οἰκογενείας τῶν στρατευθέντων, ὄχι μόνον ὑλικὴν βοήθειαν, ἀλλὰ καὶ θερμὴν συμπαράστασιν, στοργήν. Ἐπιλοδοῦει νὰ ἀναπληρώσῃ τὸν στρατευθέντα προστάτην.

Ἡ ὅλη ἐργασία ἤρχισε μὲ τὴν διοργάνωσιν τοῦ Τμήματος «Ἐνίσχυσις τῆς οἰκογενείας τοῦ Ἀγωνιστοῦ» (Ε.Τ. Ο.Τ.Α.).

Τὸ σύστημα τῶν ἐπισκεπτριῶν, καίτοι τότε ἦτο ἄγνωστον εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὄχι βέβαια γενικῶς, ἀλλ' εἰς τὴν ἐφαρμογὴν του εἰς εὐρείαν κλίμακα, ἐκρίθη ὅτι ἦτο τὸ καταλληλότερον διὰ τὸ εἶδος τῆς ἐργασίας, ποὺ ἐσχδιάζετο. Ἐπειδὴ ὁμῶς εἰς τὴν Περιφέρειαν τῆς Διοικήσεως Πρωτεύουσῆς ὑπῆρχαν περὶ τὰς 60.000 στρατευθέντες, ἐκάστη δὲ «ἐπισκέπτρια» δὲν ἦτο δυνατόν νὰ παρακολουθῆσῃ περισσοτέρως οἰκογενείας ἀπὸ 20-25, ἔπρεπε νὰ εὐρεθοῦν περὶ τὰς 2.500 ἐπισκέπτριαι, αἱ ὁποῖαι ἐν τέλει καὶ ἐξευρέθησαν.

Πρὸς εὐχερεστέραν διεξαγωγὴν τοῦ ἔργου, ἡ ὅλη ἐργασία κατενεμήθη εἰς 173 Παραρτήματα, ὅσαι τότε καὶ αἱ ἐνορίαὶ τῆς Περιφερείας Διοικήσεως Πρωτεύουσῆς. Ἡ ὀργάνωσις τῶν εἶχεν δλοκληρωθῆ περὶ τὰ μέσα Φεβρουαρίου. Ἦδη ὁμῶς ἀπὸ τῶν μέσων Δεκεμβρίου εἶχε τόσον προχωρήσει, ὥστε νὰ εἶναι δυνατόν νὰ διοργανωθῇ τὸ δεύτερον Τμήμα τῆς Ἑπηρεσίας, ἢτοι τὸ τῆς ἐπικοινωνίας μὲ τοὺς ἰδίους τοὺς στρατευθέντας, τὸ ἀποκληθὲν «**Συντροφία τοῦ Ἀγωνιστοῦ**» (Σ. Τ. Α.). Πρὸς τοῦτο, ἐκτὸς τῆς Ἑπηρεσίας τοῦ Κεντρικοῦ Γραφείου, ὀργανώθησαν ἰσάριθμοι πρὸς τὰ στρατιωτικὰ νοσοκομεία ὁμάδες ἐκ κυριῶν, αἱ ὁποῖαι ἐπισκέπτοντο τοὺς τραυματίας διὰ νὰ τοὺς ἐξυπηρετήσουν εἰς ὅ,τι εἶχον ἀνάγκην, νὰ τοὺς κρατήσουν συντροφίαν, νὰ τοὺς μοιράσουν βι-

βλία, νὰ τοὺς ἐνισχύσουν ἠθικῶς. Ἄφ' ἑτέρου ἢ ὑπηρεσία τοῦ κεντρικοῦ γραφείου, διετῆρει τακτικὴν ἀλληλογραφίαν μὲ χιλιάδας στρατιωτῶν καὶ ὠργάνωσεν εἰς τὰς στρατιωτικὰς μονάδας πεντακοσίους περίπου πυρῆνας διὰ τὴν εὐρύτεραν κυκλοφορίαν τοῦ καλοῦ βιβλίου μεταξὺ τῶν στρατιωτῶν. Τέλος ὠργάνωσε δις τῆς ἑβδομάδος εἰδικὰς ραδιοφωνικὰς ἐκπομπὰς μὲ τὸν γενικὸν τίτλον «ὁ ἀγὼν μας ὑπὸ τὸ χριστιανικὸν φῶς», αἱ ὁποῖαι διεκδόθησαν μὲ τὴν εἴσοδον τοῦ κατακτητοῦ εἰς τὴν Πρωτεύουσαν.

III

Μὲ τὸν ἱερὸν συναγεμὸν τῆς πατρίδος ποὺ ἐδημιούργησεν ἡ γενικὴ ἐπιστράτευσις, παρουσιάσθησαν πλεῖστα σοβαρώτατα προβλήματα εἰς τὰς οἰκογενεῖας τῶν στρατευθέντων Ἑλλήνων. Χιλιάδες οἰκογενειῶν ἠπειλοῦντο μὲ ἔξωσιν. Εἰς ἄλλας ἔπρεπε νὰ ἐξασφαλισθῇ τὸ συσσίτιον, εἰς ἄλλας ἕνα σκέπασμα ἢ ἕνα ζεστὸ ρουχαλάκι γιὰ τὰ παιδιά. Ἄλλοῦ ὁ ἰατρὸς ἢ τὰ φάρμακα, ἢ εἰσαγωγή τοῦ ἀρρώστου εἰς τὸ Νοσοκομεῖον ἢ ἡ κατὰ κάποιον τρόπον συμπλήρωσις τοῦ οἰκογενειακοῦ εἰσοδήματος καὶ ἀκόμη ἢ ἐξασφάλισις τοῦ ἐφεδρικοῦ ἐπίδοματος, καθυστεροῦντος διὰ τυπικοῦς, συνήθους, λόγους, ἦσαν ζητήματα μεγίστης σημασίας διὰ τὰς οἰκογενεῖας τῶν μαχομένων.

Διὰ τὴν ἀντιμετώπισιν τῶν ζητημάτων αὐτῶν ἡ Ὑπηρεσία συνειργάσθη μὲ κάθε ἄλλην ὀργάνωσιν ποὺ εἶχεν ὡς σκοπὸν τῆς τῆς θεραπείαν ἑνὸς ἢ περισσοτέρων ἐκ τῶν ἀνωτέρω προβλημάτων. Συγχρόνως κατεβλήθη προσπάθεια νὰ κινήθῃ ἢ ἰδιωτικὴ πρωτοβουλία τῶν συνεργατῶν τῆς Ὑπηρεσίας, μὲ ὅλον τὸν ζῆλον ποὺ δίδει τὸ προσωπικὸν ἐνδιαφέρον διὰ μίαν ὑπόθεσιν. Καὶ ἦτο ὄντως τὸ ἐνδιαφέρον τῶν συνεργατῶν τόσον θερμὸν, ὥστε ὁ ὄγκος τῆς συσσωρευομένης εἰς τὰ κεντρικὰ Γραφεῖα καθ' ἑκάστην ἐργασίας, τὴν ὁποῖαν οἱ συνεργάται ἐκόμζον ἀπὸ τὰ Παραρτήματα, νὰ ὀδηγήσῃ ταχέως εἰς τὸν χωρισμὸν τοῦ Τμήματος τῆς Ε.Τ.Ο.Τ.Α. εἰς ὀκτὼ εἰδικὰ Γραφεῖα. Τὰ ἑξῆς:

1) Τὸ Γραφεῖον Διοικήσεως Παραρτημάτων, ποὺ εἶχε τὴν εὐθύνην διὰ τὴν πα-

ρακολούθησιν τῆς δράσεως τῶν Παραρτημάτων, τὴν ἐπικοινωνίαν μὲ αὐτὰ καὶ τὴν καθοδήγησιν τῶν ἐντεταλμένων συμβούλων καὶ τῶν ἐπισκεπτριῶν κυριῶν.

2) Τὸ Γραφεῖον τῆς Ὑγειονομικῆς Ὑπηρεσίας. Αὐτὸ εἶχεν ὡς σκοπὸν τοῦ τὴν ἰατροφαρμακευτικὴν περιθάλψιν τῶν οἰκογενειῶν τῶν στρατευθέντων διὰ τῶν 602 ἰατρῶν καὶ 60 φαρμακοποιῶν, οἱ ὁποῖοι προσεφέρθησαν νὰ συμβάλουν εἰς τὸ ἔργον, καθὼς ἐπίσης καὶ διὰ τῶν ἰδρυμάτων καὶ τῶν ὑγειονομικῶν ὑπηρεσιῶν τῶν Δημοῶν καὶ τοῦ Κράτους. Τὸ Γραφεῖον εἰργάζετο, φυσικὰ, διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν περιπτώσεων ἐκείνων, ποὺ δὲν κατώρθωναν νὰ τακτοποιήσουν τὰ Παραρτήματα.

3) Τὸ Γραφεῖον δικαστικῶν καὶ διοικητικῶν ὑποθέσεων, τὸ ὁποῖον μὲ τὴν συμβολὴν 50 δικηγόρων, τεθῆναι εἰς τὴν διάθεσιν τῆς Ὑπηρεσίας κατόπιν ἐκκλήσεως τοῦ ἀειμνήστου Ἀρχιεπισκόπου, κατὰ τὸ ἐξάμηνον διάστημα τῆς λειτουργίας του, ἀνέλαβε χιλίας ἑννεακοσίας εἴκοσι ἑπτὰ ὑποθέσεις καὶ παρέσχεν ἀναριθμήτους νομικὰς συμβουλὰς.

4) Τὸ Γραφεῖον θεραπείας ἐπειγουσῶν ἀναγκῶν. Σκοπὸς τοῦ Γραφείου αὐτοῦ ἦτο νὰ θεραπεύσῃ ἀνάγκας τῶν οἰκογενειῶν, ποὺ ἐχρειάζοντο κάπως σημαντικώτερας δαπάνας, αἱ ὁποῖαι, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ καταβληθοῦν ἀπὸ τὰς κυρίας ἐξ ἰδίων των ἢ νὰ θεραπευθοῦν ἀπὸ μίαν ἄλλην ὀργάνωσιν.

5) Γραφεῖον τοποθετήσεως ὄρφανῶν. Σκοπὸς αὐτοῦ τοῦ Γραφείου ἦτο νὰ εὐρίσκη ἀπὸ πάσης ἀπόψεως καταλλήλους οἰκογενεῖας διὰ τὴν τοποθέτησιν παιδιῶν ὀρφανῶν μητρὸς ἢ μὲ μητέρα ποὺ ἦτο ἄρρωστη χρονίως καὶ ποὺ ὁ πατέρας των ἦτο εἰς τὸ μέτωπον.

6) Γραφεῖον ἐκδόσεως ἀδειῶν γάμων. Τοῦτο ἀνελάμβανε τὴν διεκπεραίωσιν τῶν ἀναγκαίων διατυπώσεων διὰ τὴν νομιμοποίησιν παρανόμων συμβιώσεων, κατόπιν συνεννοήσεως πάντοτε μὲ τὴν ἐντεταλμένην κυρίαν καὶ τὴν «ἐπισκέπτριαν» τοῦ ἀρμόδιου Παραρτήματος.

7) Γραφεῖον παροχῆς ἐργασίας κατ' οἶκον. Τὸ ἐφεδρικὸν ἐπίδομα καὶ τὰ ἄλλα τυχόν εἰσοδήματα μερικῶν, ἰδίως πολυμε-

λῶν, οικογενειῶν ἦσαν ἀνεπαρκῆ διὰ τὴν συντήρησίν των. Ἐγκρίθη λοιπόν, ὅτι ἡ καλύτερα καὶ ἀξιοπρεπεστέρα ἐνίσχυσις των θὰ ἦτο ἡ διὰ τῆς παροχῆς ἐργασίας κατ' οἶκον ἀμειβομένης καλῶς. Διὰ τὴν βοήθησιν δὲ συγχρόνως καὶ ὁ μαχόμενος στρατός καὶ οὕτω ἡ ὠφέλεια νὰ εἶναι διπλή, ἀπεφασίσθη ὅπως ἡ παρεχομένη ἐργασία εἶναι κυρίως πλεκτική μαλλίνων εἰδῶν χάριν τοῦ Στρατοῦ.

8) Γραφεῖον παροχῆς ὑλικοῦ. Τὸ Γραφεῖον τοῦτο, κατ' ἀρχάς, ἦτο μία ἀποθήκη ὑλικοῦ τοῦ Γραφείου θεραπείας ἐπειγουσῶν ἀναγκῶν. Σιγά-σιγά ὁμως ἐξεκλήθη εἰς ἰδιαίτερον Γραφεῖον, τὸ ὁποῖον ἐπρομηθεύετο διάφορα εἶδη εἰς μεγάλας ποσότητας μὲ σημαντικὴν οἰκονομίαν.

IV

Ἡ Ὑπηρεσία Πρόνοιας Στρατευομένων, ἀπεροφνημένη ἀπὸ τὴν διοργανώσιν κυρίως τοῦ τμήματος Ε.Τ.Ο.Τ.Α., δὲν εἶχε κατορθώσει νὰ συγκροτήσῃ μέχρι τοῦ Φεβρουαρίου 1941 εἰδικὸν τμήμα διὰ τὴν παροχὴν προστασίας καὶ βοήθειας εἰς τὰ θύματα τῶν ἀεροπορικῶν βομβαρδισμῶν, καίτοι τοῦτο ἦτο ἀπ' ἀρχῆς εἰς τὸ πρόγραμμα τῆς. Ἀφορμὴν διὰ τὴν ἔναρξιν τῆς διοργανώσεως καὶ τοῦ τμήματος αὐτοῦ τῆς «*Περιθάλψεως θυμάτων ἀεροπορικῶν ἐπιδρομῶν*» ἔδωσαν τὰ θύματα τῶν βομβαρδισμῶν τῆς Πρεβέζης, τὰ καταφυγόντα εἰς τὴν πρωτεύουσάν, τὴν περιθάλψιν τῶν ὁποίων εἶχεν ἀναλάβει, ἐν τῷ μεταξῷ, ἡ «*Ἐπιτροπὴ Διαχειρίσεως Ἀμερικανικοῦ Ἐράνου Περιθάλψεως*», (Ε.Δ.Α. Ε.Π.), πού παραλλήλως συνειργάζετο μὲ τὸ «*Ἴδρυμα Περιθάλψεως Ἐγγυς Ἀνατολῆς*» (Near East Foundation), διὰ τοπικῶν ἐπιτροπῶν εἰς ὅλας τὰς βομβοπλήκτους περιφερείας. Ἡ συμβολὴ τῆς Ὑπηρεσίας εἰς τὸ ἔργον τῆς Ε.Δ.Α.Ε.Π., πού καθίστατο δυσχερέστατον εἰς τὰς μεγαλοπόλεις, ὑπῆρξε τόσοσιν πολύτιμος, ὥστε τὸ «*Τμήμα Περιθάλψεως Θυμάτων Ἀεροπορικῶν Ἐπιδρομῶν*» ἐκλήθη ἐπανειλημμένως καὶ προσέφερε διὰ τῶν συνεργατῶν του ὄχι μόνον σημαντικωτάτας ὑπηρεσίας εἰς τὸ ἔργον τῆς ἐξακριβώσεως τῶν ἀναγκῶν, ἀλλὰ καὶ εἰς πᾶσαν χορήγησιν περιθάλψεως. Ὅταν δὲ ἐγένετο ἡ μεγάλη ἐκρη-

ξις τοῦ Πειραιῶς, τὴν 6ην Ἀπριλίου, ὁ ἠρωϊσμός, πού ἐπεδείχθη ἀπὸ τὰ στελέχη τῆς Ε.Τ.Ο.Τ.Α. καὶ τὰς «ἐπισκεπτρίας», εἶναι ἀνώτερος πάσης περιγραφῆς. Νυχθημερὸν καὶ ὑπὸ συνθήκας τραγικῆς, ἐν μέσῳ συνεχῶν ἀεροπορικῶν συναγερωμῶν αἱ «ἐπισκέπτριαι» εἰργάσθησαν μὲ αὐταπάρησιν, ἐν μέσῳ ἐξάλλων ἀπὸ τὸν τρόμον καὶ τὴν ἀτόγνωσιν ἀνθρώπων, ἡμιγύμων, πεινασμένων, χωρὶς χρήματα καὶ μὲ τὸν φόβον διὰ μίαν νέαν καταστροφὴν, ἀποτελοῦσαι ζωντανὸν παράδειγμα αὐτοθυσίας καὶ ἀγάτης.

V

Ἄλλὰ πῶς κατέστη δυνατὴ ἡ διεξαγωγὴ ἐνὸς τόσοσιν μεγάλου ἔργου περιθάλψεως, δεδομένου ὅτι ἡ Ὑπηρεσία Πρόνοιας Στρατευομένων ἤρχισε τὸ ἔργον τῆς χωρὶς νὰ ἔχη εἰς τὴν διάθεσιν τῆς οὐδὲ ὀβολόν; Εὐλόγον εἶναι τὸ ἐρώτημα, ἐὰν μάλιστα ἦτο δυνατόν νὰ σημειωθοῦν καὶ μερικοὶ ἀριθμοί, ἐνδεικτικοὶ τῆς κινήσεως τοῦ ἔργου, τοῦ ὁποίου ὁ προϋπολογισμὸς ἐνὸς καὶ μόνον μηνός (τοῦ Ἀπριλίου 1941) ἀνήρχετο εἰς τὸ ποσὸν τῶν 15.140.000 δραχμῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

Βεβαίως τὸ προσωπικὸν βαλάντιον τῶν συνεργατῶν τῆς προσέφερε κατὰ μῆνα ἀρκετὰς χιλιάδας δραχμῶν, πού μὲ οἰκονομίαν καὶ νοικοκυρωσίνην μετεχειρίζοντο τὰ Παραρτήματα διὰ τὰς ἀφεύκτους καὶ ἐπειγούσας ἀνάγκας των. Ἀκόμη πρέπει νὰ σημειωθῇ ὅτι ἡ Ἀποστολικὴ Διακονία μὲ προσφορὰν 200.000 δραχ. ἐκάλυψε τὰ πρῶτα ἔξοδα τῆς Ὑπηρεσίας. Ἄλλ' ἐφ' ὅσον ἡ ἐργασία ἐπροχώρει, τὰ ἀπαραίτητα ἔξοδα ἐγένοντο περισσότερα. Εὐτυχῶς, μόλις ἓνα μῆνα ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἐργασίας, ἐνῶ τὸ Ταμεῖον Ἀνταλλαξίμων ἐνήφιζε ὑπὲρ τῆς Ὑπηρεσίας δραχ. 600.000, ὁ ὑπουργὸς τῆς Πρόνοιας ἔθετεν εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ Ἀρχιεπισκόπου 1.500.000 δραχ. Ἐν τῷ μεταξῷ ἡ Ε.Δ.Α.Ε.Π. ἔθεσεν εἰς τὴν διάθεσιν τῆς Ὑ. Π. Σ. ἐν ἀρχῇ μὲν 5.000.000 δραχ. ἀργότερον 10.000.000 καὶ τέλος 11.000.000 καὶ τὸ ὑπουργεῖον Πρόνοιας ἀκόμη 2.500.000 δραχ. Ἄλλ' ἐκτός τῶν ἐνισχύσεων αὐτῶν πρέπει νὰ ἀναφερθοῦν καὶ αἱ συνεχῶς—καθ' ὃ μέτρον τὸ ἔργον ἐγένετο γνωστόν—πολλαπλασιαζόμε-

να ιδιωτικά εισφοραί, αἱ ὅποια, διὰ μιᾶς μόνης ἐφημερίδος, ἔφθανον πολλάκις τὰς 15.000 δραχμὰς ἡμερησίως. Ἐπὶ πλέον ἡ Υ. Π. Σ. ἐστηρίζετο ἐξ ὀλοκλήρου εἰς τὴν ἐθελοντικὴν ἐργασίαν τῶν συνεργατῶν τῆς δι' αὐτὸν τὸν λόγον δέ, εἶναι χαρακτηριστικὸν ὅτι ἐναντι συνολικῶν ἐξόδων δεκάδων ἑκατομμυρίων, οἱ καταβληθέντες ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἐργασίας μισθοὶ ἀνῆρχοντο συνολικῶς μόνον εἰς 60.000 περίπου δραχμὰς.

Ἄλλὰ θὰ ἐγεννήθη ἓνα ἄλλο ἐρώτημα εἰς τὸν ἀναγνώστην. Ποῦ ἐστεγάζοντο αἱ τόσαι ὑπηρεσίαι τῆς τεραστίας αὐτῆς ἐργασίας; Λεπτομερῆς ἀπάντησις θὰ ὀμίλει περὶ μιᾶς ὀλοκλήρου ἀλύσεως εὐγενῶν προσφορῶν τῶν ἰδίων τῶν οἰκίων τῶν πολλῶν συνεργατῶν, ἡ ὅποια ἀτυχῶς δὲν εἶναι δυνατή. Θὰ πρέπει ὅμως νὰ σημειωθῇ ὅτι ἐνῶ ἡ Υ. Π. Σ. τὴν ἡμέραν τῆς ἰδρύσεώς της ἐφιλοξενεῖτο εἰς ἓνα μικρὸν δωμάτιον τῆς ὁδοῦ Ἁγίας Φιλοθέης 19 (καὶ ἐν συνεχείᾳ εἰς κενὰς τάξεις σχολείων, γραφεῖα Δήμων καὶ ἱερῶν ναῶν), ἐντὸς 6 μηνῶν ἐχρησιμοποίησε διὰ τὴν στέγασίν της 6 κεντρικά κτίρια εἰς Ἀθήνας καὶ Πειραιᾶ καὶ 150 περίπου συνοικιακὰ γραφεῖα, διὰ τὴν στέγασιν τῶν 173 συνοικιακῶν Παραρτημάτων της.

Ἡ στατιστικὴ οὐδέποτε, βεβαίως, εἶναι εἰς θέσιν νὰ δώσῃ ἀκριβῆ εἰκόνα ἐνὸς πνευματικοῦ ἔργου. Καὶ δὲν ἀποτολμοῦν τὸ ἐγχείρημα αὐτὸ οἱ μέχρι τοῦδε ἀναφερθέντες ἀριθμοί. Ἐν τούτοις δύναται ὁ ἀναγνώστης νὰ ἀποκομίσῃ ἀμυδρὰν τινὰ ἰδέαν, ἂν λάβῃ ὑπ' ὄψιν του, πέραν ὅσων ἐσημειώθησαν, ὅτι εἰς τὸ ἔργον αὐτὸ μόνον αἱ μετασχοῦσαι συνεργάτιδες «ἐπισκεπτριαί», κυρίαὶ καὶ δεσποινίδες, ἦσαν δύο χιλιάδες πεντακόσαι. Αἱ ἐξυπηρετηθεῖσαι οἰκογένειαι στρατευθέντων ἐπέδρων 61.235. Αἱ οἰκογένειαι τῶν ὁποίων ἀνελήφθη ἡ διατροφή, μερίμνη τῶν Παραρτημάτων, ἐκτὸς συσσιτίων, 10.178. Ἐξ ἄλλου, εἰς 15.753 οἰκογενείας ἐχορηγήθη ρουχισμὸς καὶ εἰς 9.983 κλινοσκεπάσματα. Τέλος ἐκ τῶν 18.056 οἰκογενειῶν, τῶν ὁποίων μέλη ἐζήτουν ἐργασίαν, εἰς 14.245 παρεσχέθη τοιαύτη μέσῳ τῶν Παραρτημάτων.

Μὲ τὴν ἀνατολὴν τῆς 28ης Ἀπριλίου 1941 καὶ ἐνῶ ἡ χιτλερικὴ σημαία ἀνυψοῦτο ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως ἡ ἀποστολὴ τῆς Ὑπηρεσίας ὡς Πρόνοιας *στρατευθέντων* ἐτελείωνε. Νέα ὅμως προβλήματα παρουσιαζόντο καὶ νέα ἀποστολὴ διηνοίγετο ἐμπρὸς τῆς. Ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν λοιπὸν «Ὑπηρεσία Πρόνοιας» ἐκτὸς τῶν ἤδη λειτουργούντων Γραφείων, ἴδρυσε τότε τὸ «*Γραφεῖον ἐξυπηρετήσεως ἀναπήρων, τραυματιῶν καὶ θυμάτων πολέμου*», διὰ νὰ διευκολύνῃ τὰ πρόσωπα αὐτὰ εἰς τὴν τακτοποίησιν τῶν πάσης φύσεως υποθέσεών των, ὅπως ἡ διεκπεραιώσις συντάξεων, ἡ μεσολάβησις παρὰ ταῖς Ἀρχαῖς διὰ τὴν παροχὴν βοηθημάτων κ. ἄ. Εἰς τὸ Γραφεῖον αὐτὸ, κατὰ τὸν ἓνα καὶ μόνον μῆνα τῆς λειτουργίας του, ἀπηθύνθησαν 399 ἄτομα καὶ ἐπραγματοποιήθησαν ἐνέργειαι ἐπὶ 230 περιπτώσεων.

Τὸ τεράστιον ὅμως πρόβλημα τῶν ἡμερῶν ἐκείνων ἦτο τὸ τῶν ἐπιστρεφόντων ἐκ τοῦ μετώπου ἀγωνιστῶν, οἱ ὅποιοι ἔπρεπε νὰ ἀποσταλοῦν εἰς τὰς ἐστίας των. Οἱ στρατιωτὰί μας διαφυγόντες τὴν αἰχμαλωσίαν, μὲ τὸν φόβον τοῦ στρατοπέδου συγκεντρώσεως ζωγραφισμένον εἰς τὰ μάτια των, μὲ τὴν ἀπειλὴν νὰ συλληφθοῦν ὑπὸ τῶν καχυπόπτων κατακτητῶν, ἐὰν θὰ ἐξηκολούθουν νὰ φέρουν τὴν στρατιωτικὴν περιβολὴν των, πικραμένοι, νησιτικοί, μέσα εἰς τὴν ἀτμόσφαιραν γενικῆς ἐξαρθρώσεως, ἐγύριζαν ἀλλόφρονες τοὺς δρόμους τῆς πρωτευούσης. Ἡ ὑπηρεσία ἐθεώρησε τότε καθήκον της νὰ βοηθήσῃ διὰ νὰ λυθῇ τὸ μέγα αὐτὸ πρόβλημα.

Πρὸς τοῦτο ἤρχισε συστηματικὴν συλλογὴν μεταχειρισμένων πολιτικῶν ἐνδυμασιῶν καὶ ἐσωροούχων, διὰ τῆς ἐπιστρατεύσεως καὶ πάλιν «ἐπισκεπτριῶν». Ὁργάνωσε ὑπηρεσίαν βαφῆς τῶν στρατιωτικῶν ἐνδυμασιῶν καὶ τέλος προσέβη εἰς τὴν ἐσπευσμένην ραφὴν καινουργῶν ἐνδυμασιῶν. Οὕτω, χάρις εἰς τὴν ἀκάματον ἐργατικότητα καὶ τὴν ἡράκλειον ἀντοχὴν τῶν συνεργατῶν καὶ συνεργατῶν, συνελέγησαν καὶ διενεμήθησαν κατὰ χιλιάδας μεταχειρισμέναι ἐνδυμασίαι καὶ ἐσώροονχα. Ἐξευρέθησαν δὲ ὑφάσματα ἐκ τῶν ὁποίων ἐρράφησαν καὶ διενεμήθησαν 7.383 ἐ-

τομοὶ ἐνδυμασίαι καὶ ἰσάριθμα ἐσώρουχα, τῇ εὐγενεῖ συνδρομῇ τοῦ ἐργαστηρίου τῆς Near East Foundation.

VII

Μετὰ τὴν ἀνάρρησιν εἰς τὸν ἀρχιεπισκοπικὸν θρόνον τοῦ ἀειμνήστου Ἀρχιεπισκόπου Δαμασκηνοῦ, τὸ διακοπὲν ἐπὶ τινὰς μῆνας, ἐκ τῆς ἐπελθούσης αὐτῆς μεταβολῆς, ἔργον τῆς Ὑπηρεσίας κατ' ὠρθότῃ νὰ ἀνασυσταθῇ, χάρις εἰς τὸν ζῆλον καὶ τὴν ἐπιμονὴν ὀλίγων ἐκ τῶν παλαιῶν συνεργατῶν, ὑπὸ τὴν ὀνομασίαν «*Ἐθνικὸς Ὀργανισμὸς Χριστιανικῆς Ἀλληλεγγύης*» (E.O.X.A.), ὁ ὁποῖος κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ξενικῆς κατοχῆς ἐπεξετάθη καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα, ὑποκατασταθεὶς μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν διὰ τῶν Κέντρων Κοινωνικῆς Προνοίας τοῦ οἰκείου Ὑπουργείου. Πολλὰ ἔξ ἄλλου ἀπὸ τὰς παλαιὰς συνεργατίδας καὶ τοὺς συνεργάτας τῆς Ὑπηρεσίας προσέφεραν τὰς δυνάμεις τῶν εἰς τὴν «Πρόνοιαν τῶν Συνεργαζομένων Χριστιανικῶν Σωματείων», ἡ ὁποία εἶναι ἀφιερωμένη εἰς τὴν διακονίαν τῶν μαθητῶν τῶν Κατηχητικῶν Σχολείων. Τέλος κατὰ τὸ διάστημα τοῦ συμμοριτοπολέμου ἐκλήθησαν, κατὰ τὸ παλαιὸν πρότυπον, νὰ προσφέρουν τὰς ὑπηρεσίας τῶν εἰς τὰς οικογενεῖας τῶν στρατευθέντων, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ μέλη τῆς Προνοίας τῶν Συνεργαζομένων Χριστιανικῶν Σωματείων, καὶ αἱ περὶ τὸ «Ἑλληνικὸν Φῶς» κυρίαί, καὶ οὕτω ἰδρῦθη ἡ Πρόνοια τοῦ «Ἑλληνικοῦ Φωτός» ἡ ὁποία μετὰ τὴν καταπαυσιν τοῦ συμμοριτοπολέμου ἐργάζεται ὑπὲρ τῶν ἀπόρων οἰκογενειῶν τῶν «Φάρων» τοῦ «Ἑλληνικοῦ Φωτός», ἐξυπηρετοῦσα τὸ ἔργον τῆς «Ἀλληλεγγύης τῆς Ἑλληνικῆς Οἰκογενείας».

VIII

Τοιοῦτοτρόπως, ἐκινήσαντες ἀπὸ τὴν 17ην Νοεμβρίου 1940 ἐφθάσαμεν εἰς τὸ 1955, διασκελίσαντες, ἐν συντομωτάτῃ σκιαγραφίᾳ, μίαν δλόκληρον δεκαπενταετίαν. Ἀλλὰ δὲν ἐσημειώθη ἀκόμη ποῖον ἡ-

τὸ τὸ χαρακτηριστικὸν γνώρισμα τοῦ προνοιακοῦ ἐκείνου ἔργου καὶ τῶν ἐργασιῶν, αἱ ὁποῖαι ἠκολούθησαν καὶ ἀκολοθοῦν τὰ ἔξῃ του. Καὶ τὸ γνώρισμα τοῦτο, τὸ χαρακτηριστικὸν καὶ τὸ νέον διὰ τὴν κοινωνικὴν Πρόνοιαν εἰς τὴν χώραν μας, ἦτο πρῶτον μὲν ἡ συμφώνως πρὸς τὴν χριστιανικὴν πίστιν καὶ τὰς προσφάτους κατευθύνσεις τῆς ἐπιστήμης, στροφῆ τῆς Προνοίας πρὸς τὸν σύνολον ἄνθρωπον. Δηλαδή: ἡ περίθλιψις ταυτοχρόνως καὶ τοῦ σώματος καὶ τῆς ψυχῆς, ὥστε νὰ δυνάμεθα νὰ ὀνομάσωμεν τὴν Πρόνοιαν αὐτὴν μὲ τὸν ἐν τῇ ἐπιστήμῃ ἐπικρατήσαντα ὄρον *ψυχοσωματικῆ Πρόνοια* ἢ *Πρόνοια τῆς προσωπικότητος*. Καὶ δευτέρως, ὡς συνέπεια τοῦ πρώτου ἦτο ἀφ' ἐνὸς ἡ καθιέρωσις καὶ ἡ εὐρεῖα ἐφαρμογῆ τοῦ συστήματος τῶν ἐθελοντῶν «ἐπισκεπτριῶν» καὶ ἀφ' ἑτέρου ἡ διὰ τῶν δημιουργουμένων μεταξὺ βοηθοῦντος καὶ βοηθουμένου ψυχικῶν καὶ πνευματικῶν δεσμῶν ἀδελφικὴ συμπαράστασις πρὸς τὸν βοηθούμενον.

Σήμερον ὁμως καὶ τὰ δύο αὐτὰ σημεῖα, εὐτυχῶς, δὲν εἶναι τι τὸ νέον. Πολλὰ ὀργανώσεις καὶ πλείστοι ὄσοι ἐκ τῶν ὑπευθύνων διὰ τὴν κοινωνικὴν Πρόνοιαν θεωροῦν αὐτονόητα, ἂν μὴ καὶ τὰ δύο, τοῦλάχιστον τὸ πρῶτον. Ἐὰν ὑπάρχῃ δυσκολία διὰ τὸ δεύτερον αὕτη εἶναι, κυρίως, ἡ τῆς ἐκπαίδευσως τοῦ ἀναγκαίου ἀριθμοῦ τῶν ἐθελοντῶν «ἐπισκεπτριῶν» κυριῶν. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ ὑπάρχει, δόξα τῷ Θεῷ, πολλὴ πρόοδος. Ἄλλως τε ἡ μεγάλη δυσκολία ἦτο νὰ ἀνοιχθῇ ὁ δρόμος.

Τώρα, ἐφ' ὅσον πλέον ὁ δρόμος εἶναι ἀνοικτός, θὰ κατορθωθῇ νὰ τὸν βαδίσωμεν. Ἀδελφοί μας, οἱ ὁποῖοι νὰ ἔχουν ἀνάγκας ὑπάρχουν ἀτυχῶς, πολλοί. Μᾶς περιμένουν νὰ τοὺς πλησιάσωμεν, ἐπιχέοντες ἐπὶ τὰς πληγὰς τῶν καὶ τὸ ἔλαιον τῆς ὑλικῆς βοήθειας, καὶ τὸν ἔλεον τῆς Ἀγάπης, καὶ τὸν δροσισμὸν τοῦ Πνεύματος.

ΙΩΣΗΦ Ο ΜΝΗΣΤΡ

Δέν είναι άπλώς ό θετός πατέρας του Ίησοῦ. Είναι και ό πρώτος που έπίστεψε σ' Αὐτόν. Που έπίστεψε, με όλη την άδολη ειλικρίνεια τής αγαθής καρδιάς του, στο μέγα θαῦμα τής θείας καταγωγής Του, τής ενανθρωπήσεως Του και τής θεότητός Του.

Όταν ή σεμνή και άγνή μνηστή του, έλαβε τό υπέρτατο προνόμιο να ένσαρκώση μέσα της τόν Κύριο, ό Ίωσήφ, που ήταν βέβαια δύσκολο να καταλάβη άμέσως με τό άπλό και ταπεινό μυαλό του τό θαῦμα, αναστατώθηκε, για μιá στιγμή κλονίστηκε. Γεμάτος ώστόσο πάντα από καλωσύνη και επιείκεια, άντί να κοινολογήση τό πρᾶγμα και να εκθέση τή Μαρία (να τήν «παραδειγματίση»), σκέφτηκε μονάχα να τήν απομακρύνη κρυφά από κοντά του (να τήν «άπολύση») και να τήν αφήση στο έλεος του Θεού.

Άλλά και αυτό άκόμη, για μιá στιγμή μονάχα. Γιατί ή ψυχή του, όσο αναστατωμένη και αν ήταν, βρήκε γρήγορα τήν ισορροπία της, καθώς στα πιό άγνά και καθαρά της βάθη ή θεία στοργή του Δημιουργού, με τή λάμψη και τή δύναμή της πήρε τά φτερά, τήν όμορφιά και τή μορφή ένός Άγγέλου.

«Ήσύχασε, Ίωσήφ—του έίπε, με τό στόμα του Άγγέλου. Ή Μαρία είναι καθαρή και άμόλυντη, όπως τήν ήξερες και όπως τή θέλησες. Και έτσι θα μείνη πάντα, ή αιώνια Παρθένα, ή εύλογημένη και τιμημένη από τό Θεό. Γι' αυτό άκριβώς και Έκείνος τή διάλεξε, για να ένσαρκώση με τό Άγίο Του Πνεῦμα τόν μονογενή Του Υίο, που θα σώση τό ανθρώπινο γένος από τις άμαρτίες του».

Νόημα βαθύ και μεγάλο, ασύγκριτα άνώτερο από τις δυνατότητες του ανθρώπινου μυαλού. Και όμως ό Ίωσήφ, ό άπλοϊκός μαραγκός τής Ναζαρέτ, τό έννοιωσε και τό πίστεψε, πρώτος αυτός πάνω στη γή, πρώτος απ' όλους τους ανθρώπους.

Τό πίστεψε πριν να φανή στην Άνατολή τό θείο άστέρι, που θα φώτιζε και θα οδηγούσε τους τρεις μάγους. Τό πίστεψε πριν να τό αναγγείλη στους βοσκούς και στους ανθρώπους όλους από τόν ουρανό τής Βηθλεέμ ή στρατιά των Άγγέλων.

Ό Ίωσήφ δέν έχρειάστηκε ούτε τή σοφία των μάγων, ούτε τό οδηγητικό άστέρι. Σοφία γι' αυτόν ήταν ή φωνή του Θεού και άστέρι τό άγγελικό της μήνυμα. Και οι ουράνιοι ύμνοι, που όδήγησαν τους ανθρώπους στο θείο Βρέφος, είχαν πολύ πρωτίτερα άκουσθή, σε όλη τους τήν άρμονία και τό νόημα, μέσα στην άπλή καρδιά του ταπεινού τέκτονος.

Ήταν ό πρώτος Χριστιανός πριν ακόμα γεννηθί ό Χριστός. Ό πρώτος όπαδός τής Χριστιανικής Θρησκείας, πριν ακόμα τήν κηρύξη και τήν διδάξη ό ίδιος ό Ίδρυτής της. Διότι έννοιωσε άληθινά τό βασικό της νόημα: τή θεία ύπόσταση του Ίησοῦ. Και πίστεψε βαθιά στο ουσιαστικό της περιεχόμενο: στον σωτήριο σκοπό τής ενανθρωπήσεως Του.

Και δέν έννοιωσε άπλώς τή βαθειά και ουσιαστική αυτή πίστη ό Ίωσήφ: τήν έξησε κιόλας, τήν έκαμε έμπνευστή και οδηγό τής ζωής του, τήν είδε πολλές φορές στα όνειρά του με τή μορφή του Άγγέλου. Και τήν πιστοποίησε με τήν άφοσίωση του και με τήν αυτοθυσία του, με τήν άπόλυτη έξαφάνιση του έγώ του και με τήν πλήρη ψυχική του ύποταγή και αφιέρωση στην ιερήν άποστολή του θετού παιδιού του.

Σκοπός τής ζωής του γίνεται ή πραγματοποίηση του θείου θελήματος. Προστατεύει τήν Παρθένα και τόν θείο καρπό τής κοιλίας της. Τήν μεταφέρει με προσοχή στη Βηθλεέμ και τής παραστέκεται με στοργή κατά τή μεγάλη στιγμή τής Γεννήσεως. Σώζει και τους δύο—τήν εύλογημένη Μητέρα και τό θείο Βρέφος—από τή μανία του Ήρώδη, καταφεύγοντας μαζί τους στην Αίγυπτο. Ξαναγυρίζει κατόπιν στη Ναζα-

ρέτ—πάντα μὲ τὴν ἐντολὴ πού τὸ θεῖο μήνυμα ἔφερενε κάθε φορὰ στὴν ψυχὴ του—καὶ ἀφιερώνεται στὰ βαρεῖα καὶ δύσκολα καθήκοντά του πρὸς τὴν θεανθρώπινη ὑπόστασι τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ.

Τοῦ μαθαίνει τὴν τέχνη τοῦ ξυλουργοῦ καὶ τὸν κάνει βοηθὸ καὶ συνεργάτη του. Πόσες φορὲς ὁ Ἰωσήφ καὶ ὁ Ἰησοῦς, κουβεντιάζοντας στοὺς ἐργαστήρι ἢ περπατώντας ἀνάμεσα στὴν καταπράσινη καὶ γαλήνια φύση τῆς Γαλιλαίας, θὰ μίλησαν γιὰ τοὺς προφήτες καὶ θὰ σιγοτραγουδῆσαν τοὺς ψαλμοὺς τοῦ Δαβὶδ, τοῦ μακρινοῦ τους προγόνου.

Ὁ Ἰωσήφ παίρνει τακτικὰ τὸν μικρὸ καὶ στὴ μικρὴ συναγωγὴ τῆς Ναζαρέτ. Καὶ κάθε χρόνο, μαζὶ μὲ τὴ Μαρία, τὸν ὀδηγεῖ στὰ Ἱεροσόλυμα γιὰ τὸ ἐτήσιο προσκύνημα στὸν Ναό, πού ἦταν γιὰ ὅλους καὶ ἔνα πνευματικὸ καὶ ψυχικὸ ἀναβάπτισμα.

Ἐκεῖ, στὸν ἐπιβλητικὸ Ναό, ἀνάμεσα στοὺς σοφοὺς ἱερεῖς καὶ διδασκάλους, ὁ Ἰησοῦς—δώδεκα πιά χρόνων—δείχνει γιὰ πρώτη φορὰ τὴν πλήρη καὶ σαφῆ συναίσθηση τῆς θείας ἀποστολῆς Του καὶ τὴν ἄμεση σχέση μὲ τὸν ἀληθινὸ, τὸν οὐράνιο Πατέρα του. Ὁ Ἰωσήφ καὶ ἡ Μητέρα του, πού εἶχαν χάσει γιὰ τρεῖς ἡμέρες τὸν Ἰησοῦ καὶ τὸν ἀναζητοῦσαν μὲ ἀγωνία, δὲν μποροῦν βέβαια ν' ἀντιληφθοῦν ἀμέσως τὴν πραγματικὴ σημασία τῆς ὑψηλῆς αὐτῆς ἐπικοινωνίας. Ἀλλὰ ἐνῶ ἡ καρδιά τῆς Μητέρας ξεσπᾷ σὲ παράπονο, ὁ Ἰωσήφ δὲν λέει τίποτε. Διαισθάνεται καὶ σιωπᾷ. Καὶ ὅταν ὁ Ἰησοῦς ἀποκρίθηκε στὴ Μητέρα του: «τί ὅτι ἐζητεῖτέ με; οὐκ ἴδαιτε ὅτι ἐν τοῖς τοῦ Πατρὸς μου δεῖ εἶναι με;» ὁ Ἰωσήφ θὰ ἔνοιωσε ἀσφαλῶς ποῖον Πατέρα ἐννοοῦσε καὶ θὰ ἔνοιωσε ἀκόμα ποῖα εἶναι «τὰ τοῦ Πατρὸς Του», ποῖα εἶναι δηλαδὴ ἐκεῖνα, πού ὑπονοοῦσε ὁ Ἰησοῦς, ὅτι ἀποτελοῦν τὴ θέληση τοῦ Πατρὸς καὶ τὴν ἀποστολὴ τοῦ Υἱοῦ.

Καὶ τότε ὁ Ἰωσήφ ἔδωσε τὸ μεγαλύτερο καὶ ὑψηλότερο δεῖγμα τῆς πίστεως καὶ τῆς ἀφοσιώσεώς του. Ἀποτραβήχθηκε στὴ σκιά. Παραμέρισε μὲ σεμνότητα καὶ ταπεινοφροσύνη ἀπὸ τὸν δρόμο τοῦ θεοῦ Παιδιοῦ του, πού ἤξερε καὶ ἔνοιωθε πὼς ἦταν Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, γιὰ νὰ τὸν ἀφήσῃ ἐ-

λεύθερο καὶ ἀνεμπόδιστο νὰ ἐκπληρώσῃ τὴ θείαν ἀποστολὴ του, ὅπως τοῦ τὴν εἶχεν ἐξαγγεῖλει ἐξ ἀρχῆς ὁ Ἄγγελος καὶ ὅπως τὴν εἶχε ἀκούσει πολλές φορὲς νὰ τὴν ξαναλέῃ μέσα τοῦ ἡ ψυχῆ του.

Καὶ ἐξαφανίζεται, σβήνει ὀλότελα ἀπὸ τὴν μετέπειτα ζωὴ τοῦ Θεανθρώπου. Δὲν παρουσιάζεται πουθενά. Κανεὶς πιά δὲν τὸν ἀναφέρει. Οὔτε καὶ οἱ Εὐαγγελισταὶ πού σιωποῦν ἔπειτα γι' αὐτὸν ἀπόλυτα. Ἐστάθηκε τόσο μακριὰ καὶ μὲ τόσο ταπεινὴ ἀφάνεια μπροστὰ στὴ ζωὴ τοῦ Χριστοῦ, ὥστε οἱ περισσότεροι νὰ πιστεύουν ὅτι εἶχε πεθάνει ἐν τῷ μεταξύ.

Ἀλλὰ ἡ παράδοση—πού εἶναι, σ' αὐτὸν προπάντων τὸν ἱερὸ τομέα, σὰν ἀληθινὴ ἱστορία, γιατί εἶναι ἐμπνευσμένη καὶ βεβαιωμένη ἀπὸ τὸν Θεὸ—τὸν θέλει νὰ φθάνῃ σὲ πολὺ προχωρημένη ἡλικία καὶ νὰ ἔχῃ ἐπομένως παρακολοθηθεῖ ὅλη τὴν ἱερὴ πορεία τοῦ θεοῦ Υἱοῦ του ἀπὸ τὴ δόξα ἕως τὸ μαρτύριο καὶ ἀπὸ τὸ μαρτύριο ἕως τὸν οὐρανό.

Τὰ παρακολοθεῖ ὅλα, χαίρεται τὴ διδασκαλία του, θαυμάζει τὰ ἔργα του, καμαρώνει γιὰ τοὺς θριάμβους του, πονεῖ γιὰ τὸ μαρτύριο του, θρηνεῖ γιὰ τὸν θάνατό του, ἀγάλλεται γιὰ τὴν ἀνάστασή του, κερδίζει ἴσως καὶ τὸ θεῖο προνόμιο νὰ τὸν δῆ καὶ ἀπὸ κοντὰ ἀναστημένο, ὅπως οἱ μυροφόρες καὶ οἱ μαθηταὶ του, ἀλλὰ ὅλα αὐτὰ πάντοτε ἀπὸ μακριὰ, ταπεινός, ἀφανής, ἄγνωστος, γεμάτος ἀπὸ τὴν πιὸ βαθειά, γι' αὐτὸ καὶ πιὸ μυστικὴ καὶ σιωπηλὴ πίστι, κυριαρχημένος ἀπὸ τὸ μέγα καὶ γνήσιο σέβας, πού γίνεται βουβὸ καὶ ἀνείπωτο δέος.

Καὶ ἐνῶ οἱ μαθηταὶ Του ἀκόμα, διεκδικοῦσαν ἀπὸ Αὐτὸν τὸ προνόμιο τῆς πρωτοκαθεδρίας στὴ βασιλεία τοῦ Θεοῦ, ὁ Ἰωσήφ ἔμεινε ὡς τὸ τέλος τόσο ἀφανής καὶ ἄγνωστος, ὥστε ἡ Ἱστορία νὰ μὴ μπορέσῃ νὰ μάθῃ τίποτε γιὰ τὴ ζωὴ του, καὶ ἡ Ἐκκλησία μόλις μετὰ τέσσερις ὀλοκλήρους αἰῶνες, νὰ τὸν ἀναγνωρίσῃ ὡς ἅγιο!

Ὁ Ἰωσήφ δὲν ὑπῆρξε ἀπλῶς ὁ πρῶτος Χριστιανός. Ὑπῆρξε προπάντων ὁ πρῶτος ὑποδειγματικὸς Χριστιανός.

ΣΤΗΝ «ΑΓΟΝΟ ΓΡΑΜΜΗ»

Μόλις βγήκαμε από τὸ λιμάνι ἡ «φρεσκαδοῦρα» μᾶς ἔδωξε ἀπὸ τὸ σαλόνι τοῦ καραβιοῦ καὶ καταφύγαμε στὶς καμπίνες. Τὸ πλοῖο εἶχε ξεκινήσει γιὰ τὴν «ἀγὸνο γράμμη», τὸ ὑποχρεωτικὸ ταξίδι ποῦ θὰ δώσῃ ζωὴ στὰ ἀπομονωμένα ἀπὸ τὸ κέντρο νησάκια τοῦ Αἰγαίου. Εἶναι χειμῶνας, νύχτα καὶ οἱ ἐπιβάτες λιγοστοί.

Στὴν καμπίνα μου βρῆκα μόνον ἓναν ἐπιβάτη ποῦ ἔχει ξαπλώσει κι' ὄλας στὴν κουκέτα του, γυρισμένος πρὸς τὸ μέσα μέρος.

Ἐκανε ζέστη ἐκεῖ μέσα καὶ μύριζαν δυνατὰ οἱ μπογιές, ὅπως σὲ ὄλα τὰ βαπόρια. Εὐτυχῶς ἀνακαλύπτω τὸν μοχλὸ ποῦ ἀνοίγει ἓναν ἀεριστήρα στὴν ὀροφή. Ἀρχίζω μὲ ριποκίνδυνη πρωτοβουλία νὰ τὸν χειρίζομαι καὶ σὲ λίγο μπαίνει μιὰ δροσερὴ ριπὴ θαλασσινοῦ ἀέρα. Φαίνεται ὅμως ὅτι ἐκείνη τὴν ὥρα ἓνα μεγάλο κύμα ἔλουσε τὸ κατάστρωμα καὶ ἀπὸ τὴν θυρίδα ποῦ ἀνοιξα μιὰ βροχὴ ἀπὸ ἄρμυρες σταγόνες ἔπεσαν ἀπροσδόκητα ἐπάνω στὸ πρόσωπό μου καὶ στὸν κοιμισμένο ἐπιβάτη.

Θὰ ἐνόμισε, στὸν ὕπνο του, ὅτι τὸ πλοῖο βυθίζεται αὐτανδρῶ. Ἐγύρισε ἀνήσυχος καὶ ὅταν μὲ εἶδε μὲ βρεμένο πρόσωπο καὶ πεσμένα μαλλιά νὰ ξαναβιδώνω μὲ ἀγωνία τὸν μοχλὸ ἔσκασε στὰ γέλια, μὲ φώναξε μὲ τὸ μικρὸ μου ὄνομα, λέγοντας ὅτι τὸ κακὸ δὲν ἦταν ἀθεράπευτο καὶ ὅτι ἂν δὲν μᾶς ἐρχόταν ἡ ψυχρολουσία θὰ περνούσαμε ἴσως τὴν νύχτα κοιμισμένοι χωρὶς νὰ ἀναγνωρίσῃ ὁ ἓνας τὸν ἄλλο...

Ἦταν συνάδελφος στὴν ἐστρατεία τοῦ 40 καὶ ἔπειτα ἀπὸ τὴν εὐχάριστη ἐκπληξι, τὰ λέγαμε σὰν παλαιοὶ γνώριμοι:

—Γιὰ σκέψου, ἔχουν περάσει δεκάπεντε χρόνια ἀπὸ τότε ποῦ εἴμαστε μαζῆ!

—Ἀλήθεια, μιὰ ζωὴ...

—Παντρεμμένος;

—Ναί. Ἐσύ;

—Παντρεμμένος... ἀτυχήσας' καὶ τώρα ὑποψήφιος ἐλεύθερος.

—Διάστασις;

—Χμ! Δυστυχῶς...

—Φοβερὸ προῖμα, βρὲ ἀδελφέ! Ἔνας στοὺς πέντε γάμους νὰ χαλάῃ ἀποτυχημένος!

—Στὰ φανερά. Γιατί στὰ κρυφά, μήπως εἶναι μόνον ἓνας στοὺς πέντε ὁ πετυχημένος...

Κούνησα τὸ κεφάλι. Θλιβερὸ τὸ θέμα.

—Οἱ δουλειές;

—Ἐ, παλεύομε...

Ἔνα κύμα χτύπησε μὲ ὀρμὴ στὸ φινεστρίνι. Ἡ «φρεσκαδοῦρα» δυνάμωνε.

—Σὲ πειράζει ἡ θάλασσα;

—Ὅταν εἶμαι ξαπλωμένος, ὄχι. Πῆρα καὶ «ντραμαμίνη». Αὐτὸ τὸ μαξιλάρι ὁμῶς μοῦ εἶναι πολὺ ψηλό...

Τὸ σήκωσε γιὰ νὰ τὸ διορθώσῃ. Βρῆκε ἓνα σωστὸ ἀπὸ κάτω. Τὸ τράβηξε ἔξω καὶ τὸ περιοργαζότανε.

—Δὲν ἔχουν πιά φελλοὺς μέσα. Λαστιχένιο εἶναι.

Στηρίχτηκα στὸν ἀγκῶνα μου καὶ ρώτησα:

—Δὲ δοκιμάζεις, νὰ δοῦμε πῶς τὸ φοροῦν; Καλοῦ-κακοῦ, δὲν βλέπτει νὰ τὸ ξέρωμε...

Πέταξε τὸ σωσίβιο στὴν κάτω κουκέτα, ἴσιαξε τὸ μαξιλάρι του καὶ ξάπλωσε πάλι:

—Δὲ βαρύνεσαι... Θὰ εἶναι μιὰ λύσις...

Ξάπλωσα κι' ἐγὼ καὶ ρώτησα:

—Τί λύσις;

—Νά... Ἐκείνη τὴν ὥρα νὰ μὴν ξέρης νὰ τὸ φορέσης καὶ ἔπειτα νὰ βγάξης μπουρμπουλίθρες ἀπ' τὸ βυθό!

Τὸ πλοῖο βασανίζεται τώρα ἀπὸ δυνατὰ κύματα ποῦ χτυποῦν ὑπόκωφα στὰ πλευρά του. Σωπάσαμε. Ἐγὼ μέσα μου λογάριζα, μὲτα ἀπὸ κάθε χτύπο, πότε θάρθῃ τὸ ἐπόμενο κύμα. Μερικὰ καθυστεροῦσαν.

Σὲ λίγο, ὁ συνταξιδιώτης μου φύσηξε τὸν καπνὸ τοῦ τσιγάρου του πρὸς τὸ γυα-

λιστερό ταβάνι τῆς καμπίνας, με προσαγόρευσε πάλι με τὸ βαφτιστικό μου ὄνομα καὶ μοῦ ἐμπιστεύθηκε τὴν πίκρα του:

—Ἐχω κουραστῆ ἀπ' τὴ ζωὴ...

Γύρισα, τὸν κύτταξα κολακευμένος ἀπὸ τὴν οἰκειότητα καὶ τὴν ἐμπιστοσύνη του καὶ ρώτησα κουτά:

—Γιατί;

Μποροῦσα νὰ εἶχα καταλάβει...

Τεντώθηκε, ἀπλώνοντας τὸ χέρι, ἐπῆρε ἀπὸ τὴν πλαϊνὴ κουκέτα μιὰ κουβέρτα καὶ σκεπάστηκε, ἔτσι ὅπως ἦταν ντυμένος. Ἐπειτα, μοῦ μιλοῦσε γιὰ τὴ ζωὴ του πολλὴν ὥρα.

Ἔτσι, ἐκείνη τὴ νύχτα, ἐνῶ τὸ καρὰβι ἔπλεε σιωπηλὸ μέσα στὸ σκοτεινὸ φουρτουνιασμένο πέλαγος, ἔγινα ἀπροσδόκητα κοινῶνός ἐνός δράματος. Ἐνας ἀκόμη καλὸς ἄνθρωπος ποῦ ξεκίνησε γεμάτος προσδοκίες εὐτυχίας γιὰ τὸν γάμο του με τὸν σύντροφο ποῦ διάλεξε ἡ καρδιά του καὶ τώρα βλέπει τὸ καρὰβι τῆς εὐτυχίας του νὰ πέφτει στὶς ξέρες καί, μακριὰ ἀπὸ κάθε βοήθεια, νὰ διαλύεται σιγά-σιγά...

—Καταλαβαίνεις τώρα γιατί τὰ μαλλιά μου ἄσπρισαν πρόωρα; Δὲν εἶναι μικρὸ πράγμα νὰ χαλάῃ ὁ γάμος σου...

Γύρισα ἀνάσκειλα στὴν κουκέτα, γιατί ἄρχισε νὰ πιάνεται ἡ μέση μου καὶ εἶπα τὴ γνώμη μου:

Τὸ κακὸ εἶναι γενικό. Καὶ νομίζω ὅτι ἡ βασικὴ αἰτία εἶναι ὅτι οἱ ἐννεήντα ἐνηνὰ καὶ μισὸς ὑποψήφιοι στοὺς ἑκατὸ ἔρχονται ἐντελῶς ἀπροετοίμαστοι στὴ μεγάλη αὐτὴ ὑπόθεσι ποῦ λέγεται γάμος... Οὔτε ἡ οἰκογένεια, οὔτε τὸ σχολεῖο, οὔτε ἡ κοινωνία, οὔτε κανεὶς ἄλλος ἀρμόδιος δὲν τοὺς προετοιμάζει.

Ὁ φίλος μου γύρισε, με κύτταξε καλὰ καὶ ρώτησε:

—Τί εἶδους προετοιμασία ἐννοεῖς;

—Τὴν ψυχρολουσία! Τὴν εἰδικὴ «κοῦρα» ἀπαλλαγῆς ἀπὸ (συνειδητὲς ἢ ἀσυνείδητες) ψεύτικες προσδοκίες γιὰ τὸν γάμο. Π. χ. ἀπὸ τὴν προσδοκία ὅτι ὁ μέλλον σύντροφός σου θὰ εἶναι ἀτηλλαγμένος ἐλατωμάτων... Ἀπὸ τὴν ἰδέα ὅτι ἡ ἀγάπη-συναίσθημα (δὲν ἐννοῶ τὴν ἀγάπη-καθῆκον) θὰ διαρκῆ ἐπ' ἀπειρον καὶ ἀπὸ ἄλλες παρόμοιες ὄνειροπολήσεις...

Ὁ ἄλλος ἀνασηκώθηκε στὴν κουκέτα τοῦ ἐκκληκτος γιὰ τὴν ὀμότητά μου:

—Μὰ τότε τί θὰ μείνη χωρὶς αὐτά;

Τράβηξα τὴ μαλακία κουβέρτα ὡς τὸν λαμό μου, γιατί ἄρχισα νὰ κρυώνω, καὶ θυμήθηκα τὰ λόγια τοῦ Μελίτη:

—Θὰ μείνη ἡ ἀλήθεια! Ὁ γάμος ὅπως πραγματικὰ εἶναι: «συνεταιρισμὸς ἀδυναμιῶν» καὶ ἐπομένως ἀγὼν καὶ «σταυρὸς». Ἡ διαλεκτικὴ τῆς ζωῆς δόκλισης εἶναι ὁ ἀγὼν με ἐσωτερικὲς καὶ ἐξωτερικὲς ἐναντιότητες. Χωρὶς αὐτόν, δὲν συντίθεται ἡ νίκη. Καὶ ὁ γάμος εἶναι μιὰ φάσις αὐτοῦ τοῦ ἐνός ἀγῶνος. Γιατί θ' ἀποτελέσῃ ἐξαίρεσι;

Κατέβασα λίγο τὴν κουβέρτα γιατί μοῦ γαργαλοῦσε τὸ σαγόνι καὶ κατέληξα με ἀνακούφισι:

...Ἄμα πάρης ἔτσι τὰ πράγματα, ἀλλάζει τὸ σκηνικὸ καὶ πολλὲς ἀπογοητεύσεις ἐξαφανίζονται. Καὶ γίνεται τότε ὁ γάμος, ὅταν ἔχῃς στὸ πλάι σου ἕνα τίμιο-ἐπαναλαμβάνω, ὄχι τέλειο-σύντροφο, ἕνας ὠραῖος συντροφικὸς ἀγῶνας ποῦ δὲν εἶναι ἄσχετος με τὴν μεγαλύτερη δυνατὴ εὐτυχία...

Ὁ φίλος μου χασμουρήθηκε δυνατὰ.

—Ἐνδιαφέρον τὸ θέμα, μὰ θαρῶ ἡ «ντραμαμίνη» με ἔπιασε... Νυστάζω. Θὰ ἤθελα ὅμως νὰ τὰ ξαναποῦμε.

★

Ἐπειτα ἀπὸ μερικὲς ὥρες ἐφιαλτικῶ ὕπνου, ἕνα δυνατὸ σφύριγμα μᾶς ξύπνησε ἀπτότομα. Τὸ κούνημα τοῦ βαποριοῦ ἔχει σταματήσει. Σὲ κάποιον νησί θὰ φτάσαμε. Ἀκούστηκε σὲ λίγο τὸ βαρὺ ξετύλιγμα τῆς «καδένας». Τὸ καρὰβι «φροντάρει». «Ποῦ εἴμαστε;» ρώτησε νυσταγμένα κάποιος ἀπὸ τὴν μισανοιχτὴ πόρτα τῆς πλαϊνῆς καμπίνας. «Θεομιά...» ἐφώναξε πρόθυμα ἕνας ξύπνιος περαστικὸς ἀπὸ τὸν διάδρομο.

Εἶναι μεσάνυχτα. Στὸ φινεστρίνι μας φανερώθηκε κάποια ἀνταύγεια. Περιέργοι σὰν παιδιὰ μπουσουλῆσαμε πάνω στὶς κουκέτες ὡς ἐκεῖ, νὰ ἰδοῦμε ἔξω.

Φαίνεται ἡ παραλία ἐνός μικροῦ ὄρμου. Ἐκεῖ, ἔξω ἀπὸ ἕνα μαγαζί, μέσα στὸν φωτεινὸ κύκλο μᾶς λάμπας βενζίνης, κινουῦνται βιαστικὰ λιγοστοὶ ἄνθρωποι, πᾶνε κι' ἔρχονται σὰν ἔντομα κοντὰ στὸ φῶς. Μιὰ

βάρκα ξεκίνησε ἀπὸ τὸν μῶλο γιὰ τὸ βαπόρι. Ἐδῶ κι' ἐκεῖ σὲ δυό-τρία σπίτια ἀνύθουν φῶτα. Μέσα στὸ πηχτὸ σκοτάδι τοῦ μεσονυχτιοῦ, τὸ νησάκι ξυπνάει νὰ ὑποδεχτῆ τὸ ἀκριβοθώρητο βαπόρι. Ἀκούστηκαν κουπιὰ νὰ τσαλαβουτοῦν καὶ μιὰ δυνατὴ φωνὴ χαμηλά, ἀπὸ τὰ σκοτεινὰ νερά. Καλωσορίζουν τὸν καπετάνιο. Ἡ βάρκα πὸν πλησιάζει παίρνει τὸ ταχυδρομεῖο, τὶς ἐφημερίδες, τὸν «ταχυδρόμο» μὲ τὰ δέματα καὶ τὶς παραγγελίες. Δίνει ἕνα-δυὸ ἐπιβάτες, κάποιον ἄρρωστο ἴσως, κάποιον πού ἔχει δίκες ἢ ἄλλα προβλήματα πὸν περιμένουν λύσι ἀπὸ τὴ μεγάλη πολιτεία.

Τὸ νησάκι τῆς «ἀγόνου γραμμῆς» παίρνει ἔτσι κουράγιο καὶ ζωὴ γιὰ μιὰ βδομάδα ἀπομόνωσι.

Τὸ καράβι σηκώνει τώρα τὶς ἄγκυρες. Ἐτοιμαστήκαμε γιὰ πιδ ἄνετο ὕπνο. Ὁ φίλος μου κατέβηκε ἀπὸ τὴν κουκέτα, ἀναψε ἕνα τσιγάρο. Ἐπειτα ἔβγαλε τὶς πιτζάμες καὶ τὶς παντόφλες του ἀπὸ τὴ βαλίτσα του μαζῆ μὲ ἕνα μελαγχολικὸ συμπεράσμα:

—Θαρῶ πὼς μοιάζουμε, ἐμεῖς οἱ ἄνθρωποι, μὲ τὰ νησάκια αὐτὰ τὰ ἀπομονωμένα. Πεταμένα στὸ πέλαγος, τὰ δέρονουν οἱ φουρτοῦνες κι' οἱ ἄνεμοι, μονάχα, μέσα στὴ φτώχεια τους, τὶς ἀνάγκες, τὶς λαχτάρεις τους, ξεχασμένα ἀπὸ τὸν ἄλλο κόσμο.

Ἐσπρωξε τὸ δεξί του χέρι μέσα στὸ μανίκι τῆς πιτζάμας του.

... Ἐμεῖς ὅμως εἴμαστε χειρότερα: Δὲν φτάνει ὡς τὴν ἐρημιά μας, ἔστω ἀραιὰ καὶ κάποιον, τὰ μεσάνυχτα, ἕνα καράβι ἀπ' τὸν μεγάλο κόσμο...

Πέρασε πίσω ἀπὸ τὴν πλάτη του καὶ τὸ ἄλλο χέρι στὴν πιτζάμα καὶ τίναξε ψηλὰ τοὺς ὄμους.

... Νὰ μᾶς ξυπνήση, νὰ πάρουμε μιὰν ἀνάσα θάρρους, κουράγιο μέσα στὴ νύχτα τῆς ἄχαρης ζωῆς μας.

Τὸ βαπόρι ἄρχισε πάλι νὰ κουνάη. Βγῆκε ὡς φαίνεται ἀπ' τὸν ὄρο. Ἐνα κύμα ἔβρεξε τὸ φινεστρίνι κι' ἔμειναν ἀπάνω στὸ χοντρὸ κρύσταλλο σταγόνες πὸν γυαλίζουν σὰν δάκρυα.

Ὁ φίλος μου ἀνέβηκε στὴν κουκέτα του κι' ἀπὸ κεῖ καὶ πέρα πότε κοιμήμαστε, πότε μέσα στὴ νάρκη μας ξυπνούσαμε ξα-

φνικά ἀπὸ τὴ φοβερὴ σάλπιγγα τοῦ βαποριοῦ, τὰ σφουρίγματα, τὶς φωνές, τὸ φουντάρισμα.

Σέριφος...

Σίφνος...

Καὶ τότε σὰ νὰ τὸν ἔφερε ὁ ἄέρας, ἔφτανε ὡς κάτω τὴν καμπίνα μας, ὁ ἀνασασμὸς τοῦ νησιοῦ πὸν μέσα στὴ χειμωνιάτικη νύχτα ἔπαιρνε ζωὴ ἀπὸ τὸ μήνυμα τοῦ καραβιοῦ καὶ δύναμι γιὰ τὸν καθημερινὸ του ἀγώνα.

★

Κοντεύει νὰ ξημερώση.

Μέσα στὸ φινεστρίνι τὸ χροῶμα τῆς νύχτας ἀπὸ πηχτὸ μπλὲ γυρίζει σὲ μῶβ. Ἐπειτα σὲ λουλακί. Ἐπειτα σὲ γαλάζιο. Φαίνεται τώρα ἡ θάλασσα νὰ ἀδειάζη πέρα τοὺς ἄφρους τῆς, στ' ἀκροθάλασσο ἐνὸς ἐρημόνησου.

Ντρίν-ντριντρίν... Ντρίν. Ὁ «τηλέγραφος» στέλνει ἀπὸ τὴν γέφυρα στὰ ἔγκατα τοῦ πλοίου τὸ σῆμα τοῦ καπετάνιου «ἠρέμα». Καὶ τὸ καράβι γλυστρᾷ σὲ λίγο ἤσυχχα στὴν ἀγκάλη ἐνὸς ἄλλου νησιοῦ πὸν τὸ προσμένει...

Κίμωνος!

Ὁ φίλος μου θὰ κατεβῆ ἐδῶ. Καθόμαστε ἀπὸ κάμπωση ὥρα στὸ σαλόνι τοῦ καραβιοῦ καὶ πίναμε φρεσκαρισμένον τὸν πλούσιο βαπορισίον καφέ. Κάποτε ξαναγυρίσαμε στὴ χτεσινὴ συζήτησι πὸν τὸν ἀπασχολοῦσε. Γιὰ μιὰ στιγμὴ καθὼς ἐκεῖνος σήκωνε ὡς τὸ στόμα του τὸ βαρὺ φυλτζάνι, μὲ ρώτησε ἤσυχχα:

—Πῶς τὸ εἶπες χτὲς βράδου; Ὁ ἀγὼν εἶναι ἡ διαλεκτικὴ τῆς ζωῆς;

—Καὶ τοῦ γάμου...

Συμπλήρωσα ἐγώ.

—Ὁμολογῶ ὅτι δὲν τὸ εἶχα σκεφθῆ ποτὲ ἔτσι...

Τὸ βαπόρι σφύριξε καὶ δὲν ἄκουσα τί ἄλλο εἶπε.

Σηκώθηκε καὶ μοῦ ἔσφιξε καὶ τὰ δυὸ χέρια:

—Καλὴ ἀντάμωσι. Ἴσως στὸ γυρισμὸ ξανασυναντηθοῦμε...

Σήκωσε τὸν γιακὰ τοῦ παλτοῦ του, ἐπῆρε τὴ βαλίτσα του στὸ χέρι καὶ κατέβηκε τὴ σκάλα τοῦ βαποριοῦ βιαστικῶς.

★

Σε ὀκτὼ μέρες γύριζα πίσω. Τώρα τὸ νέο καράβι κάνει τὴν «ἀγνοο γραμμὴ», ἀπὸ τὸ τέρμα πρὸς τὴν ἀρχή. Ἦμιονα μόνος στὴν καμπίνα μου καὶ κοιμήθηκα ἀμέσως.

Στὴν Κίμωλο ὁμως ἀναψε τὸ φῶς, μπῆκε ὁ φίλος μου καὶ ἀκούμπησε τὴ βαλίτσα του στὸ καναπεδάκι.

Τὸν εἶδα μὲ μεγάλη χαρὰ καὶ πλέκοντας τὰ χέρια μου πίσω ἀπ' τὸ κεφάλι, μὲ κέφι ποῦ τὸ μεγάλωνε ἢ μουνάτσα τὸν καλωσόρισα θεομά:

—Καλῶς τον, καλῶς τον...

Ἐκεῖνος ἔβγαλε τὸ παλτό του, τὸ κρέμασε, κάθισε στὴν κάτω κουκέτα ἀπέναντί μου μὲ τὶς παλάμες του στηριγμένες στὰ γόνατα καὶ ἔπειτα ἀπὸ δυό-τρεῖς τυπικὲς κουβέντες, εἶπε ξαφνικά:

—Μοῦ ἔκαναν καλὴ συντροφιὰ στὴν ἡρεμία τοῦ νησιοῦ αὐτὰ ποῦ λέγαμε, μολονότι δὲν ἔχω καλοχωνέψει ἀκόμα τὴ θεωρία σου. Ἦταν κάτι καινούργιο γιὰ μένα. Μὰ ἦλθα λιγάκι στὸν ἑαυτὸ μου κι'

ἤθελα νὰ σ' εὐχαριστήσω. Ποῦ τὶς ἀπάντησες αὐτὲς τὶς ιδέες;

—Στὴν σωστὴ θεωρία γιὰ τὴ ζωὴ...

Τοῦ εἶπα, χαμογελώντας.

...Ὅταν τὸ μήνυμά της φτάνη ὡς τὸ νησάκι μας, ὅλα ἀλλάζουν...

—Χρειάζεται ὁμως κάποιο καράβι νὰ κἀνὴ τὴν «ἀγνοο γραμμὴ» γιὰ νὰ φέρῃ αὐτὸ τὸ μήνυμα...

Πρόσθεσε κάνοντας ἓνα κομπλιμέντο.

Σὲ λίγο ἐτοιμάσθηκε καὶ ξάπλωσε στὴν κουκέτα του. Μιλῆσαμε λίγο. Ἔπειτα ἀνταλλάξαμε τὶς ἐφημερίδες μας καὶ τὶς διάβασαμε ὡς τὶς μικρὲς ἀγγελίες. Καὶ τέλος μᾶς πῆρε ὁ ὕπνος ὡς τὸ πρωί. Ξυπνήσαμε ὅταν τὸ καράβι ἔμπαινε στὸν Πειραιᾶ. Ἦ μὲτα τὴν ἄλλην οἱ πλώρες τῶν καρabiῶν ποῦ εἶναι δεμένα στὸ λιμάνι περνοῦσαν μέσα ἀπὸ τὸ φινεστρίνι μας. Ἔπειτα εἶδαμε τὸ ρολοῦ. Τὸ ταξίδι στὴν «ἀγνοο γραμμὴ» εἶχε τελειώσει.

Ἦ μόλις ἀρχίζει, τώρα...

ΟΥΤΙΣ

ΣΑΤΥΡΑ

ΕΙΚΟΝΕΣ ΑΠ' ΤΗΝ ΚΥΠΡΟ

Πέτρες.

Σηκώθηκαν οἱ πέτρες... καὶ χτυποῦν κεφάλια.

Φ ο β ε ρ ὀ

οἱ πέτρες νὰ χτυποῦν κεφάλια.

Ὅσο ξερὰ κι' ἀγύριστα... εἶναι κεφάλια.

Πιὸ μαλακὰ ἀπ' τὶς πέτρες πρέπει νὰ 'ναι
τὰ κεφάλια.

Σὲρ Ἄλαν Δέννοξ Μπόυντ ὦ,

γοήτρου κι' αἴγλης χάλια:

Πολέμαρχοι τῆς Κέννα νὰ 'χουν καροῦμπες
στὰ κεφάλια.

II

Βεβαίως

Φοβερό... καὶ ἀνανδρία

πέντε ἔξη σκολειαρόπουλα, χωρὶς σφεντόνες
κάν,

νὰ ρίχνουν πέτρες στὴν τρισένδοξη,

τὴν τέως κραταιὰ

θαλασσοκράτειρα, τῶν δρέντωτ, αὐτοκρατο-
ρία

(κι' εἶν' ἡ καϊμένη τώρα γηραιά).

Τὶ ἀνανδρία,

τί ἀσέβεια

στὰ γερατειὰ καὶ στὰ παλιὰ τὰ μεγαλεῖα.

III

Λοιπόν;

Ἔ, τί λοιπόν;

Σὲρ Ἄλαν Μπόυντ, τί λοιπόν;

Πέτρες...

καροῦμπαλα καὶ πέτρες...

Τὶ «Στέν»; καὶ «Μπρέν» καὶ κουραφέξαλα;
μωρὰ τὰ μέτρα.

Τὸ τί, σὲ λίγο, θὰ γενεῖ

στ' ἀλώνια, κεῖ, τοῦ Διγενῆ

δὲν βάζει ὁ νοῦς σας'

ἀστροπέλεκο

θὰ γίνεῖ κάθε πέτρα.

ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΜΠΟΛΕΤΣΗΣ

ΑΠΟΨΕΙΣ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΙΔΙΑΝ ΓΡΑΜΜΗΝ

Τὸ παρὸν φύλλον ἐκδίδεται εἰς περίοδον προεκλογικὴν καὶ δὴ παρουσιάζουσιν ἐξαιρετικὴν ὄντως δξύτητα πολιτικῶν παθῶν καὶ κομματικῆς διαμάχης. Καὶ εἰς ταύτας περιπτώσεις προβάλλει ἡ ἴδια στερεότυπος δυσχέρεια διὰ τὴν παροῦσαν στήλην. Δὲν ἔμπορεῖ βεβαίως νὰ ἀγνοήσῃ τῶν καιρῶν τὴν δυσχέρειαν καὶ τοῦ λαοῦ τὰς ἀνησυχίας, αἱ ὁποῖαι εἰς πᾶσαν προεκλογικὴν περίοδον ὑπάρχουν. Ἐξ ἄλλου ὅμως δὲν ἔμπορεῖ οὔτε κατὰ μίαν γραμμὴν, οὔτε κατὰ μίαν τρίχα, νὰ παρεκκλίνῃ ἀπὸ τὴν θεμελιώδη ἀρχήν, τὴν ὁποῖαν εὐθύς ἐξ ἀρχῆς τὸ περιοδικὸν αὐτὸ ἔθεσε καὶ τὴν ὁποῖαν ἐν μέσῳ τῶν δυσχερειῶν, τῶν μεταπτώσεων, τῶν ἀλλαγῶν, ἐτήρησεν ἀπαρέγκλιτον. Νὰ μὴ ἀναμιγνύεται δηλαδὴ οὐδ' ἐπ' ἐλάχιστον εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ εἰς πολιτικὰς διαμάχας καὶ νὰ μὴ ἀνέχεται οὔτε κἂν τὴν δυνατότητα νὰ τῆς προσαφθῇ οὐδὲ πόρρωθεν, οὐδ' ὡς συκοφαντία κἂν, μομφὴ περὶ τοιαύτης τινὸς ἀναμίξεως.

Ἐπάνω εἰς τὴν αὐτὴν πάντοτε γραμμὴν ἡ παροῦσα στήλη θὰ διατυπώσῃ καὶ τώρα μερικὰς σκέψεις σχετικὰς μετὰ τὴν σημερινὴν κατάστασιν. Δὲν ἔχει κανένα νόημα νὰ θελήσωμεν νὰ ἀποκρούσωμεν, ὅτι ἡ σημερινὴ κατάστασις κρίνεται ἀπὸ πάντα Ἑλληνα ὡς ἀνησυχητικὴ διὰ τὸ ἔθνος. Διαφωνοῦμεν οἱ Ἕλληνες μεταξὺ μας ὡς πρὸς τὸ τί εἶναι ἐκεῖνο πού τὴν κάνει ἀνησυχητικὴν, ὡς πρὸς τὸ « τίς πταίει ». Ἄλλοι εὐρίσκομεν ἐδῶ, ἄλλοι εὐρίσκομεν ἐκεῖ τὴν εὐθύνην, ἄλλοι ἐδῶ, ἄλλοι ἐκεῖ τὴν λύσιν. Ὅλοι οἱ Ἕλληνες πάντως, οἱ ὁποῖοι πονοῦμεν τὸν τόπον αὐτόν, ὅλοι οἱ Ἕλληνες θέλομεν νὰ εὐρεθῇ μίᾳ λύσει ἡ ὁποία θὰ σώσῃ τὸν τόπον καὶ θὰ φέρῃ πάντως ἐκεῖνο πού εἶναι στερεότυπον σύνθημα τῶν « Ἀκτίνων » : μίαν αὔριον καλυτέρα ἀπὸ τὴν σήμερον.

Πῶς θὰ ἔλθῃ ἡ λύσις αὐτὴ ἐξ ἐπόψεως

πολιτικῆς... ἀπὸ ἐδῶ ἀρχίζει πλέον ἡ κομματικὴ στάθμισις. Καὶ ἐδῶ πλέον δὲν ἔμποροῦν νὰ προχωρήσουν αἱ « Ἀκτίνες ». Ἐμποροῦν ὅμως νὰ κάμουν μίαν ἔκκλησιν πρὸς τοὺς ἀναγνώστας, ἐν ὀνόματι τῆς ἀνάγκης τῆς σωτηρίας τοῦ τόπου. Νὰ μεταβοῦν εἰς τὰς κάλπας μετὰ ἀποκλειστικὸν ὁδηγόν των τὴν φωνὴν τῆς συνειδήσεώς των ὡς πρὸς τὸ ποῖον εἶναι τὸ καλὸν τοῦ τόπου, μετὰ ἐπίγνωσιν τῆς κρισιμότητος τῶν καιρῶν, μετὰ αὐτοτέλειαν ἀπὸ κάθε προκατάληψιν καὶ μετὰ συναίσθησιν τοῦ ὅτι πάντοτε μὲν, μάλιστα δὲ τώρα, ἡ ἐπιτέλεισις ἡ ἀκριβὴς καὶ εὐσυνείδητος τοῦ ἐκλογικοῦ καθήκοντος ἀποτελεῖ καὶ αὐτὴ μίαν φάσιν τῆς μάχης διὰ νὰ σωθῇ ἡ Ἑλλάς καὶ νὰ ἴδῃ τὰς καλυτέρας ἡμέρας πού τῆς ἀξίζουσι.

ΑΝΩ ΣΧΩΜΕΝ

Ἄς ἔλθωμεν ὅμως τώρα καὶ εἰς τοὺς ἀγαπητοὺς φίλους, οἱ ὁποῖοι κάθε τόσον μᾶς γράφουν διὰ νὰ μᾶς εἰποῦν ὅτι πρέπει καὶ ἡμεῖς κἂν νὰ κάμωμεν. Πρέπει — λέγουσι — καὶ ἡμεῖς νὰ ὑψώσωμεν τὴν φωνὴν μας διὰ νὰ μπῆ ὁ τόπος εἰς ἕνα ἴσιον δρόμον.

Ἄλλὰ ποῖαν φωνὴν; Μήπως μᾶς ἀκούει καὶ κανεὶς ἀπὸ ἐκείνους πού χειρίζονται τὰ κοινά; Ἄπ' αὐτῆς τῆς ἀπόψεως αἱ « Ἀκτίνες » ἔχουν τὴν τιμὴν νὰ εἶναι « φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ ». Εἶναι βεβαίως ὑπερήφανοι, διότι ἡ ἐρημος αὐτὴ εἶναι κέντρον συναντήσεως τῶν ἀνθρώπων οἱ ὁποῖοι ἐνδιαφέρονται διὰ τὴν πνευματικὴν ἀνόρθωσιν τοῦ τόπου καὶ πιστεύουν εἰς τοῦ πνεύματος τὴν δύναμιν. Διὰ τοὺς ἄλλους ὅμως... ὅταν ζητοῦμεν ἀπὸ τῶν στηλῶν τῶν « Ἀκτίνων » τὴν πνευματικὴν ἀνωτερότητα, ὅταν ἐπικαλοῦμεθα τὸ « ἄνω σχῶμεν τὰς καρδίας », ὅταν προβάλλωμεν τὰς αἰωνίους ἀρχὰς μετὰ τὴν ἐκ μέσης καρδίας ἀποδοχὴν καὶ τὴν πιστὴν καὶ ἀπαρέγκλιτον τήρησιν τῶν ὁποίων θὰ εἶναι δυνατὸν ἐκάστοτε νὰ εὐρίσκηται ὁ ἴσιος

δρόμος, τότε κατηγορούμεθα ὅτι δὲν εἴμεθα ρεαλισταί, ὅτι εἴμεθα χιμαιρικοί, ἀπόκοσμοι, οὐτοπισταί. Ἄλλὰ τί νὰ κάμωμεν ; Αὐταὶ εἶναι αἱ ἀρχαὶ μας καὶ αὐτοὶ εἴμεθα. Θέλετε νὰ γίνωμεν « ρεαλισταί » ὅπως ἀντιλαμβάνεται τὸν ρεαλισμὸν ὁ κομματικὸς στίβος, νὰ ἐγκαταλείψωμεν τὸν ἑαυτὸν μας, τὴν γραμμὴν μας ; Μὰ ἡ Ἑλλάς δὲν πάσχει δὲ ἀπὸ ἔλλειψιν τοιούτων « ρεαλιστῶν » ! Ἄς ἀκουέται, χάριν ποικιλίας ἔστω, καὶ ἡ φωνὴ τῶν « οὐτοπιστῶν » οἱ ὁποῖοι πιστεύουν, ὅτι τὸ κύριον καὶ πρωταρχικὸν εἶναι νὰ ὑψωθῇ ἡ πνευματικὴ στάθμη τοῦ λαοῦ μας καὶ ἄρα καὶ τῆς πολιτικῆς ζωῆς.

Ὅ,τι καὶ ἂν ψηφίσουν λοιπὸν οἱ ἀναγνώσται μας, ἄς ἔχουν ὑπ' ὄψιν τὸ χρέος ὄλων μας νὰ συντελέσωμεν εἰς τὸ νὰ ἀπλωθῇ εἰς τὸν τόπον μας ἡ πνευματικὴ ἐκείνη ἀτμόσφαιρα, χωρὶς τὴν ὁποίαν, ἀνεξαρτήτως κομμάτων καὶ καλπῶν, « οὐκ ἔσται τῶν κακῶν παῦλα ».

ΧΩΡΙΣ ΚΑΝΕΝΑ ΝΟΗΜΑ

Δέκα ἑπτὰ ἑκατομμύρια στρατιῶται ἐφονεύθησαν ! Τεσσεράμισυ ἑκατομμύρια πολῖται ἐσκοτώθησαν εἰς τοὺς ἀεροπορικοὺς βομβαρδισμοὺς ! Τριανταπέντε ἑκατομμύρια ἄνθρωποι ἐτραυματίσθησαν ἢ κατέστησαν ἀνάπηροι ! Ἐννέα ἑκατομμύρια ἄνθρωποι ἀπέθαναν εἰς στρατόπεδα συγκεντρώσεως ! Εἰκοσιένα ἑκατομμύρια ἄνθρωποι ἔχασαν τὸ σπίτι τους καὶ τὴν περιουσίαν τους ! Σαρανταπέντε ἑκατομμύρια ἄνθρωποι κατέστησαν πρόσφυγες καὶ ἔμειναν ἄστεγοι χωρὶς καμμίαν δυνατότητα νὰ ζοῦν ! Τριάντα ἑκατομμύρια κατοικίαι κατεστράφησαν καὶ ἰσάριθμοι οἰκογένεια κατέστησαν ἄστεγοι !

Αὐτὸς εἶναι ὁ ἀπολογισμὸς τοῦ δευτέρου παγκοσμίου πολέμου, ὁ ἐπίσημος ἀπολογισμὸς, ἡ στατιστικὴ τὴν ὁποίαν ἐξέδωσε ὁ Ὄργανισμὸς Ἠνωμένων Ἐθνῶν.

Καὶ διατὶ ὅλα αὐτά ; Διὰ ποῖον λόγον ; Καὶ ποῖον τὸ κέρδος ; Ὁ Τσῶρτσιλ εἶπεν ὅτι τοῦτος ὁ πόλεμος ἤτο ὁ χωρὶς νόημα πόλεμος, ὅτι δὲν εἶχε κανένα ἀπολύτως νόημα ! Ὁ Χίτλερ μποροῦσε νὰ εἶχεν ἐμποδισθῇ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, ὅταν πρωτοἀρχίζε τὸ κί-

νημὰ του. Καὶ δὲν εἶχε, βέβαια, κανένα νόημα νὰ τὸν ἀφήσουν πρῶτα νὰ γίνῃ πανίσχυρος ὁ ἐγκληματίας, νὰ φθάσῃ νὰ ἐξαρτηθῇ ἡ ἐλευθερία μας καὶ ἡ ζωὴ μας ἀπὸ μιὰ κλωστή καὶ κατόπιν . . . νὰ γίνωμεν ὅλα αὐτὰ αἱ θυσίαι διὰ νὰ ἐμποδισθῇ ἐκεῖνο ποῦ εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς γενεσεῶς του, ἤρκει μία κίνησις τοῦ δακτύλου (ἀποφασιστικὴ ὁμως) νὰ τὸ ἐμποδίσῃ.

Ἀπὸ δὲ τὰς διακηρύξεις καὶ ἐπαγγελίας ποῦ ἐγέμιζαν τότε τοὺς αἰθέρας τί ἔμεινε ; Ἄς βάλλωμε τὸ χέρι στὴν καρδιά. Ποία ἰδέα, ποία ἀρχὴ ἐπικρατεῖ σήμερον ὡς συνέπεια τοῦ δευτέρου παγκοσμίου πολέμου, ὥστε νὰ ἤμπορῇ ἡ ἱστορία τοῦ πολιτισμοῦ νὰ εἰπῇ : ἐκόστισε αὐτὰ καὶ αὐτὰ ὁ δεύτερος παγκόσμιος πόλεμος, ἀλλὰ ἀπὸ τὸν πόλεμον αὐτὸν ἔχομεν αὐτὸ τὸ βῆμα κάμει πρὸς τὸν πολιτισμὸν ; Τίποτε, τίποτε, τίποτε ! Ἐλησημονήθησαν τὰ πάντα καὶ τὸ μόνον ποῦ μένει εἶναι ὁ . . . κυνισμὸς. Ὁμῶτα καὶ κυνικώτατα λέγουσιν οἱ ἰσχυροὶ ὅτι αἱ ἰδέαι χάριν τῶν ὁποίων ἐπολεμήσαμεν ἦσαν ψέμματα, ὅτι ἐκεῖνοι ποῦ ἠγωνίσθησαν διὰ τὸν πόλεμον ἐκεῖνον δὲν μᾶς ἐνδιαφέρουν καὶ δὲν ἔχει καμμίαν σημασίαν ἐὰν κανεὶς ὑπῆρξε κατὰ τὸν πόλεμον ἤρωσ ἢ προδότης.

Καὶ ταῦτα, καθ' ἣν στιγμὴν ἀκόμη δὲν ἐνηλικιώθησαν κἂν τὰ ὄρφανὰ τοῦ πολέμου. Φαντασθῆτε τί θὰ γίνῃ μετὰ δέκα χρόνια ἀπὸ τώρα, ἐν θὰ θυμᾶται κανεὶς τίποτε ἀπὸ ὅλα αὐτά ! Δὲν θὰ θυμᾶται τίποτε ἀπὸ τὰ προγράμματα καὶ τὰς ἐπαγγελίας, αἱ πληγαὶ ὁμως θὰ μένουν. Καὶ μάλιστα ἀπὸ μερικῶν ἀπόψεων ὅσο περνοῦν τὰ χρόνια τόσον περισσότερο θὰ φαίνονται φοβρώτεροι ὠρισμένοι καταστροφαὶ αἱ ὁποῖαι, διὰ νὰ ἐκδηλωθοῦν, ἔχουν ἀνάγκη νὰ περάσῃ ὀλίγος καιρὸς.

Συμπέρασμα ; Τὸ συμπέρασμα θὰ τὸ ἰδοῦμε μελετώντες τὴν κρίσιν τοῦ πολιτισμοῦ μας καὶ τὴν θεμελιώσιν του.

ΝΕΟΣ ΔΙΩΓΜΟΣ

Μία ἀπὸ τὰς διατάξεις τοῦ νόμου περὶ ἐνιαίου φόρου, διὰτάξις τὴν ὁποίαν δὲν ἐπροσέξαμεν ὅσον θὰ ἔπρεπε ὡς πρὸς τὰς πιθανὰς συνεπείας τῆς, εἶναι ἐκείνη κατὰ

την όποιαν τὰ εισοδήματα τῶν συζύγων θεωροῦνται ὡς ἐνιαῖον εἰσόδημα καὶ φορολογοῦνται κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον πολὺ βαρύτερον. Πρόκειται περὶ μέτρου μὲ τὸ ὅποιον τὸ κράτος ἔρχεται νὰ καταφέρει νέον πλήγμα κατὰ τῆς οἰκογενείας καὶ νὰ ἐπιτείνῃ τὸν διωγμὸν ὑπὸ τὸν ὅποιον εὐρίσκεται ἤδη αὕτη εἰς τὴν πραγματικότητα.

Ἄς μὴ θεωρηθῇ τοῦτο ὡς ὑπερβολή. Εἰς ἄλλας εὐρωπαϊκὰς χώρας, παντοῦ ὅπου ἐφηρμόσθησαν ἀνάλογα φορολογικὰ μέτρα, τὸ ἀποτέλεσμα ἦτο πάντοτε ἡ ὑπονόμευσις τοῦ γάμου καὶ τῆς οἰκογενείας καὶ ἡ ἐνθάρρυνσις τῶν παρανόμων συμβιώσεων. Εἰς τὴν Γερμανίαν, τὴν Αὐστρίαν, τὸ Βέλγιον καὶ τὴν Σουηδίαν ἀκόμη ὁ ἀριθμὸς τῶν συμβιώσεων αἱ ὅποιαι δὲν νομιμοποιοῦνται, μόνον καὶ μόνον διὰ νὰ μὴ ἐμπέσουν εἰς τὸ ἀδιέξοδον τοιούτων φορολογικῶν διατάξεων καὶ καταλήξουν οὕτω εἰς οἰκονομικὸν ἀδιέξοδον, συνεχῶς αὐξάνει. Εἰς μόνην τὴν Βιέννην ὑπολογίζονται εἰς 40.000.

Εἶναι ἀληθές ὅτι ὁ ἑλληνικὸς λαὸς μένει ἀκόμη πιστὸς εἰς τὰς ἀξίας ἐκεῖνας αἱ ὅποιαι, ὅπως ἡ οἰκογένεια, ἀποτελοῦν τὸ βᾶθρον τῆς κοινωνικῆς καὶ ἐθνικῆς ζωῆς, παρ' ὅλον ὅτι πολλοὶ ἐκ διαφόρων κατευθύνσεων ἐργάζονται, ἐνσυνειδήτως ἢ μὴ, διὰ νὰ τὸν πείσουν νὰ ἀναθεωρήσῃ τὴν στάσιν του αὐτῆν. Καὶ δι' αὐτὸν τὸν λόγον δὲν ἐσημειώθη ἀνάλογον φαινόμενον εἰς τὴν χώραν μας, ἂν καὶ τὸ διαρρεῦσαν ἀπὸ τοῦ φορολογικοῦ διωγμοῦ χρονικὸν διάστημα εἶναι ἀκόμη μικρὸν διὰ νὰ κρίνῃ κανεὶς. Δὲν νομίζουσι ὅμως οἱ ἀρμόδιοι, ὅτι τοῦτο δὲν ἀποτελεῖ λόγον διὰ νὰ ἐφησυχάζωμεν ; Καιρὸς εἶναι νὰ σταματήσῃ ἡ τόσον ἐπιπολαία ἐφαρμογὴ μέτρων διὰ τῶν ὁποίων τὸ ἴδιον τὸ κράτος θέτει δυναμίδαι εἰς τὰ θεμέλια του ἔναντι τοῦ πενιχροῦ ἀνταλλάγματος τῆς εἰσροῆς μερικῶν ἐκατομμυρίων εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον.

Ὅσον διὰ τὴν στάσιν τῆς διοικήσεως Ἐκκλησίας ἐπὶ ζητημάτων τόσον σοβαρῶν, ἀναμένομεν νὰ ἴδωμεν τι ἄρα γε σπουδαιότερον θὰ πρέπει νὰ συμβῇ, διὰ νὰ τὴν κάμῃ νὰ ἐνδιαφερθῇ καὶ νὰ ἀναλάβῃ κάποιαν δρᾶσιν.

ΜΝΗΜΟΣΥΝΟΝ

Δὲν ἦτο βέβαια, ἐξ ἐπόψεως πανηγυρικότητος καὶ ἐκτάσεως ἐκεῖνο πού θὰ ἔπρεπεν ἐν ὄψει τοῦ μεγάλου μας χρέους, ἀλλ' ἀπετέλει ἑξαρσιν ψυχῆς τὸ ἐπιστημονικὸν μνημόσυνον τὸ ὅποιον ἡ « Χριστιανικὴ Ἐνώσις Ἐπιστημόνων » ἔκαμε διὰ τὸν Ἰωάννην Σκαλτσούνην. Τὸ 1955 (ἐνθυμεῖσθε ἀπὸ ὅσα εἶχαν γράψει πέρυσι αἱ « Ἀκτῖνες ») συνεπληροῦτο πεντηκονταετία ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ ἀειμνήστου ἀνδρός, εἰς τὸν ὅποιον τόσα ὀφείλομεν διὰ τὴν ἐνίσχυσιν τῆς χριστιανικῆς πίστεως ἀπὸ τῶν ἐν ὀνόματι τῆς ἐπιστήμης προσβολῶν. Καὶ μέλη τῆς « Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων » ἐξήρασαν τὸ ἔργον τοῦ ἀνδρός ὡς ἀπολογητοῦ τοῦ Χριστιανισμοῦ, ὡς νομομαθοῦς, ὡς ἀγωνιστοῦ, ὡς ἀνθρώπου. Ὅντως, εἰς ὅλα ὁ ἀείμνηστος ἀνὴρ ὑπῆρξεν ὑπογραμμός. Ἀπὸ τίνος ἀπόψεως, καὶ τηρουμένων βεβαίως τῶν ἀναλογιῶν, ἡμποροῦσε καὶ αὐτὸς νὰ ἐπαναλάβῃ τὸ τοῦ Παύλου « μιμηταὶ μου γίνεσθε καθὼς καὶ γὰρ Χριστοῦ ».

Τὸ περιοδικὸν τοῦτο θεωρεῖ εὐτύχημα ὅτι θὰ ἡμπορέσῃ εἰς προσεχῆ τεύχη νὰ προσφέρῃ κάτι ἀπὸ τὰς ἐπιμνημοσύνας ἐκεῖνας ὀμιλίας, ὥστε καὶ οἱ ἀναγνώσται τῶν « Ἀκτῖνων » κατὰ κάποιον τρόπον νὰ μετᾶσχουν τοιούτου μνημοσύνου. Θὰ ἀποτελῇ, τοῦτο, ἐπὶ τέλους, καὶ μίαν παρηγορίαν διὰ τὸ ἄλλο πένθος, τὸ ἄχαρι πένθος, τὸ ὅποιον λέγεται : ἡ πνευματικὴ νέκρωσις, πού ἐμφανίζεται εἰς τοὺς σημερινοὺς καιροὺς.

ΤΙ ΝΑ ΣΚΕΦΘΗ

Τὸ νὰ λάβῃ ἓνας . . . νεκρὸς πρόσκλησιν εἰσαγωγῆς του εἰς νοσοκομεῖον, διὰ νὰ θεραπευθῇ ἀπὸ τὸ νόσημα πού ἐπροκάλεσε τὸν θάνατόν του, αὐτὸ μόνον ὡς θέμα θεατρικῆς φάρσας θὰ ἡμποροῦσε νὰ τὸ σκεφθῇ κανεὶς. Καὶ ὅμως, νὰ πού ὁ ἀνθρώπινος ἐγωϊσμὸς καὶ ἡ ἀδιαφορία ἀπέναντι τῆς δυστυχίας τὸ μετέβαλαν εἰς τραγικὴν πραγματικότητα.

Ἡ ἱστορία, ὅπως τὴν περιγράφει ἐπαρχιακῆ ἐφημερίς, εἶναι μὲ ὀλίγας λέ

ξεις ἢ ἐξῆς : Οἱ γονεῖς ἑνὸς παιδιοῦ τὸ ὁποῖον εἶχε ἀσθενήσει εἰς ἐπαρχιακὴν πόλιν τὸ 1953 ἀπὸ λευκὸν ὄγκον ἠγωνίσθησαν ἐπὶ ματαίῳ νὰ τὸ εἰσαγάγουν εἰς ὀρθοπαιδικὸν κρατικὸν νοσοκομεῖον τῆς περιφέρειας. Ὁ θάνατος ἐπῆλθε χωρὶς φαίνεται νὰ παρασχεθῇ καμμία περίθαλψις. Καί, σήμερα, ὕστερα ἀπὸ δύομισυ χρόνια, ἡ οἰκογενεῖα λαμβάνει ἔγγραφον τοῦ ἐν λόγῳ νοσοκομείου, διὰ τοῦ ὁποίου ἐκαλεῖτο τὸ πεθαμὲνο παιδί νὰ εἰσαχθῇ πρὸς νοσηλείαν ! Καὶ ὁ πατέρας του ἐπῆγε συντετριμμένος εἰς τὰ γραφεῖα τῆς ἐφημερίδος διὰ νὰ ἐπιδείξῃ τὴν μακαβρίαν αὐτὴν πρόσκλησιν καὶ νὰ δώσῃ ἔτσι κάποιαν διέξοδον εἰς τὴν ἀγανάκτησιν καὶ τὸ ἄλγος του.

Τί νὰ σκεφθῇ τώρα κανεὶς ; Καὶ τί νὰ εἴπῃ ; Καὶ πρὸς ποίους ;

Z. N.

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

Η ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ

Ἄγαπητὲ κ. Διευθυντά,

Πολὺ ἐνδιαφέρων τὸ ἄρθρον « ἡ συνεταιριστικὴ ἰδέα στὴν Ἑκκλησίαν » τοῦ κ. Π. Χαρακιάδῃ ποὺ ἐδημοσιεύσατε εἰς τὸ τεῦχος τοῦ Ἰανουαρίου. Καὶ πολὺ πρακτικὰ καὶ οὐσιώδη ὅσα ἐπιγραμματικῶς μόνον περὶ τῶν ποικίλων δυνατοτήτων ἐφαρμογῆς τῆς συνεταιριστικῆς ἀντιλήψεως.

Μοῦ ἐδόθη ἡ εὐκαιρία νὰ παρακολουθῆσω τὴν συνεταιριστικὴν κίνησιν εἰς τὴν χώραν μας, εἰς τὴν περιήγησιν τῆς ἐφαρμογῆς τῆς ἰδέας μεταξὺ τῶν ἀγροτῶν καὶ γεωργῶν, ἡδὴ ἀπὸ τριακονταετίας. Καὶ εἶδα πόσον εὐεργετικὰ ἦσαν καὶ εἶναι τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐφαρμογῆς αὐτῆς μεταξὺ πολυαριθμῶν ἀγροτικῶν οἰκογενειῶν. Οἰκογενειῶν αἱ ὁποῖαι ἐργάζοντο σκληρῶς εἰς τὰ κτήματά των καὶ διαρκῶς ἦσαν χρεωμέναι εἰς ἰδιώτας, εἰς τρόπον ὥστε νὰ πωλοῦν συχνὰ τὰς περιουσίας των, διότι δὲν ἠδύνατο, παρὰ τὴν κοπιώδη ἐργασίαν των, νὰ ἀντεπεξέλθουν εἰς τὰς οἰκογενειακὰς των ὑποχρεώσεις. Καὶ οἱ συνεταιρισμοὶ ὑπῆρξαν διὰ μέγα πλῆθος γεωργικῶν οἰκογενειῶν σωτήριοι, διότι τοὺς ἐβοήθησαν ὥστε νὰ ζῶν οὔτοι καὶ νὰ διατηροῦν τὰς περιουσίας των.

Χρειαζέται ὁμοῦ συνεχῆς προσπάθεια διαφώτισεως τῶν μελῶν τῶν συνεταιρισμῶν περὶ τῆς ἀξίας τῆς προσπάθειάς καὶ περὶ τοῦ ἀνωτέρου πνεύματος τὸ ὁποῖον σιγὰ - σιγὰ πρέπει οὔτοι νὰ καλλιεργῶν μεταξὺ των. Πνεύματος τὸ ὁποῖον καὶ ἠθικῶς θὰ τοὺς ἐξυψώσῃ καὶ ὕλικῶς θὰ τοὺς ὠφελήσῃ τὰ μέγιστα. Οἱ διευθύνοντες τοὺς συνεταιρισμοὺς ὅταν πιστεύουν εἰς τὴν ὑψηλὴν ἀξίαν τοῦ ἔργου εἰς τὸ ὁποῖον ὑπηρετοῦν, ὄντως καλ-

λιεργοῦν μεταξὺ τῶν μελῶν τὸ πνεῦμα αὐτὸ τῆς ἐνώσεως, καὶ συντελοῦν οὕτως εἰς τὴν πρόοδον τῶν συνεταιρισμῶν — καὶ τὴν εὐημερίαν τῶν μελῶν ποὺ συμμετέχουν εἰς αὐτούς. Αἱ ἀρχαὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ, ὅταν εἶναι φρόνημα καὶ πίστις ἐκείνων ποὺ πιστεύουν εἰς τὴν συνεταιριστικὴν ἰδέαν, ἀσφαλῶς θὰ συμβάλουν τὰ μέγιστα εἰς πρόοδον καὶ πρακτικώτερον ἐμφάνισιν αὐτῆς.

Σήμερον ὑπάρχει ἀπειρία συνεταιρισμῶν, διαφόρων τύπων εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα. Καὶ δύναται ὁ θεσμὸς οὗτος νὰ ἐπεκταθῇ καὶ εἰς πλείστους ἀκόμη τομεῖς τῆς κοινωνικῆς ζωῆς. Ἄλλὰ διὰ νὰ ἀποβῶν οἱ συνεταιρισμοὶ ὠφέλιμοι καὶ νὰ ἔχουν περισσότερον καρποφόρα ἀποτελέσματα θὰ πρέπει ἀπ' ἐνὸς μὲν νὰ καταβληθῇ προσπάθεια βελτιώσεως καὶ ἐξυψώσεως τῶν ἤδη λειτουργούντων — καὶ ὑπάρχουν πάρα πολλοὶ οἱ ὁποῖοι ἐργάζονται ἀρκετὰ ἱκανοποιητικῶς — ἀλλὰ καὶ συνεχῆς πνευματικὴ καλλιέργεια καὶ ἐνθουσιασμός καὶ ἐφόδια πρακτικὰ ἀρκετῶν προσώπων τὰ ὁποῖα θὰ πιστεύουν εἰς τὴν εὐλογημένην καὶ τόσον χριστιανικὴν αὐτὴν ἰδέαν καὶ θὰ θελήσουν νὰ ἀναλώσουν πολλὰς δυνάμεις διὰ τὴν πραγματοποίησιν τῆς.

Μία ἔρευνα γενικώτερον τοῦ ζητήματος τῆς ἐφαρμογῆς τῆς συνεταιριστικῆς ἰδέας εἰς τὴν χώραν μας ἐκ μέρους τῶν « Ἀκτίνων » θὰ συμβάλῃ πολὺ εἰς τὴν περαιτέρω ἀνάπτυξιν, βελτιώσιν καὶ ἐπέκτασιν τοῦ πολιτιστικοῦ τούτου θεσμοῦ.

Μετὰ τιμῆς

Δ. ΚΩΣΤΑΚΗΣ

ΑΣΦΑΛΙΣΙΣ ΠΟΛΥΤΕΚΝΩΝ

Κύριε Διευθυντά,

Ἡ δημοσιευθεῖσα εἰς τὸ τελευταῖον τεῦχος τῶν « Ἀκτίνων » ἀράξια ἐπιστολὴ τοῦ ἱατροῦ κ. Ἀθ. Καραντώνη σχετικῶς μὲ τὴν ἀσφάλισιν τῶν πολυτεκνῶν οἰκογενειῶν, μοῦ δίδει τὴν εὐκαιρίαν νὰ σημειώσω, ἐν συντομίᾳ, πῶς ἀντιμετώπισθη τὸ ζήτημα αὐτὸ εἰς τὴν Γαλλίαν.

Ἐκρίθη πολὺ ἔνωρις ἀπὸ τοὺς Γάλλους, ὅτι διὰ νὰ εἶναι δίκαιον τὸ ἡμερομίσθιον δὲν ἀρκεῖ νὰ ἀμείβεται δι' αὐτοῦ ἡ ἐργασία ἀλλὰ πρέπει καὶ νὰ ἱκανοποιῶνται καὶ αἱ ἀνάγκαι τοῦ ἐργαζομένου καὶ τῆς οἰκογενείας του. Εἰς τὴν ἀρχὴν αὐτὴν στηρίζεται ἡ παροχὴ συμπληρωματικοῦ ἡμερομισθίου (salaire supplémentaire) εἰς τοὺς ἐργάτας τοὺς ἔχοντας οἰκογενειακὰ βάρη. Ἡ παροχὴ ὁμοῦ τοῦ συμπληρωματικοῦ ἡμερομισθίου ἀπ' εὐθείας ἀπὸ τοὺς ἐργοδότας, δὲν ἦτο ἡ ἰδανικὴ λύσις, διότι θὰ ἐξῆμιαν τὴν ἐπιχείρησιν καὶ τοὺς ἐγγάμους ἐργάτας. Τὴν ἐπιχείρησιν, διότι θὰ ὑπέκυπτεν εἰς τὸν ἀνταγωνισμὸν τῶν ἐπιχειρήσεων, αἱ ὁποῖαι θὰ εἶχον ἀγάμους ἐργάτας καὶ δὲν θὰ παρεῖχον συμπληρωματικὰ ἡμερομίσθια. Τοὺς ἐργάτας τοὺς ἔχοντας οἰκογενειακὰ βάρη, διότι αἱ ἐπιχειρήσεις θὰ προετίμων τὴν πρόσληψιν ἀγάμων ἐργατῶν.

Τὴν λύσιν εὐρεν ἡ χριστιανικὴ ἰδιωτικὴ πρωτοβουλία, ἐνθαρρυνθεῖσα ὑπὸ τῶν κοινωνικῶν ἐγκυκλίων τοῦ Πάπα. Τὸ συμπληρωματικὸν

ἡμερομίσθιον ἔπρεπε νὰ δίδεται ἀπὸ Ταμεῖα ἀνεξάρτητα, τὰ ὁποῖα θὰ ἐπεδοτοῦντο ὑπὸ τῶν ἐπιχειρήσεων, ἀναλόγως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐργατῶν των, ἀνεξαρτήτως τῆς ιδιότητός των ὡς ἀγάμων ἢ ἐγγάμων. Τὸ πρῶτον Ταμεῖον ἰδρύθη τὸ 1917 εἰς τὴν βιομηχανικὴν περιοχὴν τῆς Γρενόβλης, ὑπὸ 250 ἐπιχειρήσεων. Ἡ κοινὴ γνώμη ὑπεδέχθη εὐμενῶς τὴν ἀρχὴν αὐτὴν καὶ τὸ 1932 τὸ ζήτημα τῆς προστασίας τῆς οἰκογενείας τοῦ ἐργαζομένου ἐγένετο ἀντικείμενον νομοθετικῆς μερίμνης.

Σήμερον τὸ ὅλον θέμα ρυθμίζεται ὑπὸ τοῦ νόμου τῆς 22 Αὐγούστου 1946. Διὰ τοῦ νόμου τούτου ἐνθαρρύνεται ἡ δημιουργία οἰκογενείας καὶ ἐνισχύεται ἡ ὑπάρχουσα, διὰ τῆς παροχῆς ἀπ' εὐθείας ἀπὸ τὰς κοινωνικὰς ἀσφαλίσεις (securité sociale) τῶν λεγομένων οἰκογενειακῶν ἐπιδοτημάτων (allocutions familiales) τὰ ὁποῖα ποικίλλουν ἀναλόγως τῆς ἡλικίας καὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν παιδιῶν. Ἐπὶ πλεον παρέχεται ἐπίδομα ἐγκυμοσύνης ἀπὸ τοῦ τρίτου μηνὸς τῆς κυήσεως καὶ ἐπίδομα μητρότητος. Ἐνθαρρύνεται δὲ ἡ παραμονὴ τῆς ἐγγάμου γυναικὸς ἐντός τῆς οἰκογενειακῆς ἐστίας, διὰ νὰ ἀσχολεῖται μὲ τὴν ἀνατροφὴν τῶν παιδιῶν τῆς, διὰ παροχῆς εἰδικοῦ ἐπιδόματος εἰς τὰς οἰκογενείας, αἱ ὁποῖαι ἔχουν ὡς μόνον ἔσοδον τὸ ἡμερομίσθιον τοῦ πατρὸς (allocation de salaire unique ἢ al. de la mère au foyer : ἐπίδομα τῆς μητέρας ποῦ μένει στὸ σπίτι). Τὰ οἰκογενειακὰ ἐπιδόματα εἶναι 20 % ἐπὶ τοῦ βασικοῦ ἡμερομίσθιου διὰ τὸ β' τέκνον καὶ 30 % δι' ἕκαστον τῶν ἐπομένων. Οὕτω πατὴρ πέντε τέκνων λαμβάνει ἐπίδομα ἀνώτερον τοῦ ἡμερομίσθιου του (110 %). Ἡ δαπάνη εἶναι τεραστία, καλυπτεται δὲ μὲ παροχὰς τῶν ἐργοδοτῶν ἀνερχομένης εἰς 16 % ἐπὶ τοῦ συνόλου τῶν καταβαλλομένων ἡμερομισθίων καὶ μὲ κρατικὰς ἐπιχορηγήσεις πρὸς τὰς κοινωνικὰς ἀσφαλίσεις.

Ὁ Νόμος προβλέπει τὸν τρόπον παρακολούθησεως καὶ ἐλέγχου χρησιμοποήσεως τῶν ἐπιδομάτων. Σκοπὸς των εἶναι ἡ συντήρησις καὶ ἡ ἐπαγγελματικὴ ἀποκατάστασις τῶν παιδιῶν. Εἶναι εἰς τὸ ἐνεργητικὸν τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας τὸ ὅτι παρέχει εἰς τὴν οἰκογενείαν τὰ μέσα ἀξιοπρεποῦς διαβιώσεως καὶ ἀνατροφῆς τῶν παιδιῶν, ἀφήγει δὲ ἐλευθερίαν εἰς τοὺς γονεῖς νὰ ἀποφασίσουν διὰ τὸ μέλλον τῶν παιδιῶν των, ἐνῶ τὰ ὀλοκληρωτικὰ κράτη ἀφαιροῦν ἀπὸ τοὺς γονεῖς τὰ παιδιά των διὰ νὰ τὰ καταστήσουν ὄργανα τῆς πολιτικῆς των. Ἄλλα ἡ πολιτικὴ ἐνὸς κράτους δημοκρατομένου καθορίζεται ἀπὸ τοὺς πολίτας ποῦ τὸ ἀποτελοῦν. Εἰς ἡμᾶς συνεπῶς ἐναπόκειται νὰ μελετήσωμεν τὰ προβλήματα τῆς οἰκογενείας καὶ νὰ ὑποδείξωμε τὴν λύσιν των εἰς τὸ κράτος.

Μετὰ τιμῆς

ΦΩΤΙΟΣ ΜΕΓΑΣ

Διδάκτωρ Πανεπιστημίου Γρενόβλης
Δικηγόρος παρ' Ἐφέταις Θεσ/νίκης

Ἄγαπηταί « Ἀκτινές »,

Πολὺ ὀρθῶς ἀναπτύσσει ὁ συνάδελφος κ. Ἄθ. Καραντώνης, εἰς ἐπιστολὴν τοῦ δημοσευθεῖσαν εἰς τὸ τεῦχος τοῦ Ἰανουαρίου 1956, τὰς ἐπὶ τοῦ θέματος τῆς προστασίας τῆς πολυτέκνου οἰκογενείας ἀξιοπροσέκτους ἀπόψεις του. Ἐπειδὴ δὲ εἰς τοὺς σημερινούς καιροὺς εἶναι κάτι τὸ κατ' ἐξοχὴν ἐπιείγον, παρεκινήθην, ὡς πολύτεκνος, νὰ σὰς γράψω τὰς κάτωθι σκέψεις μου.

Ὅποιοι δὲν εἶναι πολύτεκνος ἢ δὲν ἐπεσκέφθη ποτὲ τὴν κατοικίαν (εἰς πολλὰς περιπτώσεις ἐν μοναδικῶν ἄθλιον δωμάτιον) ἀπόρου πολυτέκνου, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ φαντασθῇ καὶ νὰ ἐκτιμῆσῃ, τὰ ἀναρίθμητα ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν προβλήματα — ἀμέσους συντηρήσεως, ἀσθηνειῶν, ὑποδήσεως, ρουχισμοῦ, στεγάζσεως κλπ. — ποῦ ἀντικρύζουν συνεχῶς αὐτοὶ οἱ ἥρωες οἰκογενειάρχαι. Ἀποτελεῖ στίγμα διὰ τὴν Ἑλληνικὴν Πολιτείαν καὶ τὴν κοινωνίαν νὰ ἀφήνῃ ἀβοήθητους σχεδόν, τὰς κυφλάς αὐτὰς τῆς ἐπιβιώσεως τῆς ἑλληνικῆς φυλῆς, καθ' ἣν στιγμὴν νομοθετεῖ, ἰδρύει ταμεῖα προστασίας καὶ ἔχει ἐν ἐφαρμογῇ κοινωνικὰς ἀσφαλίσεις.

Τὰ ὅσα ὁ κ. Καραντώνης προτείνει δηλ. ὅπως τὸ ΙΚΑ καὶ οἱ διάφοροι ἀσφαλιστικοὶ ὀργανισμοὶ ἀναλάβουν τὴν προστασίαν τῶν πολυτέκνων των, εἶναι ὀρθότατα καὶ εὐκτέον ὅτι ἦτο νὰ ἐφαρμοσθοῦν τὸ συντομώτερον, ἀλλὰ δὲν λούουν βεβαίως τὸ ὅλον ζήτημα. Ἐὰν πρέπει τὸ Κράτος δι' ἀπλουστευμένης καταλλήλου καὶ εὐκόλως ἐφαρμοζομένης νομοθεσίας νὰ προστατεύσῃ τὸ σύνολον τῶν πολυτέκνων γενικῶς, ἐκτός τῶν ὀμολογουμένως εὐπόρων. Αὐτὸ ἔχει ἐφαρμοσθῆ μεταπολεμικῶς ἰδίως, εἰς τὰς περισσότερὰς εὐρωπαϊκὰς χώρας, εἰς τοιοῦτον μάλιστα βαθμόν, ὥστε σοβαρῶς νὰ λέγηται « δὲν εἶμθα τόσοον πλοῦσοι ὥστε νὰ μὴν ἔχωμε πολλὰ παιδιά ». Ὑπάρχουν πολυτέκνοι ἀναξιοπαθοῦντες, οἱ ὁποῖοι δὲν περιλαμβάνονται εἰς κανένα ἀπὸ τοὺς ὑπάρχοντας ἀσφαλιστικούς ὀργανισμούς, ὅπως οἱ ἀγρόται, μικροεπαγγελματίαι, μικροαστοί, κλπ.

Ἡ ὑπάρχουσα κωδικοποίησις τῆς νομοθεσίας πολυτέκνων Ν. 1910 περιέχει ὄρισμένας προστατευτικὰς διατάξεις διὰ τοὺς πολυτέκνους. Παροχὴ ἐκπαιδευτικῆς ἀτελείας εἰς ἀπόρους, εἰσαγωγὴ εἰς νοσοκομεία, στρατιωτικὰ ἀπαλλαγὰ κλπ. Δὲν ἔδειξε ὅμως τὸ κράτος διὰ τῶν νόμων του καὶ τῶν ἐκτελεστικῶν του ὀργάνων πνευματικὴν ἀπογοητίαν καὶ πραγματικῆς ἐκτιμῆσεως πρὸς τοὺς πολυτέκνους καὶ τὴν μεγάλην ἀποστολὴν των. Ἀποτέλεσμα εἶναι ὅτι ἂν καὶ ἡ περὶ πολυτέκνων νομοθεσία ἰσχύει ἀπὸ 15ετίας ἄλλαι μὲν διατάξεις τῆς δὲν ἐφηρμόθησαν ποτὲ, ὅπως ἡ περὶ στεγάζσεως, περὶ ταμείων προνοίας πολυτέκνων εἰς τὰς ἔδρας τῶν νομῶν, περὶ κτήσεως κλήρου γαιῶν, ἄλλαι δὲ ἀτελῶς μόνον ἐφαρμόζονται. Καὶ ἀναφέρω ὡς παράδειγμα. Κατόπιν τροποποιήσεως τῆς ἀρχικῆς νομοθεσίας οἱ πολυτέκνοι ἔρχονται 33οι εἰς τὴν σειρὰν προτεραιότητος κατὰ τὴν κλήρωσιν γαιῶν. Καὶ ρητῆ διατάξει τοῦ νόμου περὶ ἐκπτώσεως εἰς τὴν τιμὴν τῶν εἰσιτηρίων τῶν συγκοινωνιακῶν γραμμῶν ἐπὶ σειρὰν ἐτῶν

ἐφηρμόζετο πλημμελῶς, ἀλλὰ καὶ τελευταίως, μετὰ ἐκδοθεῖσαν ἀπόφασιν τῆς ὀλομελείας τοῦ Ἀρείου Πάγου, περιορισμένως μόνον ἐφαρμόζεται αἰς τὰς δι' αὐτοκινήτων ἀστικές καὶ ὑπεραστικές συγκοινωνίας,

Δὲν εἶναι μόνον ἡ νομοθεσία ἡ ὁποία θὰ σώσῃ τὴν πολυτέκνον οικογένειαν. Ἡ Πολιτεία διὰ τῶν νόμων τῆς θὰ δώσῃ τὸ σύστημα καὶ τὸ μέτρον. Ἐπ' αὐτῶν πρέπει νὰ στηριχθῶσι οἱ ἀσφαλιστικοὶ ὀργανισμοί, τὰ ἐκτελεστικά ὄργανα καὶ ἡ κοινωνία ἐν τῷ συνόλῳ.

Εἰδικώτερον οἱ ὀργανισμοὶ τῶν πολυτέκνων, ἡ Πανελλήνιος Συνομοσπονδία Πολυτέκνων καὶ οἱ ἀπανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος σύλλογοι πολυτέκνων στηριζόμενοι εἰς τὸν νόμον καὶ εὐρίσκοντες κατανόησον πρέπει νὰ συντονίσουν τὰς προσπάθειάς των καὶ νὰ ἐπιμεληθῶσι ὥστε τὸ γράμμα καὶ τὸ πνεῦμα τοῦ Νόμου νὰ γίνῃ καθημερινὴ πρᾶξις καὶ ζωὴ.

Εἰς τὸν τομέα αὐτὸν σπουδαῖον ρόλον δύναται νὰ παίξῃ ἡ ἐπίσημος Ἐκκλησία καὶ τὰ χριστιανικὰ σωματεῖα καὶ ὀργανώσεις. Αὐταὶ ἐν ἐπαφῇ καὶ συνεργασίᾳ μὲ τοὺς κατὰ τόπους συλλόγους τῶν πολυτέκνων δύναται νὰ ἐμπνεύσουν καὶ νὰ δείξουν ἐμπράκτως εἰς τὸν ταλαιπωρούμενον οικογενειάρχῃ ὅτι τὰ πολλὰ παιδιὰ δὲν εἶναι τὸ « ὕνειδος αὐτοῦ τὸ ἐν τοῖς ἀνθρώποις », ὅπως κατήνησῃ νὰ θεωρῆται σήμερον, ἀλλ' ἀφορμὴ χαρᾶς καὶ ἱκανοποιήσεως δι' αὐτὸν τὸν ἴδιον, πηγὴ δὲ ἐλπίδος διὰ τὴν κοινωνίαν καὶ τὸ Ἔθνος.

Μετὰ πάσης τιμῆς

ΣΠ. ΖΟΥΜΠΟΥΛΗΣ

Ἰατρός

Εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος

Κύριε Διευθυντά,

Μέσα εἰς τὸ πλαίσιον τῆς καθόλου δημιουργικῆς προσπάθειάς ἧτις καταβάλλεται διὰ τὴν ἐν γένει ἐξύψωσιν τοῦ Ἁγίου Ὄρους, ἐξέχουσιν θέσιν λαμβάνει καὶ τὸ γεγονός τῶν πρὸ ἡμερῶν ἀρξαιμένων συγκεντρώσεων.

Σκοπὸς τῶν ἐν λόγῳ συγκεντρώσεων εἶναι ἡ ἐν κύκλῳ συζήτησις θεμάτων σχεσίαν ἔχοντων μὲ τὴν ἐν Ἁγίῳ Ὄρει μοναχικὴν πολιτείαν, ἢ ἄλλων τοιοῦτων μορφωτικῶν καὶ ἐγκυκλοπαιδικῶν περιεχομένων, ὑπὸ τὸ πρῶτον πάντοτε τῆς χριστιανικῆς κοσμοθεωρίας.

Τὸ πρὸς ἐξέτασιν θέμα διερευνᾶται ὑπὸ τύπον συζήτησεως, εἰσηγούμενον ὑπὸ ἐνὸς ὁμιλητοῦ καὶ ἐγκαίρως τιθέμενον ὑπ' ὄψιν τῶν συμμετεχόντων.

Ἡδὴ ἡ ἐναρξίς τῶν συζητήσεων ἔλαβεν χώραν πρὸ ἡμερῶν μὲ εἰσηγητὴν τὸν Διοικητὴν Ἁγίου Ὄρους κ. Κων. Κωνσταντόπουλον μὲ θέμα : « ἡ ἔννοια τοῦ μοναχισμοῦ ἐξ ἐπόψεως φιλοσοφικῆς ».

Παρευρέθησαν, ἐκτὸς τοῦ κ. Διοικητοῦ, μέλη τινὰ τῆς Ἱερᾶς Κοινοτήτος, αἱ ἀστυνομικαὶ ἀρχαὶ τοῦ τόπου, ὁ σχολάρχης καὶ οἱ καθηγηταὶ τῆς Ἀθωνιάδος Σχολῆς, οἱ μαθηταὶ αὐτῆς οἵτινες

καὶ παρηκολούθησαν τὴν συζήτησιν, ὡς καὶ ἀρκετοὶ Πατέρες τῶν Καρυῶν.

Μετὰ τὴν εἰσηγήσιν συνεζητήθησαν ὠρισμένα ἀπόψεις καὶ ἐδόθη ἀπάντησις εἰς τεθείσας ἀπορίας σχετικὰς μὲ τὸ θέμα. Ἡ συμμετοχὴ ἐκ μέρου τῶν παρευρισκομένων ὑπῆρξεν ἱκανοποιητικὴ.

Ὁὕτω διεσχύθη πλήρες φῶς εἰς τὸ περὶ μοναχισμοῦ θέμα ἐπ' ὠφελείᾳ ὅλων τῶν παρευρεθέντων οἵτινες καὶ ἀπεχώρησαν πλήρως ἱκανοποιημένοι.

Αἱ συγκεντρώσεις θὰ λαμβάνουν χώραν ἀνὰ 150ῆμερον εἰς τὸ κτίριον τῆς Ἀθωνιάδος Σχολῆς, μὲ εἰσηγητὴν διάφορον ἐκάστοτε ἐκ τῶν καθηγητῶν τῆς Σχολῆς, μοναχῶν λογίων καὶ λοιπῶν παραγόντων, οἱ ὁποῖοι πονοῦν καὶ ἐνδιαφέρονται διὰ τὸ μέλλον τοῦ Ἁγιωνίου Ὄρους.

Ἐλπίζομεν ὅτι ἡ ἀπαρχὴ τῆς προσπάθειάς ταύτης, προστιθεμένη εἰς πολλὰς ἄλλας καταβαλλομένας ἐν Ἁγίῳ Ὄρει, θὰ ἀποφέρῃ πλουσίους καὶ πολυτίμους πνευματικούς καρπούς.

Μετὰ τιμῆς

ΚΩΝ. ΑΝΤΩΝΙΑΔΗΣ

Γεωπόνος

Ἡ Μαστίγωσις Νεαρῶν Κυπρίων

Ἀγαπηταὶ « Ἀκτινες »,

Ἡ ἐπιβολὴ καὶ ἐκτέλεσις τῆς ποινῆς τῆς μαστιγώσεως ἐναντίον Κυπρίων πατριωτῶν 10-15 ἐτῶν ὑπὸ τῆς ἀγγλικῆς ἀρχῆς τῆς Κύπρου ἀποτελεῖ μαστίγωσιν ἐναντίον ὁλοκλήρου τῆς ἀνθρωπότητος, ἡ ὁποία ἀνεχεται σήμερον ἀκόμα τὴν ἐπιβολὴν τοιοῦτων ἐξευτελιστικῶν ποινῶν, αἱ ὁποῖαι πρὸ πολλοῦ, γενικῶς τοῦλάχιστον, ἀνῆκον εἰς τὴν ἀρμοδιότητα τῶν ἀσχολουμένων μὲ τὴν ἱστορίαν τῶν ποινῶν.

Ἡ μαστίγωσις ἐχρησιμοποιεῖτο ὑπὸ τῶν ἀνατολικῶν λαῶν, εἰς τὰς ἐλληνικὰς πόλεις ἐπεβάλλετο κατὰ τῶν δούλων καὶ οὐχὶ κατὰ τῶν ἐλευθέρων (« μαστιγοῦσθαι τεταγμένας πληγὰς », « ῥάβδοις χιλίας πληγὰς λαμβάνει », « τύπτειν »), ἐνῶ τὸ ἀττικὸν δίκαιον φαίνεται ἀποκλείει αὐτὴν ὡς θίγουσαν τὴν φιλοτιμίαν τῶν ἐλευθέρων, μόνον δὲ ὡς πειθαρχικὴν καὶ παιδαγωγικὴν μέτρον ἐχρησιμοποιεῖτο (« τὸν ὄχλον οἱ ἄρχοντες διὰ τῆς ῥάβδου ἐνουθέτου » Πλάτων Πρωταγόρας 325 Δ, Νόμοι 700 (Ξενοφάντος Λακεδαιμονίων Πολιτεία ΣΤ' 2, Ἡρόδοτος Η' 59, Θουκ. Ε' 50 κλπ. Κ. Γαρθία, Ἑγκληματολογία τόμος Γ'. Σωφρονιστικὴ 1955, σελ. 140 σημ. 6, 142 σημ. 1).

Ἐν Ρώμῃ ἡ μαστίγωσις ἐπεβάλλετο εἴτε ὡς αὐτοτελὴς ποινὴ (proena verberum, Alagellorum castigatio) εἴτε ὡς praeludium τῆς ἐκτελέσεως τῆς ποινῆς τοῦ θανάτου, πρὸ τῆς ὁποίας οἱ κατάδικοι ἐμαστιγοῦντο. Ἀρκεῖ νὰ ἐνθυμηθῶμεν τὴν μαστίγωσιν τοῦ Κυρίου πρὸ τῆς Σταυρώσεως Του (« τότε οὖν ἔλαβεν ὁ Πιλάτος τὸν Ἰησοῦν καὶ ἐμαστιγώσας » Ἰωάννου ιθ' 1, « παρέδωκε τὸν Ἰησοῦν φραγγελώσας, ἵνα σταυρωθῇ » Μάρκου ιε' 15, Ματθαίου ΚΖ'

26) καὶ τὰς μαστιγώσεις τοῦ Παύλου («... ἐκέλευον ραβδίζειν, πολλὰς τε ἐπιθέντες αὐτοῖς πλήγας ἔβαλον εἰς φυλακὴν » Πρ. Ἀποστ. ΙΕΤ' 22-23).

Ἡ ποινὴ τῆς μαστιγώσεως διατηρήθη εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς κατὰ τῶν εὐτελεῶν («φραγγελλίζομενοι», «ροπαλιζόμενοι» Λέοντος Ἐπαρχ. Βιβλ. Ι 6 καὶ 12 κλπ. Κ. Γαρδίκια ἐνθ' ἀνωτ. σελ. 142 σημ. 5 καὶ 6) καὶ εἰς τὴν Δυτικὴν Εὐρώπην μέχρι τοῦ τέλους τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, ὅποτε ἤρχισε καταργουμένη τὸ πρῶτον ἐν Γαλλίᾳ τῷ 1791 ὑπὸ τῆς Συντ. Συνελεύσεως.

Εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἡ μαστιγώσις διατηρήθη ὡς ποινὴ κατὰ τὸν 19ον καὶ 20ὸν αἰῶνα (Whipping Act 1820. Garroters Act 1863, Criminal law Amendment Bill 1912), μόλις δὲ τῷ 1948 φαίνεται ὅτι κατηργήθη τοῦλάχιστον νομικῶς (Criminal Justice Act 1948, Κ. Γαρδίκια ἐνθ' ἀνωτ. 143), πρὸς τιμὴν δὲ τῆς ἐλληνικῆς νομοθεσίας δέον νὰ σημειωθῇ ὅτι δὲν εἰσήχθη διὰ τοῦ Ποινικοῦ Νόμου 1834 ἀπηγορευθῆ δὲ ὑπὸ τοῦ ἀρ. 13 Συντάγματος 1844 ἀρ. 18 Συντ. 1864 καὶ 1911, ἀρ. 27 Συντ. 1927 καὶ ἀρ. 18 Συντ. 1952.

Ἡ χρησιμοποίησις τῆς ποινῆς μαστιγώσεως ὑπὸ τῶν ἀγγλικῶν ἀρχῶν ἐναντίον μικρῶν Κυπρίων ἀγωνιστῶν ἀποτελεῖ πρᾶξιν κατάπτυστον καὶ βάρβαρον διὰ τοὺς ἐξῆς λόγους ἀκόμη. Ἡ ἐποχὴ μας ἀπὸ ἀπόψεως διακηρύξεως τῶν ἀτομικῶν ἐλευθεριῶν ἀποτελεῖ τὸν πλέον ἀξιόλογον σταθμὸν μετὰ τὴν Γαλλικὴν ἐπανάστασιν, διότι ὅλα τὰ πεπολιτισμένα κράτη διεκήρυσαν τὴν πίστιν των εἰς τὴν ἀξίαν « ἀνθρώπου » διὰ πλειόνων ἐπισήμων διακηρύξεων, οὐχί ἥσσονος σημασίας τῆς « declaration des droits de l'homme et du citoyen », καὶ διὰ τοῦ Κ. Χ. τοῦ Ο.Η.Ε. (1945), οἰκουμενικῆς διακηρύξεως ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων (1948) καὶ τῆς Διεθνούς Συμβάσεως τῆς Ρώμης περὶ προστασίας τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου (1950) καὶ διὰ τοῦ προσθέτου εἰς αὐτὴν Πρωτοκόλλου Παρισίων (1952). Τὰ κείμενα ταῦτα προστατεύουν γενικῶς τὴν ἀνθρωπίνην ἀξιοπρέπειαν, ἀπαγορεύουν δὲ τὴν ποινὴν τῆς μαστιγώσεως. Ἴδου διατάξεις τινές.

Εἰς τὸ προοίμιον τοῦ Κ. Χ. τοῦ Ο.Η.Ε. καθορίζεται ὅτι οἱ λαοὶ τῆς γῆς ἀπεφάσισαν ὅπως διακηρῶνται ἐκ νέου τὴν πίστιν των εἰς τὰ θεμελιώδη δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὴν ἀξιοπρέ-

πειαν αὐτοῦ. Εἰς τὸ ἄρθρον 1 Οἰκ. Διακ. Ἀνθρ. Διακ. ὀρίζεται ὅτι οἱ ἄνθρωποι γεννῶνται ἐλεύθεροι καὶ ἴσοι εἰς ἀξιοπρέπειαν καὶ δικαιώματα, εἰς δὲ τὸ ἄρθρον 5 ὅτι οὐδεὶς δύναται νὰ υποβληθῇ εἰς ποινὴν ἢ μεταεἰρισίαν σκληρὰν, ἀπάνθρωπον ἢ ἐξευτελιστικὴν («...peines ou traitements cruels, inhumains ou degradants...»).

Τέλος τὸ ἄρθρον 3 τῆς Διεθνούς Συμβ. Ρώμης τῆς 4-11-50 καὶ τοῦ προθέτου εἰς αὐτὴν πρωτοκόλλου τῶν Παρισίων (ἦτις ἐκυρώθη ὑπὸ τοῦ νόμου 2329/21-3-55) οὐδεὶς ἐπιτρέπεται νὰ υποβληθῇ εἰς βασάνους οὔτε εἰς ποινὰς ἢ μεταεἰρισίαν ἀπάνθρωπους ἢ ἐξευτελιστικάς.

Τὰ κείμενα ταῦτα, τὰ ὅποια ἔχει υπογράψῃ καὶ ἡ Ἀγγλία, ἀθετοῦσα ὅμως τὰρὰ διὰ μίαν ἀκόμα φορὰν τὴν υπογραφήν της, ἀποτελοῦν διακήρυσιν τῆς παγκοσμίου κοινῆς γνώμης καταδικάζουσης τὰς ἐξευτελιστικὰς διὰ τὴν ἀνθρωπίνην προσωπικότητα ποινὰς, ὡς ἡ μαστιγώσις, ἢ ὅποια, ἀμφιβόλου ἀξίας καὶ ἀπὸ ἀπόψεως ἀντεγλημματικῆς πολιτικῆς προσκρούει εἰς τὰ αἰσθηματὰ τῆς πεπολιτισμένης ἀνθρωπότητος ἀξιοῦσης σεβασμῶν πρὸς τὴν ἀξιοπρέπειαν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἀποτελοῦσα ποινὴν βάρβαρον καὶ βάνασον.

Ἡ χρησιμοποίησις τῆς μαστιγώσεως ἐναντίον μικρῶν ἀγωνιστῶν 10-15 ἐτῶν δὲν συμβιβάζεται οὔτε πρὸς τὴν βαρύτητα « τοῦ ἐγκλήματός των » συνιστάμεν ἔτι τὴν ἐκδήλωσιν τῆς βουλήσεως των πρὸς ἀπόκτησιν τῆς ἐλευθερίας, οὔτε πρὸς τὴν προσωπικότητα « τῶν ἐγκληματοῦν » (γράφε ἡρώων) ἀπαιτοῦσαν, κατὰ τὴν σύγχρονον ἀντεγλημματικὴν πολιτικὴν, ἀποτελοῦσαν θετὸν δίκαιον καὶ εἰς αὐτὴν τὴν Ἀγγλίαν καὶ εἰς τὰς πλείστας τῶν χωρῶν, οὐχί ποινὴν, καὶ δὴ τὴν βανασοτέραν, ἀλλὰ, τὸ πολὺ ἀναμορφωτικὰ μέτρα, καὶ αὐτὰ ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν ὅτι κρίνωμεν τὴν πρᾶξιν καὶ τὸν πράξαντα ἀπὸ ἀγγλικῆς σκοτιᾶς.

Ἡ τοιαύτη ταπείνωσις τῆς ἀνθρωπίνης ἀξιοπρέπειας δὲν πρέπει νὰ μείνῃ ἄνευ ἀπαντήσεως, καθολικὴ δὲ πρέπει νὰ εἶναι ἡ σταυροφορία, ὅπως καὶ εἰς τόσας ἄλλας περιπτώσεις, διὰ τὸν σιγματισμὸν τῶν βαρβαρισμῶν καὶ τὴν πρόληψιν αὐτῶν εἰς τὸ μέλλον.

Εὐχαριστῶν

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΑΝΤΩΝΟΠΟΥΛΟΣ

Ἡ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΑΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΖΩΗ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ

Κ. ΚΑΡΘΑΙΟΣ

Θὰ ἦταν πολὺ ἀνεπαρκῆς καὶ ἀταίριαστο νὰ χρησιμοποιήσουμε γιὰ τὸν θάνατον τοῦ Καρθαίου τὴν κοινότητα καὶ φθαρμένην ἔξῃ « ἀπώλειαν ». Εἶναι κάτι πολὺ πρσιότερο καὶ πολὺ σημαντικώτερο. Διότι ὁ Καρθαῖος δὲν ἦταν μόνον ἓνας ἐξαίρετος τεχνίτης τοῦ λόγου καὶ ἓνας φωτεινὸς στοχαστής. Ἦταν προπάντων μὲ ἀνώτερη ψυχὴ, γεμάτη

ἀπὸ εὐγένεια, καλοσύνη καὶ ἀγάπη, ἐμπνευσμένη πιστὰ καὶ σταθερὰ ἀπὸ τὰ γενσιώτερα πνευματικὰ καὶ ἀνθρωπιστικὰ ἰδανικά, φλογισμένη πάντα ἀπὸ τὸν ἀγνότερον πόθον νὰ προσφερθῇ, ν' ἀφοσιωθῇ καὶ νὰ σπαταληθῇ στὴν ὑπηρεσίαν τους. Καὶ ἦταν ἀκόμη ἓνα καθαρό, λαγαρό, ἀόθουτο καὶ ἄδολο πνεῦμα, ποὺ ἀκτινοβολοῦσε γύρω του τὴν πιὸ θερμὴ καὶ λαμπερὴ σκέψη, τὴν πιὸ διαυγῆ καὶ σοφὴ κρίση.

Μιά τέτοια ψυχὴ καὶ ἓνα τέτοιο πνεῦμα ἀποτελοῦσαν πολὺτιμες δὴμι ὑργικὲς δυνάμεις, ἀστείρευτες πηγὲς ἐμπνεύσεως καὶ ζωῆς, ποὺ τόνωναν καὶ ὥτιζαν, ἐμπότιζαν καὶ γονιμοποιῶσαν τὴν πνευματικὴ καὶ ζωὴ. Γι' αὐτὸ καὶ τώρα ποὺ στερηθήκαμε τὴν ἐνεργητικὴν τους παρουσία, δὲν νοιοῦμε τὴν ἔλλειψή τους σὰν μιὰν ἀπλήν ἀπόλεια, ἀλλὰ σὰν μιὰ μεγάλη φθορά, σὰν ἓνα βαρὺ πλήγμα. Καὶ μόνο ἡ σκέπη ὅτι οὔτε ἡ ψυχὴ αὐτὴ οὔτε αὐτὸ τὸ πνεῦμα ἔχουν χαθῆ, ἀλλὰ ἔχουν πεῖσει στὴν ἀθανασία καὶ ζοῦν καὶ θὰ ζοῦν γιὰ πάντα μέσα στὰ βιβλία, μέσα στὴν παράδοση καὶ μέσα στὰ ἀνεξάντλητα ἀπ. θέματα αἰσθημάτων καὶ σκέψεων ποὺ ἔχουν ἐν ποθέσει στὶς καρδιὰς καὶ στὶς μνήμες μας, μᾶς ἀνακουφίζει καὶ μᾶς παρηγορεῖ.

Ὁ Καρθαῖος ἐχάθηκε ἀπὸ ἀνάμειξά μας. Ἄλλὰ ὑψώθη εἰ καὶ σιῆθηκε γιὰ πάντα μπροστὰ μας ὡς ἓνα ὄρατο καὶ ἀνώτερο ὑπόδειγμα, ὡς ἓνα σύμβολο ἀληθινοῦ καὶ γνήσιου πνευματικοῦ ἀνθρώπου.

ΤΟ Β' ΦΕΣΤΙΒΑΛ ΑΘΗΝΩΝ

Ἡ εἰδικὴ ἐπιτροπὴ, ποὺ ἔχει ἀναλάβει τὴν ὄργάνωση τοῦ Β' Φεστιβάλ Ἀθηνῶν ἀρχισε κιόλας ἀπὸ τώρα — πολὺ σωστά — τίς φροντίδες τῆς γιὰ τὴν ἐγκαίριη προετοιμασία του. Ἐχόμεστε καὶ πιστεύουμε ὅτι, μετὰ τὴν πείρα τοῦ πρώτου καὶ μετὰ τὴν μελέτη τῶν ἀδυναμιῶν καὶ τῶν ἐλλείψεων του, θὰ μὴν ὑπάρξῃ ἡ ἐπιτροπὴ ν' ἀνταποκριθῆ ὅσο τὸ δυνατόν καλύτερα καὶ πληρέστερα στὸ δύσκολο ἔργο της.

Ἐκεῖνο προπάντων, ποῦ, κατὰ τὴν ταπεινὴν μας γνώμη, πρέπει ν' ἀποτελέσῃ τὴν βάση καὶ τὴν κυριαρχικὴν γραμμὴν τῶν σκέψεων καὶ τῶν ἀποφάσεων τῆς, εἶναι ἡ τόνωση καὶ ἡ ἐπικράτηση τοῦ ἑλληνικοῦ χαρακτῆρος τοῦ φεστιβάλ. Κύριος σκοπὸς τῶν πνευματικῶν καὶ καλλιτεχνικῶν αὐτῶν ἐορτῶν δὲν εἶναι βεβαίως ἡ ἀπλή ἐκτέλεση θεατρικῶν καὶ μουσικῶν παραστάσεων ἀπὸ τὸ διεθνὲς ρεπερτόριο καὶ μετὰ διεθνῆς ἐκτελεστῆς, ἀλλὰ ἡ προβολή, ἡ ἀξιοποίηση καὶ ἡ ἀνάπτυξη τῶν ἑλληνικῶν πνευματικῶν καὶ καλλιτεχνικῶν δυνάμεων.

Δὲν ὑποτιμοῦμε τὴν συμμετοχὴ τῶν ξένων, οὔτε καὶ ἀγνοοῦμε τὴν ἀξία καὶ τὴν χρησιμότητα ποὺ ἔχει ἡ ἄμεση καὶ ἐμπρακτὴ ἐπικοινωνία τῶν

δικῶν μας καὶ ξένων καλλιτεχνῶν ἐπάνω στὴν σκηνή. Πιστεύουμε ὅμως ὅτι πρέπει νὰ διατηροῦμε καὶ νὰ ἐπεκτείνουμε ὁλοένα τὴν ἑλληνικὴ μορφή καὶ σύνθεση τῶν ἐκδηλώσεων αὐτῶν, οἱ ὁποῖες ἔτσι ὅχι μόνο θ' ἀπηρεοῦν βαθύτερα καὶ γονιμότερα τὴν ψυχὴ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ἀλλὰ θὰ ἐνδιαφέρουν καὶ θὰ προσελκύουν περισσότερο καὶ τοὺς ξένους ἐπισκέπτες, ποῦ, ἐρχόμενοι στὴν Ἑλλάδα, θὰ προτιμοῦν βέβαια νὰ οὖν τίς ἑλληνικὲς ἐκδηλώσεις καὶ τὰ ἑλληνικὰ ἐπιτεύγματα παρὰ τὰ δικά τους.

ΕΡΓΑ ΕΜΠΝΕΥΣΜΕΝΑ ΑΠΟ ΤΟ ΑΓ. ΟΡΟΣ

Καὶ μόνο τὸ γεγονός ὅτι ὁ καλλιτέχνης κ. Παναγιώτης Μαθιόπουλος ἐνεπνεύθη τὰ ἔργα τῆς νέας του ζωγραφικῆς ἐκθέσεως ἀπὸ τὸ "Ἅγιον Ὄρος", ἀποτελεῖ αὐτὸ καθαυτὸ μιὰν ἀνώτερη καλλιτεχνικὴ πράξη. Διότι δείχνει μετὰ τὸν πιὸ χαρακτηριστικὸ τρόπο τίς ὑψηλὲς πηγὲς τῆς ἐμπνεύσεώς του καὶ ἀποκαλύπτει τὰ αἰσθηματὰ καὶ τὰ ἰδ. νικά, ποὺ διαποτίζουν τὴν ψυχὴ του καὶ καθοδηγοῦν τὴν τέχνη του.

Φτάνει νὰ προῆξ κανεὶς τὴν ἐκλογὴ τῶν εἰκόνων καὶ τῶν τοιχογραφιῶν, ποὺ μετὰ τὴν ἐπιτυχία ἀντέγραψε ὁ καλλιτέχνης ἀπὸ παλαιὰ καὶ σεπτὰ πρότυπα, γιὰ νὰ νοιώσῃ τὴν βαθεῖαν εὐλάβεια καὶ συγκίνηση καὶ τὴν ἐσώτερη ψυχικὴ συγγένεια, ποὺ τὸν ἐνέπνευσαν καὶ τὸν ἐχειραγώγησαν στὴν ἀναδημιουργικὴν αὐτὴν ἐργασία του. Καὶ ὅταν ὁ θεατὴς ἀντικρύσῃ τίς πρωτότυπες ὕδατογραφίες, ποὺ ἐκφράζουν μετὰ τὴν παραστατικότητά, εὐγένεια χρωμάτων καὶ γραμμῶν, σεμνότητά καὶ ἐπιβλητικότητα ἀτμοσφαιρᾶς τίς διάφορες ἀπόψεις τῶν μοναστηριῶν τοῦ Ἁγίου Ὄρους καὶ τίς χαρακτηριστικὰς μορφές, ἐκδηλώσεις καὶ στιγμὲς ἀπὸ τὴν γαλήνια καὶ ὑπερκόσμια ζωὴ τους, αἰσθάνεται καὶ ἐκτὸς μὴ βαθύτατα τὸ καθαρὸ καὶ ὑγιὲς πνεῦμα, ποὺ ἀναδίδουν καὶ μεταδίδουν ὅλα αὐτὰ τὰ ἔργα.

Ὁ κ. Μαθιόπουλος ἔδειξε καὶ μετὰ τὴν νέα του ἐκθεση ὅτι βαδίζει σταθερὰ καὶ σίγουρα στὸν δρόμο τῆς τέχνης καὶ ὅτι, προικισμένος καθὼς εἶναι μετὰ θερμὴ πίστη στὰ εὐγενικὰ ἰανικά τῆς καὶ μετὰ βαθεῖα κατανόηση τῆς ὑψηλῆς ἀποστολῆς τῆς, θὰ προχωρήσῃ σύντομα σὲ ἀνώτερα καὶ ἀρτιότερα ἐπιτεύγματα.

ΜΕΛΗΣ ΝΙΚΟΛΑ Γ ΔΗΣ

Παρακαλοῦνται οἱ κ.κ. συνδρομηταὶ τῶν «Ἀκτίνων», οἱ ὁποῖοι δὲν ἀνέφεσαν ἀκόμη τὴν συνδρομὴν των διὰ τὸ 1956, ὅπως ἐπισπεύσουν τὴν καταβολὴν τῆς διὰ νὰ διευκολυνθῇ ἡ ἀπρόσκοπος ἔκδοσις τοῦ περιοδικοῦ.

Ἐτησίαι συνδρομῆ 1956 δρχ. 35.

Περιοδικὸν «Ἀκτίνες», ὄργανον τῆς «Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων». Ἐκδόσις Χριστ. Ἐνώσεως «Ἀκτίνες». Γραφεῖα: ὁδὸς Καρύτση 14, Ἀθῆναι (1) Τηλ. 35-023.—Θεσ/νίκης: Ἀγ. Σοφίας 38.—Πειραιῶς: Φίλωνος 34α.—Ἰπείθουτος: Γ. Δ. Ἰατρίδης, κατοικία Τηλεμάχου 20, Ἀθῆναι (7).—Ἐτησίαι συνδρομῆ δρχ. 35, ἔξωτερ. δολλ. 3.—Προῖστ. τυπογραφείου: Δ. Παπακωνσταντίνου, Μαυρομηχάλη 176.—Χειρόγραφα, δημοσιεύματα ἢ μὴ, δὲν ἐπιστρέφονται.

Τύποις «Ἑλληνικῆς Ἐκδοτικῆς Ἐταιρείας» Α.Ε., Παπαδιαμαντοπούλου 44
Ἐκμετάλλεισις Ἀλεξάνδρου Φιλοπούλου

26) καὶ τὰς μαστιγώσεις τοῦ Παύλου («... ἐκέλευον ραβδίζειν, πολλὰς τε ἐπιθέντες αὐτοῖς πλήγας ἔβαλον εἰς φυλακὴν » Πρ. Ἀποστ. ΙΕΤ' 22-23).

Ἡ ποινὴ τῆς μαστιγώσεως διατηρήθη εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς κατὰ τῶν εὐτελῶν («φραγ-γελιζόμενοι», «ροπαλιζόμενοι» Λέοντος Ἐπαρχ. Βιβλ. Ι 6 καὶ 12 κλπ. Κ. Γαρδίκια ἐνθ' ἄνωτ. σελ. 142 σημ. 5 καὶ 6) καὶ εἰς τὴν Δυτικὴν Εὐρώπην μέχρι τοῦ τέλους τοῦ ΙΗ' αἰῶνος, ὅποτε ἤρχισε καταργουμένη τὸ πρῶτον ἐν Γαλλίᾳ τῷ 1791 ὑπὸ τῆς Συντ. Συνελεύσεως.

Εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἡ μαστιγώσις διατηρήθη ὡς ποινὴ κατὰ τὸν 19ον καὶ 20ὸν αἰῶνα (Whipping Act 1820. Garroters Act 1863, Criminal law Amendment Bill 1912), μόλις δὲ τῷ 1948 φαίνεται ὅτι κατηργήθη τοῦλάχιστον νομικῶς (Criminal Justice Act 1948, Κ. Γαρδίκια ἐνθ' ἄνωτ. 143), πρὸς τιμὴν δὲ τῆς ἐλληνικῆς νομοθεσίας δέον νὰ σημειωθῇ ὅτι δὲν εἰσήχθη διὰ τοῦ Ποινικοῦ Νόμου 1834 ἀπηγορευθῆ δὲ ὑπὸ τοῦ ἀρ. 13 Συντάγματος 1844 ἀρ. 18 Συντ. 1864 καὶ 1911, ἀρ. 27 Συντ. 1927 καὶ ἀρ. 18 Συντ. 1952.

Ἡ χρησιμοποίησις τῆς ποινῆς μαστιγώσεως ὑπὸ τῶν ἀγγλικῶν ἀρχῶν ἐναντίον μικρῶν Κυπρίων ἀγωνιστῶν ἀποτελεῖ πρᾶξιν κατάπτυστον καὶ βάρβαρον διὰ τοὺς ἐξῆς λόγους ἀκόμη. Ἡ ἐποχὴ μας ἀπὸ ἀπόψεως διακηρύξεως τῶν ἀτομικῶν ἐλευθεριῶν ἀποτελεῖ τὸν πλεόν ἀξιολογὸν σταθμὸν μετὰ τὴν Γαλλικὴν ἐπανάστασιν, διότι ὅλα τὰ πεπολιτισμένα κράτη διεκήρυσαν τὴν πίστιν των εἰς τὴν ἀξίαν « ἀνθρώπου » διὰ πλειόνων ἐπιστῶν διακηρύξεων, οὐχί ἥσσονος σημασίας τῆς « declaration des droits de l'homme et du citoyen », καὶ διὰ τοῦ Κ. Χ. τοῦ Ο.Η.Ε. (1945), οἰκουμενικῆς διακηρύξεως ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων (1948) καὶ τῆς Διεθνούς Συμβάσεως τῆς Ρώμης περὶ προστασίας τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου (1950) καὶ διὰ τοῦ προσθέτου εἰς αὐτὴν Πρωτοκόλλου Παρισίων (1952). Τὰ κείμενα ταῦτα προστατεύουν γενικῶς τὴν ἀνθρωπίνην ἀξιοπρέπειαν, ἀπαγορεύουν δὲ τὴν ποινὴν τῆς μαστιγώσεως. Ἰδοὺ διατάξεις τινές.

Εἰς τὸ προοίμιον τοῦ Κ. Χ. τοῦ Ο.Η.Ε. καθορίζεται ὅτι οἱ λαοὶ τῆς γῆς ἀπεφάσισαν ὅπως διακηρῶν ἐκ νέου τὴν πίστιν των εἰς τὰ θεμελιώδη δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὴν ἀξιοπρέ-

πειαν αὐτοῦ. Εἰς τὸ ἄρθρον 1 Οἰκ. Διακ. Ἀνθρ. Διακ. ὀρίζεται ὅτι οἱ ἄνθρωποι γεννῶνται ἐλεύθεροι καὶ ἴσοι εἰς ἀξιοπρέπειαν καὶ δικαιώματα, εἰς δὲ τὸ ἄρθρον 5 ὅτι οὐδεὶς δύναται νὰ ὑποβληθῇ εἰς ποινὴν ἢ μετα εἰρισιν σκληρὰν, ἀπάνθρωπον ἢ ἐξευτελιστικὴν («...peines ou traitements cruels, inhumains ou degradants...»).

Τέλος τὸ ἄρθρον 3 τῆς Διεθνούς Συμβ. Ρώμης τῆς 4-11-50 καὶ τοῦ προ θέτου εἰς αὐτὴν πρωτοκόλλου τῶν Παρισίων (ἦτις ἐκυρώθη ὑπὸ τοῦ νόμου 2329/21-3-55) οὐδεὶς ἐπιτρέπεται νὰ ὑποβληθῇ εἰς βασάνους οὔτε εἰς ποινὰς ἢ μεταχειρίσιν ἀπάνθρωπous ἢ ἐξευτελιστικάς.

Τὰ κείμενα ταῦτα, τὰ ὅποια ἔχει υπογράψει καὶ ἡ Ἀγγλία, ἀθετοῦσα ὅμως τὰρα διὰ μίαν ἀκόμα φορὰν τὴν υπογραφήν της, ἀποτελοῦν διακήρυσιν τῆς παγκοσμίου κοινῆς γνώμης καταδικάζουσης τὰς ἐξευτελιστικὰς διὰ τὴν ἀνθρωπίνην προσωπικότητα ποινὰς, ὡς ἡ μαστιγώσις, ἢ ὅποια, ἀμφιβόλου ἀξίας καὶ ἀπὸ ἀπόψεως ἀντεγλημματικῆς πολιτικῆς προσκρούει εἰς τὰ αἰσθήματα τῆς πεπολιτισμένης ἀνθρωπότητος ἀξιοῦσης σεβασμῶν πρὸς τὴν ἀξιοπρέπειαν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἀποτελοῦσα ποινὴν βάρβαρον καὶ βάνουσον.

Ἡ χρησιμοποίησις τῆς μαστιγώσεως ἐναντίον μικρῶν ἀγωνιστῶν 10 - 15 ἐτῶν δὲν συμβιβάζεται οὔτε πρὸς τὴν βαρύτητα « τοῦ ἐγκλήματός των » συνισταμένην εἰς τὴν ἐκδήλωσιν τῆς βουλήσεώς των πρὸς ἀπόκτισιν τῆς ἐλευθερίας, οὔτε πρὸς τὴν προσωπικότητα « τῶν ἐγκληματοῦν » (γράφε ἡρώων) ἀπαυτοῦσαν, κατὰ τὴν σύγχρονον ἀντεγλημματικὴν πολιτικὴν, ἀποτελοῦσαν θετὸν δίκαιον καὶ εἰς αὐτὴν τὴν Ἀγγλίαν καὶ εἰς τὰς πλείστας τῶν χωρῶν, οὐχί ποινὴν, καὶ δὴ τὴν βαναυσοτέραν, ἀλλὰ, τὸ πολὺ ἀναμορφωτικὰ μέτρα, καὶ αὐτὰ ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν ὅτι κρίνωμεν τὴν πρᾶξιν καὶ τὸν πράξαντα ἀπὸ ἀγγλικῆς σκοτιᾶς.

Ἡ τοιαύτη ταπείνωσις τῆς ἀνθρωπίνης ἀξιοπρέπειας δὲν πρέπει νὰ μείνῃ ἄνευ ἀπαντήσεως, καθολικὴ δὲ πρέπει νὰ εἶναι ἡ σταυροφορία, ὅπως καὶ εἰς τόσας ἄλλας περιπτώσεις, διὰ τὸν σιγματισμὸν τῶν βαρβαρισμῶν καὶ τὴν πρόληψιν αὐτῶν εἰς τὸ μέλλον.

Εὐχαριστῶν

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΑΝΤΩΝΟΠΟΥΛΟΣ

Ἡ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΑΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΖΩΗ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ

Κ. ΚΑΡΘΑΙΟΣ

Θὰ ἦταν πολὺ ἀνεπαρκῆς καὶ ἀταίριαστο νὰ χρησιμοποιήσουμε γιὰ τὸν θάνατον τοῦ Καρθαίου τὴν κοινότητα καὶ φθαρμένην ἔξῃ « ἀπώλειαν ». Εἶναι κάτι πολὺ πρσιότερο καὶ ἀπολύτως σημαντικότερο. Διότι ὁ Καρθαῖος δὲν ἦταν μόνον ἓνας ἐξαιρετικὸς τεχνίτης τοῦ λόγου καὶ ἓνας φωτεινὸς στοχαστής. Ἦταν προπάντων μὲ ἀνώτερη ψυχὴ, γεμάτη

ἀπὸ εὐγένεια, καλοσύνη καὶ ἀγάπη, ἐμπνευσμένη πιστὰ καὶ σταθερὰ ἀπὸ τὰ γενσιότερα πνευματικὰ καὶ ἀνθρωπιστικὰ ἰδανικά, φλογισμένη πάντα ἀπὸ τὸν ἀγνότερον πόθον νὰ προσφερθῇ, ν' ἀφοσιωθῇ καὶ νὰ σπαταληθῇ στὴν ὑπηρεσίαν τους. Καὶ ἦταν ἀκόμη ἓνα καθαρό, λαγαρό, ἀόθευτο καὶ ἄδολο πνεῦμα, ποὺ ἀκτινοβολοῦσε γύρω του τὴν πιὸ θερμὴ καὶ λαμπερὴ σκέψη, τὴν πιὸ διαυγῆ καὶ σοφὴ κρίση.